

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Andra kammaren.

Nr 3.

Måndagen den 17 januari, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 11 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet Ericsson avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 10, angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar;

nr 11, angående avstående i vissa fall av mark från kronoegendomar eller upplåtande av nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark;

nr 12, angående vissa pensioner från statens domäners fond;

nr 13, angående efterskänkande av kronans fordran på grund av lån ur odlingslånefonden för torrläggning av vattensjuka ägor inom Nordanåker m. fl. fastigheter i Västernorrlands län; och

nr 14, angående pensioner eller understöd från allmänna indragningsstaten till vissa personer.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 3.

Föredrogos för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov, samt nr 2, om tilläggsstat till riksstaten för år 1921.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m.

Därvid anförde:

Herr Lindman: Herr talman! Inkomstberäkningen och utgifterna tilldraga sig naturligen såsom vanligt vår allra största uppmärksamhet, och detta gäller då icke minst i sådana tider, som dessa, när de skatter, som genom statsbudgeten föreslås, komma att drabba oss alla och en var på synnerligen kännbart sätt. Men vid granskning av riksstaten måste man naturligtvis i dessa tider framför allt ha det ekonomiska läget för ögonen. Anslag kunna vara avsedda för

Andra kammarens protokoll 1921. Nr 3.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.) ändamål, som äro aldrig så behjärtansvärda, men som kunna, jag vill ej precis säga inställas, dock i varje fall understundom utan alltför stor olägenhet uppskjutas. Varsamhet och sparsamhet måste därför i dessa tider framför allt vara de ledande grundsatserna för statsmakterna.

Nu vill jag villigt erkänna, att i den riksstat, som föreligger, Kungl. Maj:t har iakttagit en beaktansvärd sparsamhet, framför allt, vågar jag säga, när det gäller att bedöma sådana anslag, för vilka kostnaderna skola täckas av lånemedel.

Verk och myndigheter hava för sådana anslagsändamål begärt 340 miljoner kronor, och Kungl. Maj:t har nedsatt detta belopp till 147 miljoner kronor. En sådan nedsättning är nödvändig på grund av den knappa kapitaltillgången, och, som det även framhålles, på grund av de höga räntorna. Riksgäldsfullmäktige beräkna ju räntorna på statsskulden till icke mindre än 75 miljoner kronor. När man bedömer denna nedsättning, får man emellertid icke alldeles okritiskt jämföra de belopp, till vilka man genom nedsättning kommit, med de belopp, man hade till utgångspunkt, nämligen de 340 miljoner kronorna. Ty det vill nästan förefalla rent av omöjligt, att man i en tid som denna kan från verk och myndigheter komma med krav, som tillsammans skulle erfordra en så betydande summa som denna. Det visar knappast hän på en klar blick för det nuvarande ekonomiska läget.

Med icke fullt samma tillfredsställelse går man sedan över till att taga i betraktande slutsumman av i budgeten upptagna utgifter, för vilka medel äro avsedda att anskaffas annorledes än genom upplåning. Finansministern uppger de verkliga utgifterna enligt det nu föreliggande förslaget till tilläggsstat för 1921 och till riksstat för 1922 till 296,4 miljoner och 757,1 miljoner kronor eller tillsammans 1,053,5 miljoner kronor. Motsvarande siffror i tilläggsstaten för 1920 och riksstaten för 1921 äro 261,3 och 716,6 eller tillsammans 977,9 miljoner kronor. Riksstatsförslagets utgifter av beskaffenhet att bära bestridas av andra statsinkomster än lånemedel uppgivas av finansministern till 804,7 miljoner kronor. Trots aktningvärda ansträngningar således av vederbörande departementschefer att iakttaga måtta vid fixerandet av sina anslagsanspråk har man kommit upp till en slutsumma, som i det nuvarande ekonomiska läget måste vara ägnad att ingiva betänkligheter, betänkligheter, som ej bli mindre därför, att man ser den svårighet, som onekligen har förelegat för att skaffa täckning för utgifterna och vilken svårighet, vill jag tillägga, icke lyser fram så starkt, som den i själva verket kanske borde hava gjort i själva propositionen.

Hur anskaffar man nu dessa 804,7 miljoner kronor? Jag skall till att börja med icke gå in på att yttra mig något om det sätt, på vilket man har beräknat inkomst- och förmögenhetsskatten, som ger det största beloppet, huruvida den beräkningsgrund, statskontoret från början uppgjort, eller den, finansministern sedermera uppgjort, är den riktiga. Man kan om dem båda säga, att de äro i hög grad godtyckliga, och det kan vara ytterst svårt att säga, vilkendera som skall kunna komma närmast det riktiga en gång i framtiden.

Man skulle kunna säga, att den vore i varje fall den försiktigaste, som upptog det lägre beloppet, och jag vill påpeka, att skillnaden mellan de båda är en summa av ej mindre än 31 miljoner kronor, som naturligen kan vara av en ganska stor betydelse i det ekonomiska läge, vari vi befinna oss, och med nu rådande framtidsutsikter.

Statskontoret och finansministern räkna emellertid båda två med en procentsats av grundbeloppet av 175 procent, lika som förra året således. I diskussionen 1919 om denna procentsats uttalades det ganska allmänt, att procentsatsen ej borde någonsin komma att överskrida 170 procent. Nu överskrides den emellertid i denna riksstat för andra gången. Men jag skulle vilja fästa mig vid ett uttalande av finansministern, vilket förekommer i statsverkspropositionen under rubriken »Inkomsterna». Finansministern för på sidan 28 ett resonemang angående den inverkan på beräkningen, som föranledes av en eventuell stegring av penningvärdet. Finansministern menar, att eftersom den skatt, som skall betalas i december 1922, grundar sig på en inkomst, som uppkommit till huvudsaklig del under året 1921, och kronan under tiden säkerligen kommer att erhålla en högre köpkraft, statsverket kommer att erhålla i realiteten en högre avkastning av skatten än den nu beräknade. Med andra ord, staten får i mervärdiga penningar en skatt, som är grundad på inkomst av mindervärdiga penningar, om man nu må använda ett sådant uttryck. Resonemargen torde vara fullkomligt oantastbart, men detta betyder, mina herrar, i själva verket, att den skattskyldige å sin sida får betala mer än 175 procent på grundbeloppet, om det nu kommer att gå såsom här är förutsagt. Det borde, synes det mig, ha kunnat föranleda till att man hade tänkt på, om ej möjlighet att komma något lägre i procentsats hade förelegat.

Sedan komma tullmedlen och de affärsdrivande verken, där finansministern gör en del höjningar på vad som har blivit föreslaget av statskontoret, på statusens järnvägar t. ex. med 5 miljoner kronor. Det är, som vi alla se av propositionen, beroende på, att man räknar dyrtidstillägget på annat sätt, och därom torde i detta sammanhang icke vara något att säga. Herr finansministern uttalar den förhoppningen, att järnvägsstyrelsen skall finna det angeläget att söka åstadkomma dessa 5 miljoner kronor utöver det järnvägsstyrelsen själv beräknat. Jag skulle vilja här uttala det önskemålet, att det i verkligheten en gång kommer att visa sig, att det blir mer än dessa 5 miljoner kronor, ty det är väl i varje fall ändå orimligt, att det enda resultat, som uppkommer av statens järnvägar, är, att man har en förhoppning att få in vad som svarar mot räntan på statsbanornas andel i statsskulden.

Postverket har ett debet och kredit, som går just jämt ihop. I fjolårets statsverksproposition uttalade den dåvarande finansministern, att han för postverket icke ville godtaga sådana förutsättningar för verkets finanser, som ledde till, att det icke kunde lämna något överskott alls. Hela historien för övrigt med de affärsdrivande verken måtte väl någon gång komma till en förbättring. Affärsverken hava ju en ofantligt stor egendom. När man ser på den avkastning, som erhålles av denna egendom, så finner man den ej alltför stor; den upp-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

tages i inkomsterna till 86 miljoner kronor. Likaväl hava vi alltjämt att dragas med och få kanske i fortsättningen också dragas med högst betydliga fraktsatser och avgifter till telegrafverket och på andra håll. Härtill kommer, att med det prisfall, som man nu över huvud taget väntar sig, det i varje fall torde bliva nödvändigt även för dessa verk att följa med i utvecklingen, på det att svårigheterna ej må förvärras genom dessa höga frakter och avgifter. Nej, själva grundfelet är nog det, att man ej har gått till roten med det onda, att man ej tillräckligt beaktat, att kostnaderna för verkets drift och skötsel äro för stora. Om man resonerar så, som t. ex. järnvägsstyrelsen gör i detta fall — det finns återgivet i propositionen — att man säger, att ens strävan varit inriktad på att erhålla en skälig avkastning av rörelsen och att man därför har saknat anledning att upptaga en lägre behållning för år 1922, än som svarar mot järnvägarnas andel i statskulden, om man sålunda, säger jag, anser, att detta är tillräckligt och att det ej är frågan om att giva mer än ränta på denna andel av statsskulden, så kommer man heller aldrig att kunna giva något mera. Ty då visar man, att man inte ens har en strävan åtminstone att söka komma till en bättre avkastning. Om detta resonemang säger nu finansministern, att han icke ingår på någon prövning av, huruvida de principer, som uttalats av järnvägsstyrelsen i detta sammanhang, äro riktiga. Jag skulle för min del vilja uttala, att det enligt min mening hade varit mycket önskvärt, om man hade velat ingå på en kritik av detta resonemang och sålunda taga ställning till frågan, huruvida det kan vara befogat att uttala sig på detta sätt och uppställa såsom ett önskemål i fråga om avkastningen endast detta eller om avkastningen icke borde kunna bliva något bättre.

Ja, jag går vidare i fråga om anskaffningen av penningar och kommer till, att man ur rusdrycksmedelsfonden tar 8,3 miljoner samt av spritdryckerna beräknar erhålla 41 milj. kr. Därefter kommer ökningen av finanstullarna, vilken beräknas giva 35 miljoner kronor. Vari dessa finanstullar komma att bestå, veta vi ju icke och kunna naturligen icke få veta, förrän saken blivit definitivt bestämd. Vi veta emellertid, att kaffet kommer att bli föremål för en sådan tullförhöjning. Det torde icke heller vara alltför mycket att säga därom, att finanstullar tillgripas, då man i den direkta beskattningen kommit så högt, som man överhuvud kan komma. Ett önskemål skulle kunna uttalas, och det är, att när de andra finanstullarna bestämmas, om det nu blir flera sådana, även lyxtullar komma att där inbegripas.

Även i övrigt må man säga att det är väl ändå ett ganska underligt land, som vi leva i. Här ha under tiden januari—september 1920 importerats personautomobiler för ett belopp av 45 miljoner kronor. Motsvarande siffra år 1913 var 3 miljoner kronor. Och ändå ha vi tillverkning i detta land av dylika fordon. Under samma tid importerades 4,000 pianon mot endast 533 under samma tid 1913. Men så lär också, enligt vad som sagts mig, vår pianoindustri ha kommit i ett utomordentligt dåligt läge.

Till sist skaffar man den slutliga fyllnaden genom att taga 60,3 miljoner ur kassafonden. Alltså man anlitar en kapitaltillgång för

att fylla vad som slutligen brister. I fjol tog dåvarande finansministern ur kassafonden 203 miljoner, och nu tar man utom dessa 60 miljoner för 1922 även för tilläggsstaten för år 1921, så att det sammanlagda beloppet uppgår till 144 miljoner kronor. Härtill kommer slutligen, att man beräknar att kunna taga av kassafonden upp till 150 miljoner kronor för budgetårets omläggning. Nå vart ha vi då kommit? Jo, dit, att under det att vid detta sista årsskifte kassafonden beräknades till 422,5 miljoner kronor, så ha vi härmed på en gång kommit ned till 128,5 miljoner kronor. Jag kan inte neka till, att det synes mig, att det är att gå väl fort uti användandet av hopsamlade kapitaltillgångar även om man beaktar att de 150 miljonerna för budgetårets omläggning ej är ett användande av kapitaltillgång, ty något annat är ju i själva verket kassafonden inte. Detta vare sagt alldeles utan att jag därvid tänker på, huruvida kassafonden överhuvud någonsin bort få komma upp till ett så högt belopp, som den gjort vid sista årsskiftet. Att fonden har svällt ut så betydligt, som den gjort, beror därpå, att man vid beräkningarna har varit allt för försiktig, så att man har fått in mycket mera pengar, än man trott sig skola få. Så t. ex. finner man, att den debiterade skatten i december 1920 nu beräknas inbringa 312 miljoner kronor, under det att man, då skatten åsattes, hade tänkt sig, att den skulle ge 222,5 miljoner. Säsom herrarna minnas fördes det en strid här i kammaren och i riksdagen på sin tid därom, huruvida denna skatt skulle bestämmas på grundval av 155 % eller 165 % av grundtalet. Det blev 155 % den gången, och nu visar det sig, att även det talet var onödigt högt och att det hade kunnat sättas lägre. Även om de 90 miljoner kronor, som man på detta sätt får in mer än man beräknat, komma väl till pass för förestående statsregleringar, så lider det efter min uppfattning inte något tvivel om, att dessa penningar hade uti det ekonomiska läge, i vilket vi befinna oss, både bättre behövts och gjort större nytta, om de fått stanna kvar hos de skattskyldiga. Nu berövar staten de skattskyldiga en oskäligt stor del av deras besparingar till förfång för nyttig och nödig kapitalbildning, en kapitalbildning, som är dubbel nödig och nyttig, skulle jag vilja säga, inför de nuvarande vikande konjunkturerna.

De betydande överskotten på skattetitlarna inge för övrigt lätt en oriktig föreställning om det ekonomiska läget i landet. Man tänker inte på, vilka oerhörda svårigheter det i själva verket är för många skattdragande att komma ut med denna skatt. Häromdagen läste jag i en tidning, att i Stockholms län uppgick antalet skattskyldiga i december förra året, då kronoskatten skulle betalas, till 117,700 och att av dessa hade icke mindre än 36,000 kommit på restlängd, d. v. s. de hade icke betalt sina skatter. Nu förstår jag naturligen, att en hel del ha underlåtit att göra det på grund av försumlighet, tredska o. s. v. Men de anförda siffrorna visa i alla fall, att det nog är en hel mängd skattdragande, som inte ha kunnat betala sina skatter. Och när man ser detta stora antal av sådana, som icke ha betalt sina skatter, så förstår man också, vilka svårigheter det måste ha varit även för en stor mängd bland dem, som ha be-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

talt, att göra detta. Befintligheten av stor tillgång i kassafonden frestar för övrigt till minskad återhållsamhet i anslagsäskandena. Man tar då pengar, när de finnas, och använder dem för ändamål, där de behövas, kanske lättare än vad man annars skulle göra, kanske utan att så starkt pröva i varje föreliggande fall, om inte här en besparing skulle kunna göras, eller om icke med anslaget kunde anstå, tills bättre tider stunda. Men när kassafonden upphör att vara den guldgruva för finansministrarna, som den varit under de sista åren, och när det stramar åt på skattetitlarna, hur vill man då bära sig åt för att skaffa täckning för utgifterna, om de nämligen skola tillåtas att gå i höjden undan för undan, som de hittills gjort?

Ur dessa synpunkter förefaller det mig, som om en ingående prövning å riksdagens sida vore nödvändig beträffande den föreliggande utgiftsstaten. Det är nödvändigt att om möjligt söka nedbringa dess slutsumma, så att en överbelastning av de skattdragande ej må komma i fråga. Det vill synas, när man läser igenom den digra propositionen, som om det huvudsakligen vore på den femte och den åttonde huvudtiteln, man hade särskild anledning att komma fram med en begäran om en skarpare granskning. Så angeläget, som det naturligtvis är att bevilja medel till anslag, som man tycker äro nyttiga och behöfliga, lika angeläget är det emellertid att i tider som dessa nagelfara, om jag så får säga, varje särskild utgiftspost.

I fjol motionerades i denna kammare om ett nedbringande av administrationskostnaderna, och riksdagen skrev till Kungl. Maj:t och begärde en skyndsam utredning i detta hänseende. Härmed var emellertid, som vi alla minnas, icke avsett att fördröja den löneroglering, som då var på tal, tvärtom uttalades motsatsen tydligt. Herr finansministern säger nu, att han icke haft tid att sysselsätta sig med detta spörsmål, och därom torde kanske icke vara något att säga. Men man kan då göra sig den frågan: varför har icke den regering, som satt före den nuvarande, gjort något i detta fall? Den regeringen visade sig ju icke vara ängslig för att sätta i gång med stora och många utredningar. Endast fyra dagar efter det riksdagens skrivelse i detta ämne är daterad tillsatte den ju sålunda icke mindre än tre stora utredningar, men som sagt, icke någon i förevarande avseende. Nu ha sju månader, sju dyrbara månader vill jag säga, gått förlorade för den ifrågavarande utredningen. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att man snart har att emotse en uppfyllelse av riksdagens önskingar i detta fall.

Jag framdrog i remissdebatten förra året en del siffror, som rörde höjningen av ämbetsverkens antal under tidrymden 1913—1920. Jag skall ingalunda återkomma därtill i stort. Jag vill endast med ett par exempel visa, hur betydande siffror vi numera kommit upp till i fråga om vissa statsämbetsverk.

Man finner sålunda av riksstaten, att budgeten för riksförsäkringsanstaltens verksamhet uppgår i det närmaste till 2 miljoner kronor, en summa, som ej synes stå i förhållande till dess verksamhet. Utan att vilja draga några alltför långt gående slutsatser därav vill jag dock framhålla, att man, när man tittar igenom berättelsen över

vad i rikets styrelse sig tilldragit, där finner, att samma ämbetsverk för sjukpensionering och livräntor m. m. givit ut ett belopp av 3 1/2 miljon kronor. I socialstyrelsen ha vi ett annat ämbetsverk, för vilket anslag i riksstaten nu närma sig miljonen. Då nu det ena ämbetsverket kommer till efter det andra, då ämbetsverkens antal oavlåtligt växer, synes det mig vara synnerligen angeläget, att man söker få en hämsko i detta avseende, på det ena eller andra sättet.

Det förhåller sig icke bara så, att dessa ämbetsverk bli så stora och kosta staten så mycket pengar i sig själva: de kosta även andra människor pengar, nämligen genom hela den mångfald av utredningar, som de uppdraga åt enskilda att företaga. Jag vill visst icke påstå, att sådana utredningar ofta icke äro nödiga och nyttiga; den statistik, som sålunda kommer fram, är naturligen en utomordentligt viktig sak. Men man måste göra sig den frågan, huruvida man icke går något för fort till väga med anskaffande av dylikt material för statistik, om det verkligen allt hinner bearbetas, och om man icke därmed ådrager, som jag nyss nämnde, en massa personer i landet ofantligt mycket arbete och stora kostnader? Skulle man icke kunna gå litet saktare fram härvidlag?

Sedan vill jag komma in på frågan om våra kommittéer och sakkunnigedelegationer — jag kallar dem i det följande med gemensamt namn »kommittéer». Det är icke möjligt att gå förbi denna sak, när man talar i remissdebatten. Naturligtvis vet jag väl, att även tidigare regeringar gjort sig skyldiga till överdrifter beträffande kommittéväsendet, och jag kan härvid icke undantaga dem, som jag själv vid olika tillfällen tillhört, men det är att bemärka, att det nu går framåt med en oerhörd hastig takt på detta område. Såvitt man kan finna av berättelsen om vad i rikets styrelse sig tilldragit, arbetade under år 1920 228 kommittéer och sakkunnigedelegationer med tillsammans 1,100 medlemmar. Under 1920 tillsattes icke mindre än 72 nya kommittéer med tillsammans 326 medlemmar. De, som sutto vid årsskiftet, hade då tills dato kostat i runt tal 12 miljoner kronor. Statskontoret uppger, att kostnaderna för år 1919 belöpte sig till 4,897,000 kronor, eller en siffra, säger statskontoret, som är så hög, att den hade räckt till att täcka kostnaderna för tio ämbetsverk av statskontorets storlek. Och för år 1920 räknar statskontoret med, att utgifterna för kommittéerna skola gå över 5 miljoner kronor. För övrigt vill jag också i detta sammanhang påpeka, att det i den nämnda berättelsen på många punkter uttalas, att där icke alltid inbegripas kostnader för lokalhyra, möbler, en del sekreterarearvoden och understundom tryckningskostnader; man får sålunda icke någon fullständig bild av huru utgifterna te sig. I riksstaten för år 1922 har nu herr finansministern upptagit ett belopp av 2,520,000 kronor för dessa utgifter. Jag befarar, att denna siffra skall visa sig alldeles otillräcklig, och att det dubbla snarare hade varit riktigt. Nu, mina herrar, vill jag visserligen framhålla, att prisstegringen naturligen haft sin dryga andel i dessa kostnader. Men i alla fall måste man naturligtvis bli betänksam inför dylika utgifter. Riksdagen sitter här och beslutar i alla möjliga stora och små utgiftsfrågor, och samtidigt

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

arbets kommissioner, som var för sig åsamka staten kostnader på kanske hundratusentals kronor. Jag vill icke inskränka Kungl. Maj:ts rätt att tillsätta kommittéer och tillkalla sakkunniga, men jag skulle vilja hemställa om icke Kungl. Maj:t borde göra någonting för att se till, huruvida man icke kunde arbeta på ett billigare sätt, huruvida man icke kunde anlita ett mindre antal ledamöter i kommittéerna, huruvida man icke kunde få en snabbare arbetstakt, huruvida man icke kanske borde undvika att sätta samma personer i allt för många olika kommittéer, vilket säkerligen skulle främja arbetets fortgång, och slutligen huruvida man icke kunde skaffa en något fullständigare bild av dessa kostnadsfrågor, än man för närvarande äger.

Den förra regeringen införde nya principer beträffande kommittéernas avlöning, åtminstone i vissa fall. Den frångick principen om dagarvoden och införde månadsarvoden för ledamöter och sekreterare i kommittéerna och bestämde dessutom i vissa avseenden höjda arvoden. Jag kan visserligen icke yttra mig om, huruvida de 72 kommittéer, som tillsattes under fjolåret, kommo enbart på den socialdemokratiska regeringens lott; det är möjligt, att somliga tillkommit under den nuvarande regeringens tid och en del kanske under den regerings tid, som satt vid årets början. Huruvida de emellertid härröra från årets första eller årets andra regering är för mitt bedömande tämligen likgiltigt med hänsyn till det samarbete i regeringen, som i alla fall då rådde mellan de båda vänsterpartierna. Sedan emellertid Kungl. Maj:t tillsatt dessa 72 kommittéer och vidtagit dessa förändringar beträffande arvodena, skrev Kungl. Maj:t till statskontoret och anbefalldes detsamma att komma in med yttrande och förslag om lämpliga kontrollåtgärder för åstadkommande av besparingar och högre effektivitet i utredningsarbetet genom kommissioner och sakkunniga!

Herr talman, det är emellertid icke tillräckligt, att staten ålägger sig sparsamhet, det är även nödvändigt, att staten ser till, att den icke genom sina åtgärder åsamkar kommunerna onödigt stora utgifter. Den nuvarande regeringen har sagt ifrån, att den kommer att skarpt och strängt nagelfara alla framställningar om upptagande av lån, som komma ifrån kommunerna. Därom torde icke vara något att säga. Samtidigt går det dock till på det sättet, att staten genom sina ämbetsmän med stöd av gällande förordningar åsamkar kommunerna betydande utgifter. Man ålägger dem t. ex. att uppföra byggnader, som möjligen eller säkerligen i många fall skulle ha kunnat anstå, tills tiderna bli bättre. Vi ha ett exempel i boställsförordningen för lärarepersonal vid folk- och småskolor. Där föreskrives, att såsom regel lärarebostad skall ligga i ett särskilt hus och sålunda icke i skolhuset. Det göres emellertid ett undantag för det fall, att detta är avsett endast för en läraravdelning och tjänstebostaden omfattar högst två rum och kök. Ävensom där bostaden i övrigt icke lämpligen kan förläggas till särskilt hus. I dessa fall må bostaden sålunda inrymmas i skolhuset; dock bör den i så fall ej förläggas över eller under skolsalen. Alltså, i en avlägsen landsända, där man uppför ett skolhus för undervisning med endast en lärarinna, har man

icke rätt att förlägga lärarinnans bostad ovanpå skollokalen. Detta gör, att husen bli större och dyrbarare, än de behöfve vara, och vill jag säga, onödigt dyra till nytta för ingen. Såvitt jag vet, föredraga lärarinnorna för övrigt ofta att bo en trappa upp i stället för att bo på nedre botten. Skulle man nu icke kunna åstadkomma, att man i dessa tider slog av en liten smula på pretentionerna att till fullo genomföra författningen i dessa stycken. Mina herrar, detta mitt uttalande är icke i minsta mån dikterat av, att jag icke till fullo uppskattar undervisningens betydelse, utan det är endast dikterat av omtanke om vår ekonomi. Jag vet av egen erfarenhet, att det finnes ofantligt mycket i byggnadsväg, som man kan uppskjuta ett år och två år och flera år, och det går ganska bra många gånger att undvika att genast riva ned och bygga nytt.

Jag skall lämna ett par andra exempel — de röra ett norrländskt län och avse året 1919. I en kommun, som har 3.400 invånare, byggdes under år 1919 skolhus för 125.000 kronor och kommunens skuld ökades från 46.000 till 68.000 kronor. I en annan större kommun i samma län med 11.700 invånare byggdes ett skolhus för 383.000 kronor, och man ökade skulden från 173.000 till 412.000 kronor.

Man tvingar sålunda kommunerna att vidtaga stora utgifter. Och när jag nu ser på föreliggande statsverksproposition, så finner jag ett äskande om lån för en kommun för uppförande av ett skolhus i Porjus. Det går på 570.000 kronor. Det finns ännu icke någon motivering, ty det kommer att bli särskild proposition, så jag kan icke uttala mig närmare om det. Jag vill endast säga, att det förefaller mig vara en kolossal summa att lägga ut för ett skolhus i Porjus, om det nu verkligen kan behövas så mycket. Men sådana saker krävas av inspektörerna. De fullgöra endast sin skyldighet. De äro ålagda inspektionsskyldighet, och denna inspektionsskyldighet utsträcker nu mer och mer och förorsakar även därigenom kostnader. Så t. ex. har man i den nämnda förordningen infört en ny bestämmelse, nämligen att vid varje av- och tillträdessyn på lärarbostad skall inspektören personligen eller annat av skolöverstyrelsen förordnat ombud vara närvarande. Med andra ord, vid ombyte av lärare, som i dessa lärarbristens tider sker ganska ofta, skall inspektören i stora inspektionsområden resa långa vägar för en kostnad på kanske 100 eller 200 kronor för att vara närvarande vid syn på en plats, där han kanske kort tid förut varit närvarande, en syn, som föranleder kanske en ändring på mycket obetydligt belopp. Och vad är resultatet? Jo, i riksstaten upptages vederbörande reseanslag till 420 000 kronor i stället för förut 300.000 kronor, således en ökning på 120.000 kronor, varav en dryg andel säkerligen föranledes härav.

Det anförda har avsetts av mig att tjäna endast som exempel. Jag är övertygad om, att man kan finna flera sådana.

Och vidare nå tal om byggnadsanslag, som förekomma i riksstaten och som äro ganska dryga. Så t. ex. unngå kostnaderna för utbyggnad och ombyggnad av barnbördshuset i Stockholm till 1,460,000 kronor

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

förutom inredning, som skall tillkomma efteråt, på 140,000 kronor. Och i denna stora summa ingår en direktorsbostad för 176,000 kronor. Är det icke möjligt, att ett dylikt bygge kan få anstå ett år, då kanske byggnadskostnaderna äro billigare, eller t. o. m. ytterligare ett år till? Vidare förekommer t. ex. ett förslag, att man skall ombygga Ventholms kungsgård till vårdanstalt för alkoholister. Och genast, mina herrar, en kostnad på 550,000 kronor.

Den internationella finanskonferens, som avhölls i Brüssel under hösten förlidet år, uttalade bl. a., »att staterna böra snarast möjligt avstå från alla oekonomiska och konstlade åtgärder, som för folket dölja det verkliga ekonomiska tillståndet.» Och till sådana åtgärder hänfördes bl. a. konstlade prisnedsättningar och understöd. Jag erinrar om understödet för lindrande av nöd. Jag talar här icke om arbetslöshetsunderstöd, utan om det anslag, som handhafs av en avdelning inom folkhushållningskommissionen. Den har till sitt förfogande för första halvåret innevarande år två miljoner kronor, och riksdagen har beslutat, att den skall upphöra med sin verksamhet med detta halvårs utgång. Nu är emellertid avsikten att fortsätta därmed, visserligen icke direkt som en delegation under folkhushållningskommissionen, utan den flyttar in i socialdepartementet. Den skall fortsätta ytterligare ett år d. v. s. till mitten av 1922, och man begär att få använda av besparingar 800,000 kronor och för övrigt öka anslaget, så att det skulle uppgå till i stället för två miljoner kronor 9,8 miljoner. Jag vill naturligen icke alls bestrida, att förhållandena vid många tillfällen äro sådana, att hjälp bör givas åt nödlidande, men det synes mig, att detta står i en fullkomlig strid med den princip, som har uttalats av denna finanskonferens i Brüssel. Och det vill förefalla mig, som om det enda riktiga vore att göra vad som i det fallet skall göras genom de myndigheter, som handhava utdelande av understöd i övrigt, nämligen fattigvårdsmyndigheterna, sådana de nu efter omändringen framstå i betydligt förbättrat skick, efter vad vi vilja hoppas. Tidtals har det anslag, som här skall fortsätta, använts på det sättet, att över hälften av en kommuns invånare har blivit understödstagare. Och man har använt icke mindre än 80 miljoner på detta sätt. Jag kan icke bedöma det, men jag har av på detta område initierade personer hört, att man betraktar detta anslag och de stora summor, som där utlagts, såsom till en stor del förfelade och att de icke ha lämnat den hjälp, som därmed varit avsedd. därför att hjälpen blivit alltför obetydlig för var och en, som fått något med av den.

Vid remissdebatten i fjol framhöll jag, att i trots av den då, som det syntes, goda tillgången på brödsäd hade genom statens försorg ombesörjts befraktning av ett tonnage på 140.000 ton för att hitfrakta vete. Jag påtalade det nationalekonomiskt och för vår handelsbalans oriktiga i att göra på det sättet, och jag uttalade den förmodan, grundad på den beräknade konsumtionen och den beräknade skördens storlek, att detta till sist kunde föranleda att vi finge exportera av vår egen råg. Ja, mina herrar, vad inträffade? Jo, just det, som jag då förutsade. Vi fingo ett överskott, och man gick in

till Kungl. Maj:t — jag tror det var i september månad — med begäran att få exportera råg. Kungl. Maj:t, under den dåvarande regeringens tid, sade emellertid nej till detta och lämnade icke något tillstånd. Och det är först genom den nuvarande regeringens tillkomst, som tillstånd har lämnats, först därigenom att man lämnade licenser för varje olika fall och sedan genom att man givit exporten fri. Vad har nu inträffat genom detta avslag, som gjordes i september? Jo, att den råg, som nu exporteras, har fått säljas på grund av priset till ett väsentligt lägre pris än vad den hade betingat, om den fått exporteras i september månad. Genom detta avslag ha vi med all säkerhet förlorat åtminstone ett par miljoner kronor, jag vill säga till nytta för absolut icke någon människa i detta land — för att icke tala om de kvantiteter av råg som av lantmännen använts för utfodring särskilt av svin.

I detta sammanhang skulle jag vilja fästa regeringens uppmärksamhet på att, efter vad det för mig berättas, för närvarande pågår en mycket betydande import av vetemjöl till landet, vetemjöl som säljes till priser som äro så låga, att det torde nästan vara att befara, att de äro s. k. dumpingpriser. Och samtidigt uppgives för mig, att man i södra Sverige icke kan sälja sitt vete.

När man har läst igenom den intressanta, kanske åtskilligt svår-förståeliga redogörelsen i propositionen om guldpolitiken, så stannar man inför den princip, som uttalats av finansministern i anslutning till vad det ekonomiska rådet har sagt, nämligen att när guldmyntfot åter kan införas i vårt land, så bör man sträva efter, att »det inre värdet av den svenska kronan står så högt som förhållandena överhuvud medge, samt att med hänsyn härtill vår valutapolitik, liksom och vår ekonomiska politik överhuvud, under mellantiden bör inriktas på att den svenska kronans värde i förhållande till guld åtminstone icke ytterligare nedgår». Jag skulle ha velat i fortsättningen av den redogörelse, som lämnats om guldpolitiken och guldpariteten, ha funnit, vad som just nu brister i vår valutapolitik och i vår ekonomiska politik. Jag menar en praktisk framställning av vad det är, som vi överhuvud taget alla och en var ha att iakttaga, vad vi kunna göra. Om det är så, att var och en kan på sitt sätt bidra till att föra utvecklingen i den rätta riktningen. Jag skulle vilja säga ett sådant där giv akt. Här kommer någonting, som är för var man att observera och iakttaga, någonting där han kan vara med och hjälpa till och stödja. Men jag tror knappast att man kan få fram det ur denna utläggning, som jag för egen del finner vara ytterst intressant, men om vilken jag naturligen bekänner, att den för oss säkert kan vara ganska svår att tränga in på djupet i.

Finanssakkunniga, som voro tillkallade i somras, uppställde som sitt närmaste mål: prisstegringens hejdande, den svenska valutans guldparitet, sedelinlösnings återupptagande och guldexportens frigivande. Och medlet härför angavs av dem vara: stramare diskontopolitik, minskad kreditgivning och sparsamhet av stat och kommun. Kungl. Maj:t har icke nöjt sig med den framställning, som gjordes av finanssakkunniga, utan Kungl. Maj:t har dessutom tillkallat ett

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. n.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ekonomiskt råd, som har fått i första hand till uppgift att yttra sig över valutapolitiken. Och rådet har givit den anvisning, som jag nyss angav och som finansministern gjort till sin. Det ekonomiska rådet giver för övrigt vissa anvisningar beträffande prisbildningen, och finansministern ansluter sig, som jag nämnde, till det ekonomiska rådet. Men frågar man sig: är han då också redo att verka för de slutsatser, till vilka det ekonomiska rådet kommer beträffande t. ex. prisbildningen, nämligen, såvitt jag förstått det, att prisnivån icke bör få stiga över prisnivån i sådana länder, som ha guldparitet, d. v. s. att de skola följa med i den prisnedgång, som kan komma att inträffa i guldparitetlandet par preference, nämligen Förenta staterna? Det vill förefalla mig, som om finansministern icke riktigt gjort detta eller i varje fall icke vågat sig på denna uppgift. Jag sluter mig till detta av ett förhållande, som jag även sett i annat sammanhang och på ett annat ställe uppmärksammas. Man begär för år 1922 en avsättning för dyrtidstillägg av 175 miljoner kronor. Man baserar beräkningen av dessa dyrtidstillägg på en prisindex av 260. För 1921 bygger man på en prisindex av 270. Nu såg jag i en tidning för ett par dagar sedan, att Kungl. Maj:t fastställt en prisindex av 266 att gälla från den 1 januari i år, således redan nu en lägre index. Jag menar, att här har man i varje fall icke visat någon stark tro på, att en prisnedgång skall äga rum och att de åtgärder, som kunna vidtagas, skola leda till, att man verkligen kommer till en sådan prisnedgång. Jag förmenar, att risken av att man tagit till en lägre index egentligen icke varit någon, ty svenska staten hade varken blivit rikare eller fattigare på det. Man hade i riksstaten fått en lägre summa på utgiftssidan, och man hade i stället behövt taga endast ett mindre grepp i kassafonden. Men rent psykologiskt sett hade det i alla fall varit av en oerhörd betydelse och verkan, om man från regeringens sida fått fram icke blott inför riksdagsmännen utan inför hela svenska folket, att här finnes en stark tro på att komma nedåt. Den nyss omnämnda finanskonferensen i Bryssel har efter min uppfattning på ett utmärkt sätt behandlat detta spörsmål överhuvud taget. Man läser med nöje alla de resolutioner beträffande statsfinanserna och annat, som denna konferens framlagt. Jag skall naturligtvis icke här trötta med att taga herrarnas uppmärksamhet i anspråk med denna sak; blott det skulle jag vilja säga, att konferensen bland annat i en av sina resolutioner framhållit vikten av att fästa allmänhetens uppmärksamhet på att en nedgång i prisen och ett återställande av välståndet är beroende av produktionens ökning. Här finner man således i denna del ett autoritativt uttalande om någonting, som berör oss alla. Jag menar nu: tala om för oss alla vad vi ha att iakttaga var och en, giv oss ett praktiskt program att arbeta efter, som står i överensstämmelse med det, som regeringen själv ämnar arbeta efter. Svårigheterna med budgetens uppgörande äro ju något sekundärt. De äro en följd av det bekymmersamma läge, i vilket våra näringar befinna sig. Därför räcker det icke med, att man nödtorftigt täcker budgetbehovet för ett år framåt. Det gäller att se till, hur vårt folk skall kunna övervinna den nuvarande krisen och den,

som stundar. Såsom vid riksdagens högtidliga öppnande av talman-
nen i första kammaren erinrades, har vårt folk mangfaldiga ganger
förut genomgått liknande ekonomiska kriser för att på otroligt kort
tid åter resa sig med förnyad livskraft; om blott åt landets produk-
tiva krafter kunna beredas lugn och trygghet, så läkas snart åter de
slagna sären. Ja, mina herrar, lugn och trygghet och jag skulle vilja
tillägga frihet, frihet åt landets produktiva krafter, se där i några
ord ett program för ett ekonomiskt återuppbyggande, det som nu
förestår oss, frihet utan hämmande och förkvävande restriktioner och
statsförmyndarskap av olika slag, lugn, fred, arbetsro, trygghet för
enskild äganderätt och företagsamhet.

Skall näringslivet kunna resa sig ur sitt nuvarande djupa betryck,
måste det till att börja med befrias från den black om foten, som
arbetstidslagen i sin nuvarande form utgör. Hur skall arbetet kunna
upprätthållas i en fabriksverksamhet, när varorna, som framställas
där, icke kunna tävla i pris med från utlandet införda varor, såsom
exempelvis förhållandet är med vår textilindustri? Eller hur skall
en svensk exportartikel kunna behålla sin utländska marknad i täv-
lan med främmande länders billigare tillverkning? Det måste bli
inskränkningar i driften, och så gå följderna ut icke minst över dem,
som skulle gynnas av arbetstidslagen, i form av arbetslöshet eller
minskade inkomster. Vilket hade varit bättre för dem själva, arbete
även med en något längre arbetstid eller den lagstadgade arbetstiden
med de följdverkningar, som den fört med sig? Svaret kan icke gärna
bli mer än ett. Den nuvarande lagen tillstädjer icke något avtal
om arbetstiden utan blott om lönerna. Man har trots sig kunna
betvinga de ekonomiska lagarna. Nu se vi följderna. Icke så att
förstå, som att åttatimmarslagen ensam skulle vara skulden till den
iråkade svåra krisen och alla de svårigheter, som därmed följa, nej,
naturligtvis långt därifrån, men den har bidragit att förvärpa den-
samma i hög grad, och den utgör ett hinder, när det gäller att över-
vinna dessa svårigheter.

Man måste vidare begära, att det hot mot enskild äganderätt
och företagsamhet avlägsnas, som är förkroppsligat i den nuvarande
socialiseringsnämnden och dess utmanande sammansättning. Man
har så mycket större anledning att göra det, som Sveriges folk i
val med överväldigande styrka uttalat sig mot socialiseringen. Icke
förty pågår alltjämt utredning om socialiseringens genomförande
utan någon förändring i sammansättningen av socialiseringsnäm-
nden, en utredning, som riksdagen för övrigt, såvitt jag vet, aldrig
begärt och som från början blivit lagd på den bogen, att den skall
utmyнна i ett förslag om samhällets övertagande av produktionen
i större eller mindre utsträckning. Hur skall man kunna fordra,
att de enskilda skola anstränga sig till det allra yttersta för att
övervinna de nuvarande svårigheterna, så länge detta hot svävar
över deras huvud?

Högern har ju stått helt utanför den nuvarande ministärens
tillkomst. Den är beslutet och beredd att sakligt pröva allt vad
denna framlägger och företager vid utförande av sitt krävande och

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ansvarsfulla arbete, men vi vilja å andra sidan säga ifrån, att vill ministären verkligen föra vårt folk oskadat genom den nuvarande hårda krisen, får den icke väja för att undanröja de hinder, som de närmast föregående ministärerna med sina partiets goda minne lagt i vägen härför.

Herr vice talmannen H a m i l t o n : Herr talman! Jag kan instämma i de inledningsord, som den senaste talaren fällde, då han underströk, att framför allt sparsamhet är av nöden, såväl då det gäller staten som den enskilde. Den ekonomiska kris, i vilken vårt land blivit invecklat huvudsakligen på grund av abnorma valuta-förhållanden och som hindrar exporten av våra varor till större delen av de främmande länderna och även hindrar eller åtminstone försvårar konkurrensen med utländska varor på den inhemska marknaden, manar oss till sparsamhet. Vi kunna därför icke annat än hålla regeringen räkning för de nedprutningar den verkställt på de av myndigheterna begärda anslagen, men tyvärr hava dessa nedprutningar icke varit tillräckliga.

Granskar man Kungl. Maj:ts förslag, finner man, att den största ökningen i anslag gäller fjärde huvudtiteln. Man väntade naturligtvis, att anslagskraven här skulle bli ökade, ty det är fullkomligt rättvist, att de militära statstjänarna skola bli likställda med andra statsanställda i avseende på lön. Men dessutom har begärts anslag för rena rustningsändamål, och detta synes mig vara ett ganska olämpligt svar på den anmaning, som från nationernas förbund blivit ställd till samtliga nationer, att begränsa rustningarna under de närmaste två åren till vad som fastställts för innevarande år. Det är visserligen sant, att nationernas förbund ännu är ett svagt förbund och icke utgör någon borgen för, att freden i Europa skall kunna bibehållas, men för oss, som tillhöra de små nationerna, är denna stora tanke om bibehållande av freden utav det största intresse, och det tillkommer icke oss åtminstone att släcka denna låga, som likväl brinner, utan tvärtom gjuta olja på densamma.

Av fjärde huvudtitelns innehåll kan man misstänka, att försvarsministern har för avsikt att begära en ökning av de värnpliktigas övningstid. Är så förhållandet, ber jag redan nu att på det enträgnaste få avråda regeringen att lägga fram ett dylikt förslag, och om det skulle komma fram, vågar jag hysa den förhoppningen, att andra kammaren skall hävda den ställning som den förlidet år intog i denna fråga. Från militärt håll hava under de senaste månaderna klagomål framkommit över den korta övningstiden, och man har gjort gällande, att den skulle vara anledningen till, att trupperna varit dåligt övade. Jag ber att få hänvisa till, att det finnes ett annat land, som före kriget åtminstone hade kortare övningstid för de värnpliktiga än Sverige, nämligen Schweiz, och dess armé bestod provet. Jag skulle vilja tillråda de militära myndigheterna, och jag ber försvarsministern att inprägla detta hos sina underordnade, att de rätt utnyttja övningstiden. De klagomål, som de anförda, utgöra ett slag mot dem själva, och minskar förtroendet för dem.

Herr finansministern har begärt anslag för att täcka kostnaderna för dyrtidstillägget till de statsanställda, och han räknar därvid med ett indextal av 260. Måne icke herr finansministern räknar alltför högt? Varuprisen ha fallit betydligt, och vad livsmedel beträffar närma sig producentprisen till hälften av vad de varit förut. Jag erkänner, att detaljhandelspriserna hålla sig ännu höga och oskäligt höga. Jag var i tillfälle att göra jämförelse under förra månaden mellan de priser, som av sjukhusen i min hemort betalas, och dem, som socialstyrelsen samma månad rapporterade såsom gällande för detaljhandeln. Dessa senare överstego de förra med 50 à 100 %. Det gränsar till ocker. Jag skulle vilja hemställa till socialministern, att han ville påskynda det arbete, som pågår i någon kommitté rörande ordnandet av mellanhandshandeln, och att han även ville noga undersöka, huruvida de priser, som rapporterats till socialstyrelsen, äro fullt grundade. Det är icke allenast ett intresse för konsumenterna att få ner detaljhandelspriserna, utan även ett intresse för staten, ty huru stor del av de till cirka 600 miljoner kronor uppgående till de statsanställda anslagna belopp komma att utgå är beroende på, hur grundalet blir fastställt.

Jag skall icke vidare ingå i budgetens detaljer. Åtskilliga talare äro anmälda, och jag förmodar, att de komma att göra det. Jag vill blott uttala den förhoppningen, att när den kungl. propositionen kommer tillbaka från utskottet, åtskilliga besparingar skola hava ägt rum, och så stora besparingar, att en del av de föreslagna skatterna skola kunna undvikas. Jag tänker därvid särskilt på tullen på kaffe. Kaffe har blivit en nödvändighetsvara för en stor del av vårt folks breda lager. En kaffetull skulle säkerligen icke kunna minska konsumtionen av kaffe, utan endast fördyra detsamma. Det är den enda glädje, som beredes stugornas folk, och en tull på kaffe utgör allenast en skatt på fattigman, en förhatlig skatt. Jag vågar därför hoppas, att densamma icke behöver tagas i anspråk.

Herr socialministern har också begärt anslag för bostadsbristens hävande, och jag erkänner, att detta anslag är synnerligen beaktansvärt. Men jag skulle vilja ifrågasätta, att icke endast de som ho inom städernas hank och stör få denna förmån av anslag. Det är lika dyrt att bygga på landsbygden, och landsbygdens arbetare ha svårt att förstå, varför de icke för byggnader å nybildade jordbruks-egnahem kunna få anslag, då de som bygga inom staden få både lån och anslag. Det är visserligen sant, att medel för detta anslag utgå av en viss skatt, som berör fastigheterna i städerna, men det tänker man icke på ute på landsbygden, och ett litet anslag i den vägen skulle icke skada.

Regeringen har också begärt anslag för att mildra arbetslöshetens följder. Detta anslag är synnerligen behjärtansvärt, och jag antager, att det lilla belopp som här begäres ingalunda räcker till för det åsyftade ändamålet. Men man kan ifrågasätta, huruvida icke de, som här närmast beröras, skulle genom samförstånd och samverkan kunna bekämpa arbetslösheten. Jag tänker närmast på arbetsgivareorganisationerna och arbetareorganisationerna. Skulle man

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

icke kunna räcka varandra handen i det avseendet? Vi på landsbygden söka, när vi ha ständiga arbetare, sörja för, att även under dåliga tider, även om det icke går med vinst för oss, dessa icke skola behöva svälta. Av pressdiskussionen och även av diskussionen inom riksdagen får man lätt den uppfattningen, att Sveriges folk består allenast av tvenne samhällsklasser, arbetsgivare och med dem i deras företag intresserade samt organiserade arbetare. Men Sveriges folk består även av andra samhällsklasser, arbetare, vilka genom idoghet och sparsamhet skaffat sig ett litet kapital och använda detsamma i en rörelse, där de få betalt för sitt arbete, när de ha realiserat produkterna av detsamma. Jag fruktar för, att när de gjort upp bokslutet för året, skola de finna, att arbetsdagen varit dåligt betald, att timpenningen varit synnerligen låg. Jag åsyftar härvidlag hela fiskarbefolkningen, de små hantverkarna och framför allt våra småbrukare. Även dessa befinna sig i en betryckt ställning, men för dem intresserar man sig icke, och de skola nu även bidra till det anslag, som erfordras för bekämpande av arbetslösheten, och jag är övertygad om, att de icke skola knota därvidlag, då det gäller att hindra svälten från att komma in i svenska arbetarhem. Men vore det då förmätet, om från dessa samhällsklasser riktades en maning till de stora arbetsgivare- och arbetareorganisationerna, genom vilkas strider samhället skakas i sina fogar, att under en kritisk tid räcka varandra handen till samförstånd och försöka upprätthålla arbetet i fabrikerne även om det är förenat med svårigheter, och även om dessa icke skulle gå med vinst. Jag vet väl, att dessa mina ord icke äro riktade till män i denna kammare, men det skulle måhända icke skada, om från riksdagen kunde genom pressens hjälp komma ett ord till dessa arbetsgivare- och arbetareorganisationer att åvägbringa samförstånd och den arbetsro, som, vilket herr Lindman strök under, är av stor betydelse särskilt under nuvarande svåra tid.

Ja, herr talman, mina önskemål äro i detta ögonblick, om jag skall sammanfatta vad jag nyss sagt, att statsutskottet måtte, där det är möjligt, vidtaga nedprutningar i budgeten, så att vi framför allt kunna undvika kaffetullen, att regeringen ville avstå från att framlägga förslag om ökad värnplikt och att herr socialministern ville undersöka, huruvida icke åtgärder kunde vidtagas mot den oerhörda vinsten på detaljhandeln, och även undersöka, huruvida index-talen äro baserade på rätta grunder. Mina ord till arbetsgivare och arbetare innebära ju också önskemål, och jag vet, att när jag uttalar dem, har jag många bakom mig.

Herr Thorsson: Herr talman! Då jag här dristar mig att taga till orda, så är det för att få säga några ord med anledning av den föreliggande statsverkspropositionen.

Jag har funnit mig föranlåten att göra det särskilt därför, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet i sina uttalanden på flera ställen angivit sig följa traditionerna från den tid, jag hade den svåra uppgiften att räkna ihop, vad som skulle erfordras för att täcka de allt mer och mer ökade behoven.

Jag tillät mig att i fjolårets finansplan betona, att det största bekymret icke bestod uti att räkna ihop riksstaten 1920, utan att detta skulle visa sig svårare 1921 och framför allt något längre fram. När jag läser den nu föreliggande statsverkspropositionen, så finner jag, att det uttalande, som då gjordes, mer, än vad jag anade, har besannats. Herrarna behöva blott se något närmare på innehållet i statsverkspropositionen, så skola ni finna, att de utgifter, som staten har att täcka, äro avsevärt drygare uti denna proposition, än de voro i fjolårets proposition. Den nuvarande regeringen har ju vid sin tillkomst förklarad, att en av dess närmaste uppgifter skulle bli att föra en sparsamhetens och återhållsamhetens politik. Det visar sig nu, att även om finansministern har gjort förtvivlade ansträngningar för att realisera detta program, så har han icke varit tillräckligt stark för att stå emot endera den ekonomiska utvecklingen eller sina kollegers anspråk på hans benägenhet att tillgodose deras intressen, ty det är en uppenbar ökning på flera huvudtitlars slutsummor.

På sidan 19 i finansplanen göres det en sammanfattande jämförelse mellan 1920 och 1921 års budgetförslag, vari man kommer till det för mig mycket överraskande resultatet, att de *verkliga utgifter*, som skola täckas å 1921 års budgetförslag, egentligen äro mindre än de *verkliga utgifter*, som skulle täckas å 1920 års budgetförslag. Finansministern framhåller, att den totalsumma av verkliga utgifter som det tillkommer 1921 års riksdag att täcka stannar vid 829,4 miljoner kronor, då de av 1920 års riksdag fastställda totalbeloppen för verkliga utgifter uppgick till 857,3 miljoner kronor. Jag blev icke så litet häpen över, hur detta tillkommit, då man enbart vid en okulärbesiktning av summorna i föreliggande propositioner blir på det klara med, att man för att få debet och kredit att gå ihop måste skrapa botten och skrapa den riktigt ordentligt. Jag gjorde mig därför besvär med att undersöka, hur det skulle ha sett ut, om man hade följt en mera jämförbar uppställning de båda statsförslagen emellan och fann då, att i årets statsverksproposition beräknas de verkliga utgifter, som skola täckas på tilläggsstat, till 296,4 miljoner kronor. Ett närmare studium visar emellertid, att en utgiftspost fullständigt utelämnats i den sammanfattande jämförelsen, nämligen den utgift, som i årets budget räknats med för täckning av industrikommissionens och bränslekommissionens förluster, uppgående till i runt tal 70 miljoner kronor. Det är ju uppenbart, att detta är en verklig utgift, även om den faller under annan rubrik. Enligt min uppfattning måste därför 70 miljoner läggas till 296,4 miljoner; och jag får då en helt annan siffra i tilläggsstaten att räkna med, nämligen 366,4 miljoner i stället för 296,4.

I riksstaten har man vidare upptagit utgifter, som icke skola täckas av lånemedel, till ett belopp av 804,6 miljoner kronor. Till sammans blir detta en totalsumma av 1,171 miljoner. Denna summa minskar statsrådet genom beräkning att dyrtidstilläggen kunna ned sättas och får därigenom en för kommunikationsverken beräknad ökning i deras överskott med 10 miljoner kronor. Den summa som slut-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ligen återstår att täcka utgör då 1,161 miljoner kronor, det belopp, som skall beräknas såsom verkliga utgifter och täckas av andra statsinkomster än lånemedel, hur man än sedan rubricerar dem i de olika kontona.

Motsvarande poster i 1920 års budgetförslag te sig på följande sätt:

Täckande av utgifter på tilläggsstat	220,6 miljoner;
Verkliga utgifter på riksstat, som icke skola täckas av lånemedel	696,8 miljoner.

Sedan kommer en utgiftspost, som visar, hur olika metoder man använt i de båda staterna, vilket jag litet närmare skall belysa längre fram. I 1920 års stat ha vi nedräknat de av kommunikationsverken beräknade överskotten med 12 miljoner kronor och summan av verkliga utgifter som skall täckas uppgår då till 929 miljoner kronor. I årets stat har Kungl. Maj:t höjt affärsverkens beräknade överskott med 11,5 miljoner kronor, varav de 10 framträda som direkt ökning i budgeten och 1,5 miljon har uppräknats för att täcka en av generalpoststyrelsen beräknad förlust.

Härav framgår, att man följt något olika principer vid uppgörandet av de båda staterna. I ena fallet har man ansett sig vara pliktig att — som den förste ärade talaren sade — hålla beräkningarna på ett sådant sätt, att man låg på den säkra sidan. Det föranledde förstas en anmärkning från hans sida, att därigenom hade kassafonden blivit större än den verkligen behövde vara, och han ifrågasatte till och med, om de 155 procenten som år 1919 lades till grund för beräkningen av inkomst- och förmögenhetsskatten voro nödvändiga. Jag vill icke ifrågasätta, att icke den ärade talaren är så mycket inne i budgetarbetet, att han icke har reda på, att kassafondens bokförda siffra och dess verkliga tillgång icke äro samma sak, beroende på att avsevärda belopp i kassafonden, som tillförts densamma i form av krigskonjunkturskatt, först influtit året efter det, de bokförts som tillgång i kassafonden. Har man reda på detta, vågar jag det påståendet, att i förhållande till statens ekonomiska liv har kassafonden icke någon gång haft en för stor slutsumma.

Jag vill erinra både den ärade talaren och en del andra därom, att under större delen av kristiden, då jag skötte dessa angelägenheter, hade statskontoret en skuld till riksgäldskontoret på mellan 200 och 300 miljoner kronor. Det var först under fjolåret, som detta förhållande vände sig, och statskontorets skuld till riksgäldskontoret blev utbytt mot en fordran av ungefär samma storlek. Jag har icke haft tillfälle att se, hur stor statskontorets fordran eller skuld till riksgäldskontoret i dag är, men jag kan föreställa mig, att med det sätt, varpå budgeten här har räknats, ligger det nog så till, att man icke rätt gärna kan ha mycket att ytterligare taga ur kassafonden. Då statskontorets mellanhavande med riksgäldskontoret helt naturligt återspeglar sig i kassafondens verkliga ställning, skall man akta sig att, förrän man har tagit reda på det verkliga orsakssammanhanget, vare sig i tidningar eller från talartribuner tala så högt och

tvärsäkert om dessa förhållanden. Efter denna lilla utvikning ber jag att få återkomma till min jämförelse av de båda budgetförslagen; det visar sig därvid, att det i årets statförslag är en merkostnad av 232 miljoner kronor i verkliga utgifter, som skola täckas. Jag har då icke tagit ordet »verkliga utgifter» i den mening, i vilken uttrycket användes i statsverkspropositionens beräkningar, ty där borde det sättas ett litet citationstecken omkring detsamma för att visa, att det icke endast är den i propositionen angivna summan, som är verkliga utgifter, utan att såsom sådana måste anses alla utgifter, som icke täckas av lånemedel, då man uppgör beräkningarna.

1920 års statförslag hade att räkna med en tillgång av från år 1919 avsatta medel på 120,6 miljoner kronor. Detta års statförslag har att räkna med en tillgång på 224,1 miljoner kronor, således ett nära på fördubblat belopp. Vi veta, att statskontoret i fjol beräknade inkomsten av inkomst- och förmögenhetsskatten efter ett grundtal av 100 %, och det fick därvid en inkomstsumma i allt av 505,5 miljoner kronor. Dessa båda poster tillsammans utgjorde 626 miljoner kronor, och bristen att täcka var då 303 miljoner kronor. Emellertid ökas denna brist därigenom, att jag senare under riksdagens gång nödgades föreslå en sänkning i de av kommunikationsverken beräknade överskotten med 16 miljoner kronor; bristen ökades därigenom till 319 miljoner kronor.

Utgår jag från samma beräkningsgrund som statskontoret i fjol tillämpade med avseende på inkomst- och förmögenhetsskatten, får jag till de 224,1 miljonerna, vartill avsatta medel uppgå, en statsinkomst i allt på 520 miljoner kronor, och dessa två poster tillhoppa utgöra 744 miljoner kronor. Det, som verkligen behöver anskaffas, utgör då 417 miljoner kronor. Jag har delat på statskontorets beräkning därför, att jag vill göra siffrorna från i fjol och i år jämförbara med varandra. Uti de av mig nyss angivna siffrorna, 505,5 miljoner kronor i 1920 års statförslag och 520 miljoner kronor uti 1921 års statförslag, ingå några smärre justeringar och mindre belopp i överensstämmelse med vad som förekommer uti båda årens propositioner.

Täckningen av bristen skedde i fjolårets stat så, att Kungl. Maj:t höjde statskontorets beräkning och satte inkomstskatten efter 175 %. Denna senare beräkningsgrund har följts av statskontoret i år, och det är därför endast en formsak, då jag på detta sätt slagit sönder statskontorets beräkning.

Vi ökade i fjol posttaxorna med 14 miljoner kronor, och kassafonden fick släppa till 203 miljoner för att täcka de förut omnämnda 319 miljonerna. För att i år täcka bristen på 417 miljoner har man först den av mig beräknade ökningen i inkomst- och förmögenhetsskatten å 75 %, 91 miljoner kronor. Finansministern har vidare föreslagit höjda finanstullar på 55 miljoner kronor, 35 miljoner kronor år 1922 och 20 miljoner år 1921. Spritskatten har satts till 41 miljoner kronor. Vidare har finansministern höjt beräkningarna med 36 miljoner kronor, använt av krigsförsäkringskommissionens vinstmedel 20 miljoner, tagit av rusdrycksfondens medel 48 miljoner, an-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

vänt av reservationer å odlingsanslag 4,5 miljoner, och slutligen tagit 121,5 miljoner ur kassafonden. Det är således visserligen sant, att man tagit ur kassafonden endast 121,5 miljoner kronor, men till ersättning ha beräkningarna höjts med 36 miljoner och ur rusdrycksmedelsfonden har statsrådet disponerat ännu ej tillgängliga medel till ett belopp av 48 miljoner kronor. Dessa poster skulle ju i ena eller andra hänseendet tillfallit statsverket och ökat statens tillgångar: i ena fallet hade de stått kvar i rusdrycksmedelsfonden, i andra fallet skulle de i form av överskott genom försiktigare beräkningar på respektive inkomstitlar ha tillförts kassafonden. Det är således i verkligheten precis lika mycket taget ifrån statens kapitaltillgångar i år som under fjolåret, även om slutsiffran ser något annorlunda ut. Men härtill måste ytterligare inskräpas den förändrade situation som inträffat genom den optimistiska inkomstberäkningen i förening med dispositionen av både kända och okända tillgångar.

Jag har ansett mig böra göra denna lilla jämförelse, icke av benägenhet att öva kritik på min efterträdare — vare detta långt ifrån mig — men på den grund, att jag i den budget, som nu föreligger för oss, ser ett ansträngande av statens ekonomi på ett sätt, som verkar avskräckande, särskilt med tanke på vad som kan vara att vänta för nästa års statsverksproposition.

Uppräkningarna ifråga om skattetitlarna äro gjorda på det sättet, att finansministern icke har godkänt statskontorets beräkningsgrunder ifråga om inkomstkatten för att få fram slutsiffran. Jag ger finansministern rätt i det, att de beräkningsgrunder, han tilllämpat, äro, såvitt jag kan förstå, riktigare än statskontorets, därför att statskontoret icke tagit någon hänsyn till de förändringar i grunderna för inkomst- och förmögenhetsskattens uttagande, som inträffat under de senare åren. Men jag kan icke dela hans uppfattning därom, att oaktat tillämpningen av nya grunder inkomst- och förmögenhetsskatten skall kunna giva det belopp, som här ifrågasättes. Vi skola dock komma ihåg, att vi ha helt andra tider nu att räkna med. Det är vikande konjunkturer, och med vikande konjunkturer förhåller det sig på det sättet, att avgörande för skattens ordentliga inbetalande på hösten 1922 är icke den inkomst, vederbörande hava kunnat deklarerera i år eller nästa år, ty i ekonomiska nedgångstider sker det så orimligt mycket mellan deklarationstidpunkten och den tidpunkt, när skatten skall betalas, att, såvitt jag kan bedöma, allting talar för, att man här bort räkna något lägre.

Men det är härvidlag också en annan omständighet som bör beaktas. Om herrarna se på kammarrättens framställning till fjolårets riksdag och kammarrättens framställning i år om ökad arbetspersonal, framgår vilken ökad arbetsbalans kammarrätten har att uppvisa; jag tror, att i närvarande stund där bokföres en balans av omkring 20,000 mål. Om vi då se efter vad dessa mål egentligen bestå av för ärenden, finna vi, att det huvudsakligen är klagomål över påförd skatt. Och det är naturligt, att i samma mån som skattestrycket blir större och i samma mån som förordningarna ändras den ena gången efter den andra, blir tillämpningen svårare för myndig-

heterna, och resultatet blir ett ökat antal klagomål. Nu är det naturligtvis i högst väsentlig grad avgörande, huru stor reell behållning det skall bli i statskassan av skatteintäkterna. När man får klart för sig det sista utslag kammarrätten avkunnar uti klagomål över påförd krigskonjunkturskatt, kan resultatet komma att framstå såsom synnerligen bekymmersamt för den som skall beräkna de *verkliga skattetillgångarna*, ty vi ha hittills inkasserat krigskonjunkturskatten, men få måhända nu lov att återbetala en avsevärd del av densamma, beroende på kammarrättens utslag. Men det är icke nog med, att skatten skall återbetalas, utan vi få betala ränta på den också. Det är med hänsyn till detta, som jag hela tiden försökt sträva till att få en budget lagd så, att den verkligen har rygg att kunna motstå sådana opåkallade påhälsningar, när de komma.

Nu har emellertid finansministern ansett sig kunna räkna upp inkomst- och förmögenhetsskatten ganska avsevärt. Samtidigt har finansministern ansett sig kunna öka beräkningarna i fråga om de vanliga tullinkomsterna med 5 miljoner kr., och vidare har han ställt i utsikt ökade finanstullar med 55 miljoner kr. De nya finanstullar, som här ifrågasätts, skall jag icke nu inlåta mig på, då jag icke vet, huru de komma att läggas, och föredrager att yttra mig om den saken, när jag sett den proposition, som kommer att framläggas i ämnet och som innehåller de grunder som i detta fall komma att föreslås. Jag vill endast i fråga om finanstullarna för tillfället passa på att understryka det uttalande finansministern har gjort, att han icke är främmande för att göra eventuella sådana tullökningar retroaktiva i den meningen, att de skulle drabba icke blott sådana, som obehörigen jobbat, utan även dem, som drivit fullt lojala affärer, men som på grund av slumpen eller andra omständigheter ha ovanligt mycket inne i sina lager, så att icke de skulle inkassera något av vad som genom dessa tullar beräknas skola tillkomma staten.

Då herr finansministern litar på, att de ordinarie tullintäkterna skola ge 5 miljoner mer, än vad de förut varit beräknade till, kan jag förstå, att han tagit ett mycket starkt intryck av den stegrade importen av t. ex. herr Lindmans lyxbilar och en del andra mindre nyttiga saker. Ha vi nu importerat för 40 miljoner kr. lyxbilar och det är dalande tider, bör finansministern kunna vara ganska förvisad om, att både gulascher och andra få lov att hålla inne med den importen i fortsättningen, även om den blir aldrig så lössläppt. Men det är väl icke blott lyxbilar och andra mindre nödvändiga varor, som redan letat sig över tullgränsen, som få lov att hålla sig där utanför hädanefter. Nödvändigheten är en svår och hård läromästare. Det vill förefalla mig, som om en allmän depression på det ena området måste åtföljas av en sådan på andra områden. Bli det vikande konjunkturer, och hålla dessa i sig någon tid framåt, tror jag, att en stor mängd av dem, som nu importerat varor, så att de *»stå till halsen i importerade varor»*, komma att bli så lagom glada åt den importen, och jag tror nästan, att det kommer att verka som en skopa kallt vatten på övriga importintressen. Men detta kan hava en sådan inverkan, att den beräkning å höjda tullinkomster med 5

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

miljoner kronor, som finansministern här gjort, kan slå slint. För min del skulle jag, huru bekymmersamt läget än är, tycka, att det vore bra, om så skedde — dock icke för att jag önskar min efterträdare värre olyckor, än han råkat i, men för själva sakens skull.

Anledningen, varför jag egentligen ansett mig böra begära ordet för att få yttra något utöver vad jag redan tillåtit mig säga, är det sätt, varpå finansministern har använt rusdrycksmedelsfonden för att täcka de krav, som ställts på honom. Rusdrycksmedelsfonden har ju kommit till på det sättet, att 1913 års riksdag — om jag icke missminner mig — beslöt, att av inkomsten utav rusdryckshanteringen skulle, så snart den hade uppnått ett visst belopp, den överskjutande delen oavkortad avsättas till en rusdrycksfond. Då var det belopp, som man för regleringsändamål räknade med 41,9 miljoner kr., men man införde den bestämmelsen, att man skulle lägga tillsammans tre års omsättning och på det sättet få ett medeltal, som skulle utgöra det belopp, som oavkortat finge ingå till statskassan, medan resten skulle avsättas till rusdrycksfonden. På grund av restriktioner och en del andra omständigheter — kristidsförhållanden — sjönk det belopp, som enligt författningen skulle inflyta till statskassan, ned till ett försvinnande belopp mot vad man ursprungligen räknat med, nämligen till 17 å 18 miljoner kr. i stället för 41,9 miljoner kr. Såväl 1919 som 1920 års riksdagar ha yttrat sig om tolkningen av de bestämmelser som gälla för rusdrycksmedelsfondens användning, men inget av dessa riksdagsbeslut kan tagas till intäkt för de principer finansministern vill tillämpa.

Han tillägnar sig utan vidare så gott som hela behållningen i rusdrycksmedelsfonden och passar på att giva utbetalningen från denna fond sken av försvarbarhet därigenom, att han använder sig av härledningsläran; eftersom fylleri i många fall åstadkommer tokeri och vansinne, tar han utan vidare och använder rusdrycksmedelsfondens tillgångar för att bygga hospital. Innan vi ännu ens fallit på idén att inrätta en rusdrycksmedelsfond, byggde vi emellertid hospital här i landet, och ganska många sådana till och med. Detta kan sålunda icke vara ett budgetärt ändamål av den beskaffenhet, att det kan hänföras till rusdrycksmedelsfonden, utan man måste därifrån föra bort både denna post och så gott som alla övriga i sammanhang med denna fond här ställda poster med undantag av de tio miljoner kronor, som man beräknar använda för utlåning till utländsk kredit. Ty det sistnämnda är dock en summa, som man lånar ut och som man naturligtvis kan få tillbaka, fastän det är åtskilliga saker, som tala för, att man icke får den tillbaka. Det är emellertid en sak för sig; detta anslag har dock rent formellt fyllt måttet och står finanstekniskt sett i överensstämmelse med de bestämmelser, som äro gällande för rusdrycksmedelsfonden. Men intet av de andra anslag, som här i detta sammanhang äro uppräknade, anser jag vara av den beskaffenhet, att nämnda fond kan tagas i anspråk för ifrågavarande utgiftsändamål.

När nu herr finansministern talar om, att han vill använda sig av rusdrycksmedelsfonden på sätt som skett, så säger han, att med

hänsyn till den brydsamma statsfinansiella situationen och i betraktande av de mycket betydande tillgångar, som sålunda för närvarande finnas i och i än högre grad beräknas inflyta till rusdrycksmedelsfonden under åren 1921 och 1922 — han resonerar om rusdrycksmedelsfondens storlek — »finner jag mig», säger han, »böra förorda ett fortgående på den redan vid framläggandet av statsverkspropositionen till 1920 års riksdag av dåvarande chefen för finansdepartementet anvisade och sedermera av riksdagen beträdda vägen att i viss utsträckning för budgetära syften anlita nämnda fond. Emellertid anser jag, att därvid — för att icke statsverket för permanenta behov skall bliva beroende av ifrågavarande fonds medel — den principen bör nog upprätthållas, att fonden anlitas enbart för extraordinarie ändamål, som ej kunna beräknas konstant återkomma».

Vad är det för historier, som jag har inlett? I 1920 års finansplan har jag resonerat om, på vad sätt man lämpligen skulle kunna finansiera ett av staten igångsatt bostadsbygge och kommit till det resultatet, att man skulle kunna använda rusdrycksmedelsfondens tillgångar för detta ändamål. Och då skriver jag så här: »Finansieringen av detta direkt för bostadsnödens lindrande avsedda statliga bostadsbyggande torde lämpligast kunna så ordnas, att rusdrycksmedelsfondens tillgångar placeras i dessa statsverkets blivande fastigheter, givetvis under sådana former, som tillförsäkra fonden räntekomst och möjliggöra fondmedlens lösgörande för de med fonden närmast avsedda ändamål, i händelse av behov.» Huru ha nu rusdrycksmedelsfondens medel disponerats förr? Det var ju visserligen fordom endast små belopp, men fonden har dock existerat sedan 1914 —1915. Ja, innan dessa rader nedskrevos, tillät jag mig att från statskontoret inhämta uppgift om de grunder som ämbetsverket tillämpade vid förvaltningen av rusdrycksmedelsfonden. Och jag erfor då, att man hade disponerat rusdrycksmedelsfonden som en vanlig utlåningsfond. Jag kunde då icke finna annat, än att det var i full överensstämmelse med det sätt, varpå statskontoret dittills ansett sig böra förvalta medlen, då jag ville placera dem i en räntebärande affär. Och därför tillät jag mig föreslå riksdagen att taga ett belopp av 30 miljoner kronor ur rusdrycksmedelsfonden för nämnda ändamål med uttalande av, att beloppet dels skulle placeras så, att det kunde lösgöras vid tillfälle, om så erfordrades, dels att det skulle lämna skäligen ränteavkastning. Nu kommer herr finansministern och använder denna min invit i fråga om rusdrycksmedelsfonden och säger, att han bara fortsätter i mina fotspår, och så tar han utan vidare ur fonden 48 miljoner kronor, som varken rusdrycksmedelsfonden eller dess intressenter mera få se röken av, varken pengar eller ränta. Detta är ett något fritt tillämpningssätt av en införd metod, som jag för min del ansett mig skyldig att reagera emot.

Innan jag lämnar finansplanen, vill jag, såsom jag antydde, något närmare beröra de uppräknningar, som herr finansministern gjort av de affärsdrivande verkens beräkningar. Han har, som jag antydde, ökat dessa med i runt tal 11,5 miljoner kronor. Vi veta litet var, att under dessa tider har det varit synnerligen svårt att säkert fast-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forta.)

ställa de verkliga inkomsterna och utgifterna för de affärsdrivande verken, och det har förekommit omräkningar på många olika sätt för att få fram de rätta siffrorna. Jag var därför under fjolåret mycket tveksam, huruvida jag skulle våga taga de affärsdrivande verkens siffror för goda, och slutligen kom jag till det alldeles bestämda resultatet, att jag måste sätta ned deras beräkningar. Anledningen, varför jag kom till detta resultat, var en uppgift, som lämnades från de affärsdrivande verken, sedan deras förslag till den ordinarie statsverkspropositionen inlämnats. Såsom bekant beslutade nämligen 1918 års riksdag antaga en provisorisk lönereglering, som skulle träda i kraft från och med 1919. När anslagskraven skulle prövas till 1920 års statförslag, uppställde sig frågan: vad hava den provisoriska löneregleringens verkliga merutgifter för kommunikationsverken verkligen inneburit? På de uppgifter, som lämnades från verken och som lågo till grund för 1918 års beslut, hade riksdagen gjort en uträkning, enligt vilken den beräknade löneökningen skulle, för postverket, telegrafverket och statens järnvägar, uppgå till i runt tal 10,3 miljoner kronor. Men då hade man endast räknat med den ordinarie personalen. Det är emellertid klart, att i de affärsdrivande verken måste en höjning av de ordinarie befattningshavarnas löner rent automatiskt återverka på de extra ordinarie befattningshavarnas löner och därmed direkt på statskassan. När därför upplysningar om den verkliga kostnadsökningen kommo in, så framgick därav, att kostnadsökningen belöpte sig till, icke 10,3 miljoner, utan 27,8 miljoner kronor. Dessa förändringar måste naturligtvis få en direkt återverkan på de affärsdrivande verkens nettoöverskott, och därför måste man för att få debet och kredit att gå ihop reducera deras vinster. 1919 års riksdag har nu gjort en beräkning rörande kostnaderna för den definitiva lönereglering, som avsågs träda i kraft den 1 juli 1920, och därav framgår, att ökningen i allmänhet är beräknad till 20 miljoner kronor för de affärsdrivande verken. I en beräkning, som järnvägsstyrelsen sedermera gjort rörande den verkliga kostnad, som uppstår för järnvägsdriften genom 1919 års beslut, framgår det, att det belopp, som beräknades för järnvägarna, får ökas högst väsentligt. Lönenämnden har vid sin beräkning av verkningarna för statens järnvägar av 1919 års beslut sagt, att det skulle innebära en ökning i järnvägarnas budget av 12 miljoner kronor, och samtidigt har lönenämnden beräknat sänkningen i dyrtidsanslaget i runt tal till 3,7 miljoner kronor, allt för den ordinarie personalens del. Men nu förekommer, som sagt, vid järnvägarna en talrik extra personal, som beröres av en definitiv lönereglering. Järnvägsstyrelsen har till dåvarande civilministern den 27 april 1920 insänt en korrigerande uppgift om verkningarna av 1919 års riksdagsbeslut för järnvägarna, och den visar, att i stället för av lönenämnden beräknade 12 miljoner kronor för järnvägarnas ordinarie personal är den verkliga utgiften i runt tal 16,6 miljoner kronor. Och därtill kommer 3,75 miljoner kronor för den extra ordinarie personalen. Det är således en kostnadsökning från 12 till 20 miljoner kronor i direkta löneökning utgifter vid järnvägarna.

Nu är det möjligt, att järnvägsstyrelsen i den beräkning, som den framlagt, tagit all möjlig hänsyn till alla dessa faktorer, som styrelsen berört i sin skrivelse den 27 april 1920. Men med hänsyn till erfarenheterna från föregående år ansåg jag för min del, att det var säkrast att hava svart på vitt angående verkningarna av den definitiva regleringen vid kommunikationsverken, och det kan för resten ur många synpunkter vara önskvärt, då det nu ligger här på kamrarnas bord hela rader av löneframställningar, som alla ansluta sig till 1919 års definitiva lönerreglering vid kommunikationsverken. Denna skrivelse lämnar endast uppgifter om förhållandena vid järnvägarna. Jag visste icke, huru det var vid övriga verk. Jag gjorde därför redan på den tid jag beklädde ämbetet som finansminister vissa förberedelser för att skaffa exakta uppgifter, på vilka det kunde grundas framställningar i hithörande saker till 1921 års riksdag. Den framställningen gjordes sedan av min efterträdare, och det skulle vara mycket intressant, om herr statsrådet kunde lämna några upplysningar, huruvida de uppgifter, på vilka uträkningarna grunda sig, äro byggda på en jämförelse mellan avlöningarna under en viss månad, innan 1919 års riksdagsbeslut började tillämpas och en annan månad, sedan detta beslut börjat tillämpas, exempelvis juli månad 1919 i jämförelse med juli månad 1920. Skillnaden i avlöningar och dyrtidskostnader skulle lämna ett exakt material, som vore av utomordentligt stort värde för riksdagen vid bedömandet av en mångfald ekonomiska spörsmål, som föreligga till omprövning vid innevarande års budget.

Jag har påpekat dessa saker, därför att jag är intresserad av, att de beräkningar, som göras i 1921 års budget, måste såvitt möjligt hålla stånd, ty sedan de behållningar i kassafonden, som nu disponeras dels för bugetårets omläggning och dels för statsregleringsändamål, tagits i anspråk, är det mycket tvivelaktigt, om kassafonden får sådana tillgångar, att den under ett kommande år kan täcka några regleringsutgifter, vare sig dessa brister grunda sig på felräkningar eller andra orsaker. Jag säger detta med kännedom om det sätt, varpå riksdagen har efterkommit sin plikt att granska statsbudgeten under de tre år, jag haft det mycket oangenäma uppdraget att lägga fram statsverkspropositionen. Varje riksdag har ökat de utgiftsberäkningar, Kungl. Maj:t gjort, i högst oroväckande grad, och därför måste det nu i klara verba framhållas, att det finnes ingenting att taga utöver budgeten, utan skall det anvisas mera någonstans. så måste det prutas någon annan stans — jag skall komma till den saken sedan. Eftersom den förste ärade talaren med sådant intresse följde två huvudtitlar, skall jag åtminstone söka beröra en tredje — icke den tredje huvudtiteln i vanlig mening, men en annan. Av detta mitt resonemang synes det mig framgå, att vi hava att uti denna budget räkna med en ansträngdhet av en sådan omfattning, att riksdagen vid sin prövning av densamma måste vara synnerligen försiktig.

Sedan jag nu har berört dessa saker, skall jag be att få beröra ett par andra, som ju icke alls höra till budgetens uppställning. Uti

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

statsverkspropositionen finnes under utgifter för kapitalökning äskat ett anslag av 5,5 miljoner kronor, vilket belopp är avsett att för järnvägarnas räkning anskaffa tryckluftbromssystem. Detta ärende var föremål för riksdagens behandling första gången år 1920, då det anvisades 3,6 miljoner kronor för samma ändamål, och nu begäres det ytterligare 5,5 miljoner kronor. I en beräkning, som grundas på 1915 års tillverkningspriser, upptogs tillverkningskostnaden till 11,6 miljoner kronor. Enligt en senare, år 1919 gjord beräkning, skulle kostnaden uppgå till 29,4 miljoner kronor. Vi se att det är en avsevärd ökning. Jag går ut ifrån, att denna ökning grundar sig på de *svenska priserna*, och man har aldrig drömt om, att man skulle kunna på grund av försämrad valuta från utlandet importera en större eller mindre mängd av den vara, som här erfordras. Jag vill nästan erinra mig, att det var tal om, att alldeles särskilda villkor skulle sättas för denna beställning, nämligen att den såvitt möjligt skulle tillverkas inom landet. Jag har emellertid låtit mig berättas, att man icke allenast importerat sådana delar, vilka svårligen kunna tillverkas här, utan att man även importerat ganska enkla delar till dessa apparater. Då det nu finns här i budgeten ett anslag för arbetslöshetens bekämpande, som jag för min del måste säga är med hänsyn till den redan nu omfattande arbetslösheten alltför knappt tillmätt, och då man redan förut har uppställt dessa villkor, så måste jag vara intresserad av, att desamma upprätthållas på det sättet, att man verkligen tillverkar dessa apparater inom landet i den utsträckning man kan göra det. Jag har endast med dessa ord velat fästa herr statsrådets och chefens för kommunikationsdepartementet uppmärksamhet på saken, livligt förvissad om, att om det har skett import obehörigt, så skall denna import, så långt kontrakten det medgiva, utan vidare inskränkas.

Vidare finner jag ett ärende på tilläggsstaten, som jag skulle vilja beröra. Redan i fjolårets statsverksproposition tillät jag mig påpeka, att den i räkenskaperna bokförda kassafonden, som herr Lindman alltid tyckt ha varit för stor, hade hos de affärsdrivande verken utestående fordringar på avsevärda belopp; jag vill minnas hos telegrafverket 26 miljoner kronor. Bestämmelserna i telegrafverkets instruktion äro liksom för andra affärsdrivande verk sådana, att telegrafverket är skyldigt att till statsverket inleverera föregående års överskott under följande år så snart det över huvud taget är möjligt. Telegrafverket har emellertid icke inlevererat behållningen från 1916 förrän 1920; 1916 års behållning uppgick till 4 miljoner kronor. Behållningarna under åren 1917 och 1918 uppgingo emellertid i runt tal till 22,5 miljoner kronor. Dessa medel har telegrafverkets styrelse behållit som rörelsekapital och lagt ned dem i material. När styrelsen slutligen icke kunde klara sig längre, fick den gå in till Kungl. Maj:t och omtala den oriktiga dispositionen av dessa 22,5 miljoner. Kungl. Maj:t satte då i gång en utredning. Nu föreligger ärendet igen, då styrelsen begär och Kungl. Maj:t tillstyrkt att 22,5 miljoner kronor beviljas för att därmed stärka telegrafverkets rörelsekapital. Mot själva saken har jag inget att invända, men det

är något i Kungl. Maj:ts motivering, som jag saknar och som jag tycker åtminstone borde inflyta i skrivelsen till telegrafstyrelsen, och det är, att telegrafverket bör för det första hava en moralisk skyldighet att till statsverket återbära en ränteförlust på 3,5 miljoner kronor, som de skattdragande under de gångna åren fått betala, ty riksgäldskontoret har fått betala ränta för ett motsvarande belopp som upplånats i och för förstärkning till kassafonden. Nu borde enligt mitt förmenande telegrafverket äläggas att först och främst återbetala dessa tre och en halv miljoner kronor och sedan i sina ekonomiska kalkyler beräkna och förränta de belopp, som nu överförs till verket. Detta är kort och gott vad jag för min del velat anföra om den saken.

I fråga om utgifterna på de olika huvudtitlarna är det ju en sak, som genomgår nästan alla huvudtitlarna, och det är den av löneregleringskommittén nu slutförda utredningen, på vilken Kungl. Maj:tt grundar sina beräkningar om ökning i avlöningsstaterna för vissa befattningshavare, vilkas löner under innevarande år äro avsedda att bliva reglerade. Om själva de principer, som äro tillämpade här, har jag icke någon erinring att göra. Beloppen och övriga detaljer få vi ju pröva, när propositionen kommer att vidare behandlas, men jag har en liten erinran att göra med hänsyn till en punkt i det resonemang som finansministern haft om den allmänna löneregleringen. Departementschefen godkänner nämligen icke löneregleringskommitténs förslag om, huru man skall gruppera vissa tjänstemän. Vad jag nu vill beröra är sådant, som jag under min tjänsteutövning har haft tillfälle att bilda mig en rent personlig mening om, och det är därför jag är angelägen om, att man icke genom ett felaktigt förfarande skall hindra ett realiserande av vad finansministern innerst vill. Finansministern vill icke godtaga löneregleringskommitténs förslag om placering av vissa tjänstemän i andra graden, sålunda sekreteraregraden i allmänhet. Denna sak ligger så, att löneregleringskommittén placerat 151 personer i 15:de lönegraden och 55 personer i 16:de lönegraden. De, som äro placerade i 16:de lönegraden äro i främsta rummet förste kanslisekreterarna i departementen och med dem jämförliga befattningshavare och de, som äro placerade i 15:de lönegraden, äro i allmänhet andra gradens tjänstemän. Nu delar jag finansministerns uppfattning, att speciellt beträffande *förste kanslisekreterarna i departementen* och med dem jämförliga tjänstemän i verken, av vilka man kräver ett mera kvalificerat arbete, också erhålla en sådan placering på avlöningsskalan, att dessa befattningar bliva eftersökta av personer som både kvantitativt och kvalitativt kunna lämna det bästa arbetet till fromma för statsförvaltningen i sin helhet. Statsrådet önskar därför att det inrättas tre lönegrader för sekreteraregruppen och det anser han löses bäst på det sättet, »att samtliga ifrågakommande befattningshavare nu hänföras till 16:de lönegraden, varvid dock bör förutsättas, att en dylik åtgärd endast är att betrakta såsom en anordning tills vidare, och torde det få bliva en uppgift för den av kommittén föreslagna lönenämnden eller annan särskild beredning att efter närmare prövning föreslå den omgruppering, d. v. s. den ned-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

flyttning av vissa tjänster till den 15:de och *uppflyttning* av vissa tjänster till den 17:de lönegraden, som kan finnas vara av förhållandena påkallad». Det är den principen, jag på det bestämdaste skulle vilja reagera mot. Är det så, att man icke är säker på, att man direkt kan flytta upp alla, som befinna sig i den 15:de lönegraden till den 16:de, så skall man akta sig för att göra en sådan provisorisk uppflyttning av alla. Ty jag vågar 10 mot 1, att om det också kommer en finansminister, som har en rygg en gång till så stark som den nuvarande, det icke skall vara honom möjligt att få tillbaka ens 10 procent av dem, som uppflyttats till den 16:de lönegraden, till den 15:de lönegraden, även om deras kvalitet är sådan, att de endast vore berättigade till den 14:de. Så mycket känner jag till, huru det tillgår, när man skall reglera löner. Jag är icke motståndare till, att det göres en omgruppering, men jag vill hemställa, att utskottet vid behandlingen av detta ärende liksom hittills begagnar sig av den goda och sunda principen att tills vidare sätta dessa personer i den lönegrad, som är av löne regleringskommittén föreslagen, men på det sättet understödda departementschefernas strävanden, att utskottet föreslår riksdagen ett uttalande vari framhålles, att här måste göras en omgruppering och att förslag till sådan omgruppering skall inkomma till nästa års riksdag.

Den andra gruppen, för vilka det beräknas en avsevärd ökning i statsverkspropositionen, är de militära befattningshavarna. För dem räknar departementschefen med en ökning av i runt tal 10 miljoner kronor. Vare det långt ifrån mig, att jag skulle vilja ställa de militära befattningshavarna i en sämre ekonomisk ställning än övriga statstjänare. Därför har jag också varit med om att tillstyrka fjolårets riksdag en anordning, innebärande en reglering av lönerna för de militära befattningshavarna, som så att säga skulle bota de värsta olägenheterna som dessa äro utsatta för. När jag emellertid plockar tillsammans utgifterna på försvarshuvudtitelns lönekonto, så ser jag, att det icke är små avlöningsbelopp, som redan nu utgå å denna huvudtitel. Jag har gjort en liten sammanställning av utgifterna på arméns och marinens lönestater 1921 och 1922. Arméns avlöning och rekrytering m. m. äro uppförda i 1921 års stat till i runt tal 31 miljoner kronor. Nu är det föreslaget att ifrågavarande utgift i 1922 års stat skulle ökas till 46 miljoner kronor. Marinens motsvarande anslag är upptaget i årets statsverksproposition till 10 miljoner kronor och i staten för 1922 till i runt tal 18 miljoner kronor. Det är sålunda en avsevärd ökning i båda fallen beträffande den allmänna fasta lönen. Nu vet jag, att man har för avsikt att inarbeta det dyrtidstillägg, som utgår till menige man, i den fasta lönestaten. Jag skall därför icke närmare ingå på denna sak, förrän jag får se propositionen. Det kan ju hända, att dyrtidstilläggen minskas i motsvarande grad, men det vill jag först se närmare på, innan jag yttrar mig därom. Till innevarande års lönestat har jag att lägga marinens och arméns dyrtidstillägg. Jag kommer då på 1921 års stat upp till avlöningsbelopp på 91 ½ miljoner kronor till armén och flottan. Herarna förstå ju, att när man verkligen börjar att lägga dessa siffror

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

tillsammans, så blir man en smula betänksam, särskilt inför det perspektivet, som ifrågasättes i försvarsministerns resonemang om den blivande regleringen. Han resonerar ungefär efter samma principer som finansministern, att vi här skola göra en *definitiv* lönereglering, men den skall bara gälla för en kortare tid, och om det så visar sig, att det är en del, som får mindre sysselsättning, och en del andra, som avgår efter en viss övergångstid, skola lönerna för dem regleras under denna tid. Ursäkta mig, mina herrar, men den, som suttit och prövat stater i många år och sett, med vilken skicklighet, man förstär att utnyttja varje inkommet brevkort som ett diariifört ärende, den, som vet, med vilken noggranhet man går till väga, när det gäller att motivera behovet av nya tjänsters tillblivelse, den kan vara övertygad om, att åtskilligt härav kommer att vara kvar, när det blir fråga om en förminskad organisation.

Året 1914 gav oss en härorganisation, som var tillskuren efter sakkunskapens måttstock. Den nuvarande krigsministern är icke obekant med dess detaljer. Han vet, att man då pressade igenom anslag till ett högre antal officerare, än vad vi andra ansågo vara oundgängligen nödvändigt, för att apparaten skulle kunna verka på ett tillfredsställande sätt. Man genomdrev, att det skulle bli, om jag icke missminner mig, 16 stycken kaptener på varje infanteriregemente. Nu håller man på att något justera den saken. Hur justeringen kommer att se ut, har jag ingen aning om, men det förhållandet, att man trots allt icke kan av rent ekonomiska skäl fortsätta med 1914 års förslag, gör ju, att det är ytterst vanskligt att reglera avlöningarna på det sättet, att man fastställer en *definitiv lönereglering i den mening, som riksdagen hittills inlagt i detta ord.*

Härmed har jag velat ännu en gång understryka, att jag för min del icke är motståndare till att ge de tillfälliga lönetillägg, som äro erforderliga, för att militärerna skola bli likställda med varje annan befattningshavare. Men jag skulle i statsverkets intresse vilja ställa den uppmaning till nuvarande statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, att han ser till, om det icke skulle vara möjligt att permittera ett avsevärt antal av de på ordinarie stat anställda befattningshavarna särskilt inom armén, och jag tror, att han kunde titta litet på flottan också. Det är verkligen på det sättet, att många av dem söka med ljus och lykta efter sysselsättning inom det yrke, som de ha att företräda, och då sådan icke kan anskaffas, så låt permittera dem i så stor utsträckning som möjligt och låt dem komma ut och få någon annan sysselsättning.

På fjärde huvudtiteln har statsrådet och chefen för försvarsdepartementet äskat ett anslag till reparationer på icke mindre än 1.703.000 kronor. Fjölårets riksdag fastställde detta anslag till 466.000 kronor. Inför utgången av försvarsrevisionens arbete vill det förefalla mig, som om det är att draga till alltför orimligt, om man nu skulle repara efter 1914 års för stort tillskurna försvarsplan. Det är väl icke möjligt, att nuvarande försvarsministern tror, att vare sig kavalleriet eller andra vanen skola få behålla det antal hästar, som Ni under glansdagarna 1914 och 1915 räknade med. Un-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

der sådana omständigheter är det fullständigt naturligt, att man icke remonterar i för stor omfattning. Uppiödningen av varmbloodshästar sker icke i samma omfattning nu som förut. Man har den uppfattningen, att varmbloodshästar icke kunna användas till rent praktiskt arbete i samma utsträckning som de kallblodiga. Jag tror därtill icke, att det är riktigt, även ur jordbrukssynpunkt att genom en tillfällig ökning framkalla en konstlad utveckling på detta område.

Den största ökningen på fjärde huvudtiteln företer anslaget till fartygsmaterielen. Där ha vederbörande myndigheter med stöd av 1914 års beslut begärt 39,6 miljoner kronor, och statsrådet har efter vissa avprutningar stannat vid att av riksdagen äska 15 miljoner kronor. Om någonsin ett anslagskrav kan vara tvivelaktigt, så är det väl ändå detta. Det är visserligen sant, att man nu ifrån militärt håll i en statsverksproposition nödgas erkänna, att lekmännen hade i sak rätt gent emot de sakkunnige 1914, när de talade för torpedvapnets utveckling och herrarna talade för kanonvapnets utveckling. Då skulle ingenting annat gälla än vad sakkunskapen förordat, och då drevo herrarna igenom med en hänsynslöshet, som saknar motstycke i långa tiders svensk historia, en utgiftsökning för försvarsändamål, som nu ligger Er mycket, mycket hårt emot, ty Ni ha läst fast så orimligt mycket av statens tillgångar på saker och ting, som nu få läggas ned och helst låsas in i stället för att användas.

Det begäres som sagt 15 miljoner kronors ökning för detta ändamål. Vi veta icke, vad den nuvarande försvarskommissionen kan komma med för en organisationsplan. Under sådana omständigheter vill det förefalla mig, som om det vore riktigt, att man väntade med att göra framställningar i ämnet, tills man något litet finge reda på, vad den blivande försvarsplanen kan komma att innehålla. Jag får för min del säga, att jag måste resa en mycket energisk erinran mot detta anslag. Den nuvarande regeringen har ju tillsatt ett ekonomiskt råd och inhämtat yttranden från detsamma i vissa saker. Finansministern har visserligen sagt, att man i fråga om själva budgeten icke önskat höra det ekonomiska rådet, därför att regeringen vill själv bära ansvaret därför. Och det anser jag vara riktigt handlat, men i detta stycke har emellertid regeringen gjort ett undantag från regeln och hört ekonomiska rådet. Vi ha haft ett litet resonemang om saken, och det fanns, såvitt jag känner, icke en enda, som ansåg, att tidpunkten nu vare sig ur statsfinansiell eller ur försvarssynpunkt var lämpligt vald för att komma fram med detta förslag. Men den nuvarande försvarsministern har ansett sig kunna utan vidare föra fram spørsmålet. Jag hoppas, att riksdagen på denna punkt skall anse sig vara pliktig att se frågan ur andra synpunkter än statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har sett densamma.

Det kunde, herr talman, vara åtskilligt mera att lägga till, men då jag sett, att talarlistan svällt ut avsevärt, så befarar jag, att jag redan satt kammarens ledamöter på ett sådant prov, att jag icke längre vågar besvara kammaren eller belasta protokollet med en förlängning av detta anförande. Vad jag velat framhålla har varit,

att den ekonomiska situationen är sådan, att det icke på något som helst vis kan låta sig göra att gå utöver den ekonomiska plan, som är förelagd riksdagen, att det helst måtte ske avsevärda besparingar å den planen, och om det icke kan göras några besparingar, utan det måste bli ökningar i vissa punkter, att det då måtte bli omvärderingar av anslag för berättigade intressen på finansplanen. Från denna utgångspunkt önskar jag, att statsverkspropositionen skall behandlas vid 1921 års riksdag.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr O l s s o n i Kullenbergstorp: Herr talman, mina herrar! Då jag åhörde den senaste ärade talarens anförande, så var det icke utan att jag på ett par punkter av hans kritik fann mig något egendomligt berörd. Den ena gällde den nuvarande finansministerns förslag beträffande rusdrycksfonden. Det ville liksom dallra ett ord för mitt öra, jag tyckte, att jag då förnam ordet spritaccis. Det är möjligt, att det formellt och kanske även reellt finns någon skillnad, men jag kan inte hjälpa, att jag tyckte, att det var nästan hugget som stucket, vad de båda finansministrarna, den föregående och den nuvarande, föreslagit i det avsendet. Det framfördes också kritik över, att det nu föreliggande statförslaget var så spänt, så åtstramat. Jag vill minnas, att man mot slutet av föregående riksdag kom under fund med, att en brist förelåg på 35 miljoner. Vi fingo då en vink från finansministern, att man möjligen skulle kunna låta saken bero till 1921 års tilläggsstat. Jag kämpade emot detta tillvägagångssätt, och det gläder mig, att jag så gjorde, ty jag fick höra av min ärade kamrat på Skånebanken, att det blev kinkigt med det nuvarande statförslaget. Jag vill säga, att jag på denna punkt mycket gärna följer åskådningen hos min kamrat på Skånebanken, men jag kunde icke följa finansministern 1920. Finnes det någon skillnad på detta område i åskådningen, så är det däremot ett annat tema, som förts igenom från alla, som ha politiskt intresse här i landet, och starkt framhållits av de föregående talarna, och det är, att vi måste spara och att staten måste spara. Jag underströk vid förra årets remissdebatt den synpunkten sannolikt starkare än någon annan, även om åtskilliga andra med skärpa framhöllo den. Vi erhöilo sedermera från dåvarande statsministern den uppmaningen, att vi skulle angiva de punkter, i fråga om vilka vi ansågo, att man speciellt skulle kunna åstadkomma sparsamhet. Det är ju icke vidare svårt att göra detta, och jag skall här i förbigående taga blott ett par stickprov i några punkter.

Den ena är redan framhållen av den förste ärade talaren. Det har ju visat sig, att åtskilligt företogs under kristiden, som just inte passar särdeles för och icke kan upprätthållas under normala förhållanden. Det har tvistats mycket om de åtgärder som då i många avseenden företogs. Jag vill ägna några ord åt de från denna tid ännu kvarvarande kyl- och fryshusen och spannmålslagerhusen. Jag sökte i statsverkspropositionen efter några stater för dessa eller förslag till deras framtida finansiering. Det kan väl hända, att det finnes något härom på någon punkt, men jag har tyvärr icke kunnat

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

finna någonting annat än ett förslag på extra stat angående några husbyggnader för de fasta arbetarna i kyllhusen — anslaget är på 80,000 kronor. Naturligtvis tyder detta på att man hoppas eller antager med säkerhet, att man kommer att driva detta för statens räkning en längre tid, eljest skulle jag nästan icke kunna finna annat, än att detta förslag om husbyggnader icke vore riktigt motiverat. Där finnes också en passant någon motivering för företaget i dess helhet, och jag förmodar just av motiveringen härvidlag, att man ej återfinner något annat härom i övriga delar av statsverkspropositionen. Jag har visserligen ej tagit med mig propositionen, men jag tror mig kunna angiva mad man härvidlag avser: man anser det hela vara så obestämt, att man menar sig icke kunna framlägga någon finansiell stat för framtiden. Ja, det är nog sant, men hur ställer sig saken redan nu? Från annat håll har jag hört eller sett uppgivas, att den fasta lönestaten, som är fast på sitt sätt eller skall utgå till dem, som nu för statens räkning handhava denna sak, uppgår till 98,000 kronor, vartill kommer dyrtidstillägg på cirka 100,000 kronor, och så är det ett förslag på över miljonen för hela driften, för att hålla denna i gång hela året. Ja, hur har man verkligen tänkt sig, att dessa etablissement skulle fortsätta under normala tider, hur skall egentligen verkligheten bli ordnad? Det är mig sannerligen svårt att förstå detta. Vid fryshuset i Malmö har man visserligen lagrat rätt mycket, men om jag icke är illa underrättad, så är det största partiet uttaget för några dagar sedan, och meningen är att även resten skall uttagas. Jag hoppas och antar att denna statens affär kommer att avvecklas. Det visar sig att nyssnämnda parti är icke infruset varken för jordbruket eller för svensk produktion eller ens för svensk konsumtion, enär det blivit infruset i andra länder och således blott och bart kan sägas vara en enskild affär. Man lade det i Malmö importerat från främmande land och reexporterar det till ett annat land. Det är även svårt att förstå, huru man på denna väg skulle komma därefter, att man under olika säsonger verkligen skulle lyckas komma ned under de stora kostnaderna i så stor utsträckning, att det skulle bära sig att använda fryshuset. Det är ju så, att vi under vanliga förhållanden icke precis sakna animaliska livsmedel, utan tvärtom ha tillgång till färska sådana varje vecka. Vad kan det då tjäna till att frysa dem? Det har också i alla uppgifter visats, att fryser man en vara längre tid, så blir varan icke bättre, utan mer eller mindre sämre, enär en del av dess mera värdefulla beståndsdelar bortgå eller förstöras. Jag har svårt att förstå, var man skall finna det finansiellt bärande i denna inrättning för framtiden. Men ser jag på kostnaderna, så äro de givna. Och ser man på dessa uppgifter över vad som är infruset under vissa tider, så finner man, att de upptaga åtskilliga saker, som äro så minimalt små, att det knappast lönar sig att nämna dem.

Så ha vi de särskilt olyckliga spannmålslagerhusen. En otur har ju förföljt dem från början och ända till sista slutet. Jag har också svårt att se att man skulle kunna få något verkligt ekonomiskt grepp på den saken. Jag har mig bekant att åtminstone i ett lager-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
fort-

hus, där det för närvarande är lagrat 200 säckar säd, ja, där räckte hela värdet av säden och alltihop ungefärligen till lön för föreståndaren, om han fick ta säden med. Och lyckas det inte nu, när det så att säga är i ropet, ja, då har jag svårt att tro att det kan bli något för framtiden. Och det är ju också så, att om man tänker på vad dessa hus ha kostat och ser på vilket utrymme i lagringshänseende de medgiva — det är ju så att åtskilliga av dessa lagringsrum icke kunna begagnas på grund av fukt och väta — då måste man säga, att det var på ett olyckligt sätt denna sak blivit realiserad. Och sannerligen jag kan begripa, på vad sätt man skall använda dessa hus i framtiden. Det vore ju tråkigt om de skulle stå där som kristidsmonument. Det hoppet har man emellertid, att de övre våningarna icke skola hålla ihop så länge till följd därav att de äro byggda som de äro. Det är, det får jag säga som lantman, icke så mycket det som jag är ledsen för, att anläggningskostnaderna blivit så dyra och gått bort utan någon verklig nytta, utan den omständigheten att en god tanke — det behövs icke ens att den blivit utmärkt realiserad, bara medelmåttigt realiserad — blivit rent slagen ihjäl för den närmaste mansåldern. Detta är just det bittra i saken. Jag skall nu säga att min bestämda tro är den, att här bli stora kostnader för staten i framtiden, och jag är av den bestämda mening att man bör icke kasta goda pengar efter dåliga pengar. Jag ber verkligen herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att taga detta noga i övervägande: är det icke bättre att spara först som sist på detta område? Jag förstår att det är tråkigt och jag förstår att det inverkar kinkigt på åtskilliga saker att göra på det viset, men säkert är det att det blir för dyrt i fortsättningen i jämförelse med det lilla smula gagn som de här husen i utbyte skulle kunna giva.

Där finnes vidare en punkt, där man borde taga sparsamheten i övervägande, ett annat område — det ligger ju visserligen tämligen långt skilt från det föregående — och det berördes även av den förste ärade talaren, nämligen kommittéväsendet. Jag har själv den äran att ha suttit i en kommitté och jag sitter fortfarande i en, så man kan ju ha anledning att göra litet reflexioner. Nu är det nog en tämligen utbredd mening bland folket, att det här kommittéväsendet just icke är något att hurra för. Och jag fruktar för att denna mening kan bli så rotfast, att den kommer rent av att verka tryckande för statsmakten. Nu kan man naturligtvis icke komma ifrån att är det saker, som skola utredas utav ämbets- och tjänstemän, så kan det vara lämpligt, att det ingår något praktiskt inslag beträffande saker, som det ställer sig nära nog omöjligt för dem att på egen hand utreda och som de sålunda icke med fördel ensamma kunna klara upp. I så fall är det nog till gagn både för landet och för riksdagen att man anlitar en kommitté. Då kan man emellertid göra sig den frågan: finnes det egentligen någon mening i att dessa det praktiska livets män, som skola ingå i en sådan kommitté, skola tagas ut politiskt, utbalanseras ur de politiska partigrupperna, vilket ju har skett rätt mycket? Nu är det ju beklagligtvis så, om vi nu

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

skola tvunget fortsätta på den vägen, att vi fått en partigrupp till här i kammaren, något som således medför en ännu större svårighet i fråga om kommittébildning och som gör att kommittéerna måste bli ännu större. Av egen erfarenhet vet jag att en av någorlunda litet antal ledamöter sammansatt kommitté arbetar både fortare och, såvitt jag kan bedöma, icke i någon mån underlägset. Jag får då säga att jag måhända icke skulle ha sett fullt så betänksamt på kommittéväsendets utveckling, om det icke varit så, att vi riksdagsmän ju i fjol voterade om att höja arvodet för oss själva högst avsevärt, och kanske den meningen finnes fortfarande kvar — jag antar nästan att så är fallet — att arvodesbeloppen böra stå på samma höjdpunkt. Då kunna vi väl icke undgå att kommittéarvodena också gå i höjden. Jag vill då säga att finnes det någon möjlighet, så inskränk det här så mycket som möjligt! Det skulle icke skada heller, om även en sovring skedde i fråga om de ärenden som skola göras till föremål för undersökningar i en kommitté, så att man säge efter, om det egentligen funnes något hopp om att den arbetsuppgift, som den kommittén skall ha om hand, också kan realiseras inom en någorlunda närliggande framtid. Funne man, att så icke vore förhållandet, ja då tror jag, att ingen skada vore skedd, om en sådan kommitté icke bleve tillsatt. Och även om en fråga ligger öppen, så är det mången gång så, att man icke kan komma att taga itu med den någorlunda omedelbart utan måste dröja därmed. Och vad blir då följden? Jo, nya kommittéer ovanpå den gamla, och samma gamla rundmarsch igen. Det är verkligen, jag vill ännu en gång upprepa det, alla skäl att se till att kostnaderna på denna punkt icke stiga så oerhört i höjden som de gjort senaste tiden. Ty det är säkert till ingen nytta för staten, och arbetet befordras icke heller på det sättet.

Ja, nu har jag tagit två stickprov. Jag skulle nog kunna fortsätta åtminstone till middagsavbrottet, men jag vill icke besvara herrarna därmed. Jag hoppas emellertid att man åtminstone icke kan rikta samma beskyllning mot mig som i fjol, att jag icke påpekat några detaljer, och det sålunda skulle vara en brist i mitt anförande. Ty detaljer saknas ingalunda, och jag vill också säga att det skulle alls icke vara ur vägen att man toge upp dessa detaljer till skärskådande en och en i den mån de nu stå upptagna i statsverkspropositionen. Det vore helt säkert av stor betydelse, och mycket skulle kunna sparas, om man en gång såge på alla detaljer var för sig. Jag vill i det sammanhanget icke rikta någon förebråelse mot den nu sittande ministären. Den tillkom ju så sent, att det icke fanns någon tid att ingå på prövning av andra än de större frågorna. Men det kunde ju vara något att tänka på för ett kommande år att möjligen göra någonting i saken.

Jag tillät mig jämte några andra motionärer i fjol väcka förslag om att man beträffande statens sociala understödsverksamhet skulle försöka få ett enhetligt grepp på densamma. Den närmaste anledningen till denna motion var det skymtande förslaget om allmän, obligatorisk sjukförsäkring. Jag fann, att man gått fram på så många skilda linjer ifråga om den övriga socialförsäkringen, att

det helt enkelt fordrades, att man gjorde ett allvarligt försök att sammanföra hela denna statliga verksamhet. Det gläder mig, att en kommitté redan blivit tillsatt, och jag vill ge ett erkännande åt Kungl. Ma:ts regering för att den förklarar, att man icke kommer med sjukförsäkringshistorien i år. Utskottet tillstyrkte vår motion, men i motiveringen talades om, att man likväl kunde framlägga ett förslag till sjukförsäkring och göra det provisoriskt. När ärendet föredrogs i kammaren, uppträdde jag mot den åskådningen. Jag ville slå fast, att man icke borde gå fram utan att ha ett samlande grepp över hela frågan. Nu är det naturligtvis så, att vad en enskild riksdagsman yttrar i ett ärende, som icke föranleder votering, kan man icke fästa någon uppmärksamhet vid, men jag vill, när jag har förmånen att se, att herr statsrådet och chefen för socialdepartementet är här närvarande, säga att jag fortfarande står fast vid den meningen liksom alla de, som motionerade i frågan, att man icke borde framlägga ett sjukförsäkringsförslag, förrän man samlat tankarna beträffande hela socialförsäkringen. Vi ansågo att det icke blott borde vara formell enhetlighet utan att man också borde i sak arbeta ihop det, så att man samlade posterna på en hand och finge en överblick över alltsammans och på detta sätt möjligen kunde göra en del besparingar. Det var den verkliga innebörden i motionen, men jag vet icke, om den meningen delas av kammaren.

Man har nu så många gånger diskuterat den ekonomiska frågan i vårt land, och den står ju, det tror jag att vi alla äro ense om, på en rätt bekymmersam ståndpunkt. För 40 år sedan föll i min hand en bok av en engelsk finanssakkunnig. Han ställde horoskop för de olika ländernas framtid. Han sade, att denna berodde på hur mycket landet hade av råämnen, som dugde i den internationella produktionen, och även andra saker ansåg han härvidlag inverka. Han kom till det resultatet redan då, att Förenta Staterna skulle komma att spela en mycket större roll än de då gjorde. Bland småfolken ansåg han, märkvärdigt nog, att Sverige skulle göra det just med hänsyn till den mängd råvaror vi hade i förhållande till folkstocken. Ja, hans åskådning har slagit väl ut beträffande Förenta Staterna men ifråga om Sverige kan det vara mera tvivel, om han fått rätt. En bidragande orsak till varför han ansåg, att vi kunde se framtiden an med tillförsikt, var den, att vi icke hade behov av att blanda oss i internationella frågor, ty det kostade mycket pengar. På det området har det inträffat någonting. Vi ha gått ifrån den neutrala linjen till aktiv utrikespolitik genom vårt inträde i Nationernas förbund. Hittills är det visserligen bara betjäntroller vi spelat där, men även de kosta pengar, och jag hoppas, att det icke blir för dyrt i fortsättningen.

Den här mannen uttalade också den satsen, att vi hade goda utsikter, ty vi hade så ytterst små skatter. Det etsades in i mitt medvetande. Han ansåg, att detta var en väsentlig orsak till att en nation skulle kunna gå framåt. Men om han ännu levde och komme hit, skulle han finna, att han icke kunde rubricera oss som ett folk med små skatter. Jag tycker, att det verkligen är en upp-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

gift även för finansministern att icke precis rikta all uppmärksamhet på de skatteobjekt man kan finna upp. Naturligtvis bör man gå fram efter vissa principer, men skola vi fortsätta i detta tempo att gå till den allra yttersta kanten, ja, då har säkert vårt land en mycket mörk ekonomisk framtid att vänta. Om vi skola låta beskattningshjulet gå med så ohejdad fart som hittills, blir det icke lyckligt.

Vi tilläto oss även några motionärer att i fjol väcka en motion om en mera ingående saklig revision beträffande kristidskommissionerna och deras verksamhet. Motionen väcktes som nr 1 i båda kamrarna, men den blev behandlad som nära nog det sista ärendet under riksdagen. Redan det ett rätt talande tecken. Nå, här i denna kammare yttrades ingenting i frågan. Jag kan förstå anledningen härtill och kan aldrig ett ögonblick tänka mig, att det berodde på, att vi skulle ha val på sommaren. I första kammaren väckte frågan mera uppmärksamhet. Resultatet blev, att vår motion och utskottets förslag avslogos med en liten majoritet. Ingenting var att göra åt saken. Sedan dess har åtskilligt framkommit, som gör att man inom vida kretsar av folket har den uppfattningen, att det icke skulle varit ur vägen, om vår motion haft framgång. Ja, det har varit åtskilliga tråkiga saker, som inträffat, det kan man icke komma förbi. Elaka kritici ha påstått, att vissa tjänstemän i kommissionerna kört fast *blott genom själva klumpigheten* i sitt tillvägagångssätt. Det må vara hur som helst med den saken, men säkert är, att skall detta vara ett prov på framtida kommissionsverksamhet och statssocialism i vårt land, så är det verkligen mycket sorgliga illustrationer man i det avseendet fått.

Jag tror också, att vi i mångt och mycket få lära oss att allvarligt taga i mera på arbetets område, på produktionens område. Den där tanken, att man genom statssocialisering skall kunna hjälpa fram vårt folk, har jag aldrig kunnat tillägna mig, och jag tycker, att statens verksamhet under den här tiden just icke tytt på att man kan i vårt land praktiskt utöva densamma.

Om vi jämföra det ekonomiska läget nu och år 1913, så är ju först och främst att märka, att vi haft den stora nåden att slippa undan det förhärjande världskriget, och man har ju alltid haft den åsikten, att ett folk, som kan hålla sig neutralt under ett krig, förbättrar sin egen ställning just i samma mån som de andra staterna förstöra sin. Hur ser då vårt land ut i finansiellt avseende? Ja, det kan icke hjälpas, att många personer göra sig den frågan, om vi verkligen varit riktigt starkt och klokt styrda. Jag förstår mycket väl, att vårt folk självt, som i stort sett icke är ett sparsamt folk utan har mycket svårt att tillägna sig sparsamhetens dygd, har mycken skuld till den ekonomiska ställning, vari vi befinna oss. Men se vi saken i stort och ur statens synpunkt, är det svårt att ge betyg på, att vi ha skött oss på bästa sätt. Det måtte sannerligen brustit i den samlade ekonomiska ledningen i vårt land. Annars hade omöjligt den ekonomiska facit kunnat bli som det blivit. Det gäller nu helt säkert att gå fram med allvar och det gäller också att vi av

Kungl. Maj:ts regering få det starka direktivet för vad vi skola göra och hur vi skola inrätta oss i stort.

Vid föregående riksdag kämpades det väldeligen beträffande detta ekonomiska spörsmål, och det var så icke blott förposttrupperna, som drabbade samman. Ty i det utskott, som ärendet tillhörde, gick striden högt. Ett helt dygn nära nog höll debatten på. Jag tyckte mig märka, såväl under den förberedande behandlingen som även sedermera under diskussionen i kammaren — vi hade tvenne debatter om den här saken —, att det så ofta hette, att man icke kunde göra det och icke göra det därför att det ena eller andra skulle klaras upp av tull- och traktatkommittén. Och tull- och traktatkommittén fick man sig till livs några gånger om dagen. Det var icke utan, att jag tyckte denna kommitté verkade så att säga som en uppsamlingsapparat; man kom icke ur fläcken med densamma. Det hade verkligen varit en uppgift för denna kommitté att giva litet mera livstecken ifrån sig. Hittillsdags har det på detta håll varit så, att vad stort sker, det sker tyst. Men kanske vi snart få det förlösande ordet! Om jag nu noggrannare skulle giva uttryck åt vad jag egentligen syftar till, kan jag säga att det problem, som vi böra inrikta oss på att lösa, hända vad som hända vill, måste vara att bringa vår valuta i samma förhållande till varuvärdet, som var fallet åt oss säga år 1913. Eller skola vi kanske nödgas förlägga våra riktlinjer mindre djupt ned, skola vi möjligen låta det skilja på en 50 % eller något dylikt?

Nu måste vi naturligtvis gripa oss an med de ekonomiska frågorna, och de komma ju stötvis. Någon samlad idé så att säga till ledning för deras lösning ha vi ju icke. Det hela måste nödvändigtvis resultera i ett allas krig mot alla. Jag kan icke se någon annan möjlighet. Det hade verkligen varit en uppgift för tull- och traktatkommittén att föreslå en riktlinje i detta avseende. Jag vill rikta en varm vädjan till Kungl. Maj:ts regering om ett uttalande rörande vad man till äventyrs tänker i dessa för oss synnerligen viktiga spörsmål. På så vis kunde man få en liten ledtråd för sitt arbete i bevillningsutskottet.

Det kan icke hjälpas, att om man går fram härvidlag utan stöd av någon samlande tanke arbetsresultatet på sin höjd blir en lyckträff. Det blir kiv och strid, det blir tvist på de olika punkterna i alldeles oerhörd grad. Jag förstår visserligen, att man beträffande vissa saker i alla fall skulle kunna bli tvungen att göra små avsteg ifrån den grundplan och de grundlinjer, man må kunna staka ut. Men det blir i alla fall något helt annat än om man icke som nu har någon riktlinje alls, det är ju en betydande skillnad. Det måste nu uppkomma en verkligt stark spänning på många områden, man behöver icke vara någon slags spåman för att förstå den saken. Jag inser sålunda — det har man ju fått klart för sig — att vår svenska industri på många håll arbetar under synnerligen tryckta förhållanden och det är naturligt, att just i detta avseende en skarp strid kommer att stå.

Och så ha vi vidare det styvbarnet jordbruket. Det kan hända,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

att det kan bli strid även härvidlag. Även vi jordbrukare ha givetvis med de snabbt fallande priserna ytterst stora svårigheter att bekämpa och speciellt vi därnere i Skåne, som hava närmast med utlandet att göra. Vi få mottaga de första intrycken, de första stötarna på både ont och gott utifrån. Till alla andra olyckor för oss jordbrukare har nu kommit den förhärjande sjukdomen hos nötkreaturen. Den verkar nedtryckande på stora massor av jordbrukare i Skåne. Jag vill emellertid begagna detta tillfälle att uttala mitt och många jordbrukares varma tack till de medicinska myndigheterna och till Kungl. Maj:ts regering för den kraft, snabbhet och fasta målmedvetenhet, varmed de gått att bekämpa denna djursjukdom. Jag hoppas och vi hoppas så många, att man med samma kraft och samma bestämda målmedvetenhet går fram i fortsättningen och att endast utomordentliga förhållanden må föranleda till att man avviker från den vägen. Det är nämligen säkert denna väg, som blir den för oss i längden billigaste. Jag ryser tillbaka för den tanken, att det icke skulle lyckas oss att hålla kreaturssjukdomen isolerad nere i Skåne utan den skulle bryta igenom och gå över till andra provinser i Sverige. Då sannerligen finge Sveriges jordbrukare skäl att betrakta år 1921 som ett synnerligen svårt år. Det är icke minst från denna synpunkt som jag — jag har blivit ombedd därtill av jordbrukare — än en gång vill uttala ett varmt tack till myndigheterna för vad de hittills gjort, för att de gått så snabbt och kraftigt tillväga. Det är icke ofta man skådar dylikt i svensk statsförvaltning.

Det är många andra saker man skulle vilja yttra sig om. Jag tillät mig i fjol att göra en hänvändelse till mina kamrater här i kammaren, då jag tyckte, att det såg alltför glest ut på bänkarna här under 1919 års riksdag. Ja, det blev icke bättre under 1920 års riksdag. Kastade men en och annan gång en blick upp till riksdagsläktarna, var det även där ytterst klen besatt. Det är en fröjd att en sådan dag som i dag se kammaren åtminstone till att börja med tätt besatt och läktarna fullpackade. men som var och en vet, är det ju i dag icke egentligen någon arbetsdag utan en uppvisningsdag. Man kan göra sig den frågan, som jag gjorde i fjol till riksdagsmännen: uppfylla vi våra plikter som vi borde göra, när platserna här så ofta stå obesatta? Ja, svaret kan ju vara olika, men jag tillät mig då uttala, att när vi togo det så lätt och likgiltigt även valmännen kunde råka ta det så lätt och likgiltigt när det gällde utse riksdagsmännen. Nå, nu ha vi haft val, och jag såg just av det officiella tillkännagivandet att döma, att det snart skall bli val igen. Jag tyckte det vara sakligt egentligen obehövt, och jag tycker, att vi nästan kunna reda oss utan så många val — men det inverkar ju inte här. Då var det ju litet egendomligt med det nyss förrättade valet, att det ser ut, som om valmännen hölle på att ta det lika likgiltigt som vi själva här i riksdagen taga vår oppgift. Man har mycket diskuterat om orsakerna till att valmännen icke kommit fram, och jag kan för min del icke heller riktigt bedöma detta. Men det behövs ju ingen annan förklaring än bara det, att de icke ansågo det mödan värt att gå en å två kilometer eller mer till valurnorna. Man kan verkligen fråga sig: ha vi

rätt att låta det här tidstecknet gå oss här obeaktat förbi här i kammaren? Tror ni, att valmännen gjort detta bara för ro skull? Jag tror det inte. Man kan tvista om vad som var den yttersta anledningen till uteblivandet, men den som varit med och deltagit i riksdagsarbete så mycket som jag, han kan knappast ta fel på en sak, och det är, att med den sakliga behandlingen av frågorna har det sannerligen varit klenst bestämt. Partilinjalen har lagts på; har man sett en reservant, så har man sett hela raden. Skola vi vidare fortsätta i denna riktning, då behövas icke så många riksdagsmän, och då var herr Leander verkligen inne på rätt väg, då han i fjol ville förminska antalet av kammarens ledamöter. Men i så fall var det skada, att han icke ville förminska antalet ännu mer, ty då behöves icke ens så många riksdagsmän som han föreslog.

Det är nog så, att om man riktar en uppmaning till andra: ni skall göra er plikt, då får man först lov att se till att själv göra detsamma. Nu har man ju eljest tröstat sig med att valmännen skulle bli en stor massa och att man skall gå på djupet, det skall bli demokrati och folket skall träda fram och styra sig självt. Ja, jag tycker verkligen att vi gjort allt vad vi kunnat i den riktningen och gått fram på den linjen. Jag kan icke se annat, än att om vi gå vidare, så får konstitutionsutskottet skaffa sig ett starkt mikroskop för att hitta på nya utvägar till en ännu mer utvidgad rösträtt. Vi ha gjort en bottenskrapning på det här området, så jag tycker, att t. o. m. en liten smula slam kommit upp därvid. På den vägen är alldeles omöjligt att få fram flera väljare. Vad skola vi då tillgripa för andra åtgärder, om det överhuvudtaget skall komma någonting nytt alls? Ja, nu sitta vi ju en så kort nådatid före nästa val — det är ju tillkännagivet, att det skall bli nya val, och tillkännagivet på ett sätt, som visar, att det är ingen återvändo. Jag kan nästan undra, om det icke vore möjligt, att vi bara den här riksdagen — då vore ju icke så mycket förlorat för partilinjerna — försökte lära oss arbeta som praktiskt folk och låta var frågas natur var för sig vara avgörande för, huru vi skulle ställa med densamma. Det vore skäl att göra det försöket — sen kunde man falla in i den gamla lunken, om man funne att detta icke gjort någon verkan därhän, att man fick fram flera valmän, som verkligen intresserade sig för andra-kammarvalen. För min del förklarar jag, att jag så ytterst gärna ser att vi följa den vägen, och jag har en viss tro på att man skall lyckas på det sättet. Jag har hört så ytterst många valmän uttala, att det vore med ett helt annat intresse de komma till valen, om vi så gjorde. Det är en bitter förebräelse, som åtskilliga valmän ha riktat mot mig såsom ledamot av andra kammaren, då man tycker, att vi arbeta så litet sakligt. Hur skulle det vara, om vi kunde ha någon liten förhoppning på, att den store engelsmannens ord skulle för en riksdag kunna tillämpas på andra kammarens folk, nämligen att »fäderneslandet väntar, att var man gör sin plikt». Det kan hända, om så skedde, att vi kunde få folk fram till valurnorna, även om det på valdagen icke skulle vara starkt solsken hela dagen eller om det icke skulle vara total vindstilla.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Herr S o m m e l i u s: Herr talman, mina herrar! Så långt historien går tillbaka spårar man efter varje krig ansatser till ett försonligt samarbete mellan de stridande, ansträngningar göras att återknyta handelsförbindelser, och framför allt annat befordrar man gemensamt arbete för vetenskap och forskning eller för vad man i allmänhet benämner kultur. Exempel på motsatsen kunna dock framdragas, men då Europas folk anse sig i kulturell utveckling stå högt över alla andra nationer, hade man också kunnat vänta, att parterna efter det långa kriget skulle insett nödvändigheten av att hela de sår, som det blodigaste av alla krig alstrat. Över huvud taget anses det mindre fint och föga aktningvärt, att grannar icke kunna samsas, och framför allt hade man kunnat vänta sig, att europeiska nationer, som med avsky åsett främmande folkstammars småstrider, icke själva skulle kastat sig in i besinningslösa fejder.

Det hade varit att vänta, att nationernas förbund borde, som ett av sina viktigaste spörsmål hava till behandling upptagit frågan om de åtgärder, som kunna krävas för att höja Europas centralmakter ur sitt nuvarande ekonomiska vanmaktstillstånd. Denna fråga har en oerhörd betydelse för hela vår världsdel och ej minst för de skandinaviska staterna och de länder, som ligga såväl öster som väster om Centraleuropa. Ett förlamat Mellaneuropa återverkar på sina grannar; dessas handel och näringsliv skola aldrig komma till sin rätt, när en del av den konstitution, till vilken de höra, saknar sunt blodomlopp, och de nordiska staterna skola alltid känna trycket av den smittande ovighet, som är betecknande för de tyska och österrikiska m. fl. staters nödläge ända tills den dag randas, då dessa återfå sin rörelsefrihet och sin förmåga att upptaga sina avbrutna handelsförbindelser och kunna påräkna en åtminstone dräglig tillvaro.

Att pålägga ett folk en ekonomisk träldomsörda, vars tyngd det icke kan bära, och vars slut det icke kan hoppas få se, skall slutligen bringa det till undergång, och denna olycka hägrar nu med säkerhet för det arma Österrike, som lider de svältandes hopplöshet och kval.

De pålagor, som tynga dessa folk, äro så våldsamma, att de icke kunna uttryckas i ord, och vid minsta ljusning tryckas de tillbaka av nya bördor. Nya utskrivningar av boskap och mjölkande kor rikta sig mot nyfödda släkten och betyda hungersnöd, försvagade folkstammar och utdöende släkten, som aldrig skola kunna lyfta sig till fysisk och andlig kraft. — Vål kan man förstå det hat, som tyska härjningar i ett fruktbart Frankrike ha alstrat, och ingalunda predikar dömen i Reims och andra katedraler samt grusade städer och byar försoning bland folken andra sidan Rhen, och ej heller glömmer man det ganska påträngande pockandet på plats för sina varor, som tysk expansion på många praktiska områden sökt urgera fram med undanskjutande av andra nationers rätt till plats för sin produktion och sitt arbete.

Men kriget har fällt en obarmhärtig dom över den förlorade,

och ett botemedel måste sökas för att utplåna hatet och återskänka hälsa åt alla dem som deltagit i förödelser.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Om de länder, som höllo sig utanför striden och lyckades bibehålla sitt sunda förnuft och icke föllo offer för krigsraseriet, har det sagts, att de ägde en stor uppgift att fylla efter kriget. Visserligen ha vi nedlagt ett litet offer på barmhärtighetens altare — men det blev så ofantligt ringa. Ett annat och större mål kunde man siktat till — alla de stater nämligen, som lyckades bibehålla sin neutralitet. Vi kunde genom vårt inflytande hos övriga skandinaviska länder och genom andra neutrala nationer samarbeta för att åstadkomma ett upprättande av dem, som ej själva kunna resa sig, försöka att lindra fredsvillkoren, som icke böra leda till undergång och fördärv, utan anpassas efter bärkraften. Vartill gagna Versaillesfredens fantasisiffror, som aldrig kunna uppfyllas, utan synas hava till uppgift att bringa Centraleuropa i den tyngsta trådorn världens skådat? Skall ej den ekonomiska tillintetgörelse, som tillsiktas Centraleuropa, drabba icke blott denna del av vår världsdel, utan dess omgivande grannar och framför allt de nordiska folken? Vårt land och andra stater, som lida av ett krossat Tyskland och Österrike, hava all anledning att upptaga detta spörsmål till allvarligt begrundande.

På tal om Armenien framställer en statsman i Genève en fråga: Varför gör Skandinavien intet, varför skall allt ordnas av oss, vi, som under krigets fem år bragt fruktansvärda offer av människor och pengar? — Man synes leva i den uppfattningen och söka övertyga andra och även oss, att man kämpat för världens frälsning och jämväl för vår, då man i stället höll på att utsvalta även Nordens folk, som behandlades som vore vi fienderna. Och man kan fråga, med vilken rätt ingripa främmande stater i fråga om Åland, kunna vi ej uppgöra denna angelägenhet med Finland utan rapportörer som mellanhand?

I de ursprungliga stadgarna för nationernas förbund innehöll 8:de paragrafen förslag om de nationella rustningarnas begränsning till lägsta möjliga grad. Nu torde denna paragraf skola tillämpas på alla andra än till ententen anslutna folk, och Tyskland har blotats på all krigsmateriel, och i Frankrike och England rustas som aldrig förr. Ryssland befinner sig i ett kaotiskt krigstillstånd, och i Ostasien smider man vapen, liksom man tävlar i en tredje världsdel om herraväldet till sjöss, och oss har man avfordrat 100 man att fara till Vilna och sätta skräck i befolkningen.

Den barmhärtighetens tanke, som skulle medgiva rätt för de folkslag, vilka äro anslutna till annan nation, att återvända till sitt gamla fosterland, har endast i ett fåtal fall blivit tillämpad t. ex. Sönderjylland, men hur ofta än Ålands frändskap med Sverige, som det i flera århundraden tillhört, är bevisad, så går det trögt med återföreningen, och främmande rapportörer tror man bättre än öarnas befolkning, och vi själva äga ingen vederhäftighet i frågan.

I Frankrike och England behärskar man även vår utrikespolitik, så långt har det gått med vår omskrutna svenska handlingsfrihet.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Men vad betyder Åland för oss i jämförelse med frågan om ett helat och upprättat Tyskland och Österrike! För detta mål kunna de skandinaviska staterna och särskilt dess regeringar inlägga ett energiskt arbete till gagn för hela Europa, och de torde också kunna påräkna andra nationers stöd i sin strävan — om det blott finnes viljekraftiga män, som vågade handla.

Den allra viktigaste uppgiften, som nationernas förbund borde sökt lösa, var rustningarnas begränsning för alla de stater, som voro till förbundet anslutna. Hela denna fråga har man icke lyckats behärska, ty överallt i världen söker man med rustning bereda sig för krigiska bedrifter och i långt större omfattning än tidigare.

Den andra stora frågan vore, så vitt man ville åstadkomma för alla nationer möjlighet till en draglig existens, Versaillesfredens revision, men därpå har ej spillts många ord. Den engelska national-ekonomen Keynes och pacifisten Norman Angel hava energiskt påpekat fredens innebörd och i detalj uppgivit vad man utkrävt och vill utkräva av det svältande Tyskland, varigenom landet urständ-sattes att någonsin, om andra nationer icke träda hjälpande emellan, kunna återuppbyggas; ty det har icke blott berövats samtliga sina utländska kolonier, utan alla större fartyg, sina stenkolstillgångar, sina jordbruksmaskiner, en otrolig mängd järnvägsvagnar, sina zink- och kalitillgångar, massor av hornboskap och hästar och sådana tillgångar, som krävas för dess industriella arbete m. m.

Ett krossat och tillintetgjort Mellaneuropa drager med sig i sitt fall även andra stater.

Ingenting i den europeiska politiken är så viktig som denna fråga, allting annat är obetydligheter i jämförelse härmed. Jag tänker dock härvid icke uteslutande på den svält, som övergår kan man säga intill åttio miljoner människor, och med denna nöd och denna brist följa i släptåg för hela Europa sjukdomar, förkortad livslängd, nedsatt intelligens och försvagad arbetskraft. Därav alstras ett sjunkande kulturarbete, inverkan på hela Europas befolkning. De hundratusentals år, som världen bestått, ha sett många kulturperioder födas, blomstra och försvinna. Många dylika perioder av hög kultur och blomstring kan vår historia ej tälja — ett fåtal blott. och i de flesta fall tiger den om de mörka djupa dalarna.

Det torde vara att antaga, att katastrofer av allehanda slag tidvis hava sänkt sitt mörker över människosläktet och bragt ljuset att slockna — men det torde väl kunna sägas, att ingen tidigare världskatastrof har sådant lidande åstadkommit som det ännu pågående världskriget, vilket fortfarande med hungersnödens och fattigdomens vapen för sin kvalfulla, fortsatta strid om människors liv.

Jag yrkar remiss av statsverkspropositionen till vederbörande utskott.

Herr Löfgren i Stockholm: Herr talman, mina her-rar! Jag vågar, i den mån som det är möjligt vid den här tiden på dagen, taga kammarens uppmärksamhet en stund i anspråk för att

framhäva en synpunkt, som redan varit något berörd i debatten, men som är av den synnerliga betydelse, att den synes mig böra något närmare utföras. Det jag avser är konsekvenserna för vår allmänna politik av den stora händelse, som inträffat under förra året genom Sveriges anslutning till Nationernas Förbund.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Väl är det sant, att riksdagen i sina beslut om vad som bör göras nu icke kan låta sig bestämmas av Nationernas Förbunds önskemål för framtiden. Som herr Trygger, högerpartiets ledare i första kammaren, för en stund sedan lär ha uttryckt saken: »Jag hoppas», så var innebörden av hans ord, »mera nu av Nationernas Förbund, än jag gjort tidigare, men ännu har förbundet icke kommit längre, än att vi göra klokast i att lita på Gud och på vår egen kraft». Ja, det må vara sant, men å andra sidan är det lika visst, att vår samverkan med andra stater inom förbundet för med sig skyldighet till en målmedveten *inriktning* av vår politik på skilda områden i anslutning till de allmänna riktlinjer, som vi själva inom förbundet äro med om att bestämma. Inom Nationernas Förbund deltaga vi uti uppgörandet av ett stort internationellt program, som sträcker sig över de mest skilda områden. Vi söka där inleda en ny utrikespolitik, grundad på lika rätt för små och stora stater. Vi söka grunda denna utrikespolitik på öppenhet och förtroende i umgänget mellan staterna och på mellanfolkligt samarbete på de mest skilda områden av mänsklig kultur. Vi söka vidare inom förbundet verka för militärbördornas begränsning och minskning och för utvecklingen av nationell sparsamhet och produktivt arbete. Slutligen ansluta vi oss inom förbundet, höger och vänster i broderlig förening, till ett ekonomiskt program, vari handelns frihet nationerna emellan är en av hörnstenarna.

Det är ju givet, att om allt detta arbete inom förbundet, låt vara ännu ofullkomligt och trevande, i längden skall kunna bära frukt, så måste det sätta sin prägel även på de enskilda staternas egen verksamhet, sålunda vad oss beträffar, på vår utrikespolitik och dess organisation, på vårt försvar och vårt finansväsen. Ja, mina herrar, vårt medlemskap i Nationernas Förbund måste slutligen även sätta sin prägel på de olika riksdagspartiernas sätt att se på alla dessa frågor och på förhållandet mellan partierna själva.

I ett par av de avseenden, jag nu berört, ger statsverkspropositionen anledning till vissa erinringar. Jag vill här företrädesvis beröra regeringens förslag till den omfattande, definitiva omorganisationen av vår utrikesrepresentation, dels därför att denna fråga står ämnet, såsom jag ser det, närmast, och dels därför att tredje huvudtitelns behandling inom statsutskottet, där jag icke är medlem, är så nära förestående.

Till en början ber jag få uttala den mest oförbehållsamma anslutning till hans excellens utrikesministerns uttalande på sidan 8 i propositionen, där det heter: »Den passivitet i utrikespolitiska frågor som endast för några årtionden sedan av mången här i landet betraktades som en riktig och självklar ståndpunkt, har således numera genom omständigheternas makt kommit att förbjuda sig själv,

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

även om från svensk sida icke förefinnes någon önskan att *inblanda sig* i storpolitiska problem.» Ja, jag stryker under uttrycket »inblanda sig», ty i själva verket ha icke minst de storpolitiska problemen numera den allra största betydelse och räckvidd även för oss. Vi ha såsom medlem, en liten medlem, av Nationernas Förbund skyldigheter och icke endast rättigheter. Händelserna i världen, som kunna komma att tvinga oss att fullgöra dessa skyldigheter till det stora allmänna rättsförbundet, ha därför långt större betydelse för oss, än de någonsin förut haft. Jag är alltså ense med hans excellens om nödvändigheten av att vi ha en kvalitativt stark, väl avlönad och tillräcklig utrikesrepresentation. Men däremot måste jag påstå, att det nu föreliggande förslaget icke ger en tillfredsställande definitiv lösning av denna fråga.

Jag ber då härvid att få förutskicka, att min kritik endast formellt riktar sig mot hans excellens utrikesministern. Man kan ju förstå, att han såsom yrkesman varit angelägen om att slå till för att få denna fråga slutligt löst. Sällan har väl också — det får man erkänna — en departementschef haft ett finare papper att presentera för riksdagen till endossering, än hans excellens har vid företeende av det här tillgängliga sakkunnigeutlåtandet. Detta utlåtande är ju undertecknat av tre diplomater av facket i framstående ställning såsom acceptanter och av tre framstående lekmän från skilda partier inom riksdagen såsom borgensmän.

Jag vill icke heller rikta någon som helst personlig kritik mot de sakkunnige. Särskilt på vissa punkter har det, i synnerhet ur personalens synpunkt, säkerligen framstått såsom en angelägenhet av vikt att få placerings- och lönespörsmål mera fast ordnade. Hur som helst ha emellertid redan de faktiska förhållandenas egen natur och utveckling verkat därhän, att utredningen från de förutsättningar, under vilka den tillkom, icke kunnat på ett tillfredsställande sätt slutföras så, att den nu kan läggas till grund för en definitiv lösning av det föreliggande spörsmålet.

Den kritik, jag vill rikta mot utredningen och propositionen i dess nuvarande skick, kan, så att säga, spikas i tre teser. För det första vill jag påstå, att den förebragta utredningen går utöver ramen för utredningens ursprungliga syfte. För det andra vill jag påstå, att denna utredning icke har klarlagt vissa grundläggande faktorer, som det är nödvändigt att klargöra för att få en definitiv lösning till stånd. För det tredje vill jag påstå, att den föreslagna löneregleringen vilar på grunder, som väl kunnat tjäna till ledning för en provisorisk lösning, men som icke lämpa sig för en definitiv sådan. Jag skall söka i största korthet argumentera mina påståenden.

Förslaget går utanför ramen för den av riksdagen begärda utredningen. Detta förslag har nämligen sin utgångspunkt i en riksdagsskrivelse av år 1918. Denna tog uteslutande sikte på behovet av en förstärkt *kommersiell* representation i utlandet, för att vi efter kriget skulle vara rustade för konkurrensen om råvaror och exportmarknader — en konkurrens, som man tänkte sig på ett helt annat sätt än den nu gestaltat sig. Det sades uttryckligen ifrån, att ut-

redningen företrädesvis borde gälla ökning och förstärkning av *konsulaten*, vilka ju företrädesvis ha den kommersiella representationen om hand, ehuru man samtidigt icke finge förbise de frågor, som berörde den diplomatiska sidan av spörsmålet. Då riksdagen fattade sitt beslut, tog man för givet att, som det heter i skrivelsen, expertern och för övrigt hela utrikeshandeln efter kriget måste komma att gå en stark utveckling till mötes. Det var därför främst en ökning av de *avlönade* konsulaten, som man åsyftade. Men i sammanhang därmed uttalade sig riksdagen för en utveckling av handelsattachéinstitutionen och för anställande av ambulerande tekniska attachéer med vetenskaplig bildning för »kommersiellt kunskapande» i skilda länder. — Inom parentes sagt finnes i propositionen intet förslag i sistnämnda riktning. Allt detta, som uttrycktes i riksdagens skrivelse, avsåg följaktligen handelns, industriens och sjöfartens intressen. Särskilt borde, enligt riksdagens önskan utredningen om en förbättrad utrikesrepresentation på det *kommersiella* området taga sikte på åtgärder för att erhålla *härför* fullt kvalificerade arbetskrafter på de olika posterna.

De sakkunniga blevo färdiga med ett första, provisoriskt förslag så tidigt, att proposition kunde framläggas redan till 1919 års riksdag. Under utredningen hade man kommit underfund med att det var bäst att börja med huvudet, själva utrikesdepartementet. Detta blev också riksdagens beslut. Dessutom fastslogos vissa allmänna principer, på vilka ingenting finns att anmärka: Särskilt infördes likformighet i ställning och löneförhållanden mellan den centrala förvaltningen och posterna i utlandet för att möjliggöra ett friare utbyte mellan centrum och de utrikes posterna. I övrigt följdes den av riksdagen anvisade tabulaturen: man inrättade en del nya konsulater, vissa av mycket stor betydelse, och dessutom beviljades ett större anslag till oförutsedda behov av tillfälliga konsulater och diplomatposter. I det hela var detta således en blott provisorisk lösning. Regering och riksdag sade ifrån, att de fullständigt gillade de sakkunniges då uttalade mening, att det, innan en *definitiv* reglering fastställdes, »vore nödvändigt att avvakta inträdet av mera stadgade politiska och ekonomiska förhållanden i världen». De statliga nybildningarna borde liksom således enligt de sakkunniges förmenande, först erhålla nödiga stadga, varjämte det erfordrades, att ny erfarenhet vunnes angående formerna för det internationella umgänget mellan folken. Vidare vore det av vikt, att penningvärdet i de olika länderna erhöles större fasthet. Allt detta ansågs böra inträffa, innan någon definitiv lösning av frågan kunde äga rum.

Det förelåg alltså år 1919 goda skäl för en allenast provisorisk lösning. Och på grund av densamma har på extra stat uppförts nya beskickningar i Nederländerna, Polen, Rumänien, Grekland och Serbo-Kroato-Slovenska konungariket, varjämte även legationerna i Brasilien och Schweiz kvarstått på extra stat.

Vad innebär Kungl. Maj:ts nu framlagda förslag? Jo, att samtliga dessa diplomatiska poster skulle uppföras på *ordinarie* stat och dessutom två ytterligare poster, nämligen i Mexiko och Tjeckoslova-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

kien, under det att nya konsulat d. v. s. just det, som riksdagen ursprungligen velat ha i allmänhet begäras allenast på extra stat!

Nu är frågan: Vad är det som åstadkommit denna ändring i utredningsresultatet till den högre diplomatiens förmån? Tydligen icke någon ökad stabilitet hos penningvärdet eller i de politiska förhållandena sedan 1919 vare sig över huvud taget eller på Balkanhalvön. Nej, det är säkerligen två andra faktorer, vilkas betydelse jag till fullo inser, men som kanske icke klargjorts tillräckligt i sakkunnigbetänkandet. Det är nämligen så, att sedan riksdagen fattat sitt beslut 1918, där den kommersiella utvecklingen efter kriget framstod såsom huvudsak, ha förhållandenas egen utveckling i stort sett medfört en motivförskjutning. Numera är det klart, att det åtminstone i lika grad är nödvändigt att taga sikte på de politiska förbindelserna och det rent politiska arbetet. Detta är den ena faktorn, som åtminstone till det yttre medfört en förskjutning av den ursprungliga frågan. Den andra är att man vill slå två flugor i en smäll: man inrättar på sina håll beskickningar och kallar chefen för envoyé i stället för generalkonsul. Han skall utträta precis detsamma som om han hette generalkonsul, men man ger honom denna högre ställning för att han skall få bättre relationer. Härom har jag i och för sig ingenting att säga. För min del är jag ingen slav under riksdagsskrivelser. Jag anser visserligen, att resultatet här går utanför riksdagsskrivelsens syftemål. Men för den vidare argumenteringen är jag med om bägge sakerna: både att få en ny diplomat, som riksdagen aldrig begärt och att denna diplomati skall tjänstgöra som en stab av generalkonsuler, vilka gärna må kallas envoyéer.

Men, mina herrar, det är *en* fordran som, synes det mig, riksdagen bör uppställa, då det blir fråga om en definitiv lösning av frågan i denna riktning, och det är att få klart besked om de politiska och kommersiella uppgifter, som äligga denna nya diplomat inom skilda områden och i dess ena eller andra egenskap. Allmänna instruktioner böra utarbetas för både legationer och konsulat för att bestämma dessas uppgifter och förhållande till varandra. En fast plan måste utgöra ryggraden i hela organisationen, om vi skola kunna tala om en definitiv organisation. Endast härigenom erhåller man de garantier, som äro möjliga, för en sådan växelverkan mellan även de *högre* posterna inom diplomati och konsulat, att den kommersiella utbildningen och karriären på den rena konsulsbanan kvalificera för den del av de nya ministerposterna, vilkas innehavare faktiskt skola företrädesvis sköta kommersiella och konsulära ärenden. Eljest, får man säga, äro sannerligen handels och sjöfartens intressen näppeligen tillgodosedda, vilket man dock från början hade avsett.

Men behovet av ett klart bestämt förhållande mellan konsulära och diplomatiska uppgifter förefinnes icke endast inom dessa tilltänkta nybildningar, utan i lika hög grad beträffande de nuvarande, äldre posterna, där vi ha både konsuler och beskickningar. Jag tror, att hans excellens herr utrikesministern icke skall motsäga mig, när jag säger, att i fråga om förhållandet mellan legationer och konsulat

samt konsulatens ställning såväl utåt som till hemlandet för närvarande råder en mångfald skilda bestämmelser och allt för olika praxis inom olika länder. Tyvärr synes riksdagen ha alldeles förbisettt detta förhållande, när den skrev år 1918. Riksdagen tycks då ha levat i den förvissningen, att 1906 års instruktion beträffande konsulaten och legationerna ännu vore i verkligt liv. Ty riksdagen prisar denna instruktion av 1906 och säger: »Sedermera vidtagna åtgärder i organisationen, exempelvis kungl. förordningen år 1913, ha gått i samma riktning som grundtanken i 1906 års organisation.»

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
Forts.

I själva verket kan detta icke med rätta sägas vara fallet. Enligt 1906 års konsulatinstruktion sorterade konsulatväsendet direkt under utrikesministern; enligt 1913 års kungörelse hör det däremot under beskickningen i vederbörande land. Sedan dess har det, då 1913 års organisation icke passade överallt, återigen ägt rum en del modifieringar. Konsulaten ha emellertid sin instruktion, men legationerna ha ingen. De ha inte den minsta bestämmelse, som reglerar deras verksamhet. Vi minnas väl alla från de bedrövliga s. k. ryska rubelmålen, vilka olägenheter som vållades genom saknaden av varje slags instruktion för legationen i Petrograd. Justitiekanslern erinrade också då om behovet av en allmän instruktion för legationerna.

Men vad har nu inträffat? Jo, de sakkunniga ha visst inte förbisettt behovet av fasta normer för att få en fast organisation. De erkänna, att det är »en fråga av grundläggande betydelse för hela organisationen av vår utrikesrepresentation att bestämma förhållandet mellan beskickningarna och konsulaten». Men de sakkunniga upplysa samtidigt om att de inte hunnit med detta arbete och trösta riksdagen med att det just nu är det viktigaste att först få »en fast organisation upprättad». Sedan skola i sinom tid normerna för dess verksamhet komma. Mig synes detta, med respekt till sägandes, vara att ställa saken på huvudet. De sakkunniga anse instruktionen grundläggande för en fast organisation, men ändå vilja de ha den fasta organisationen först och lägga grunden sedan.

Jag förebrår alltså inte det föreliggande förslaget så mycket därför, att det är något annat, än riksdagen begärt, ty förhållandena ha betydligt förändrat sig. Men vad jag däremot framför allt vill göra gällande, är att vid en definitiv lösning av frågan bör riksdagen ha rätt att åtminstone se en antydning om något så när *fasta riktlinjer* för den politiska och kommersiella verksamhet, som dessa olika nuvarande och blivande typer av legationer och konsulat skola komma att utöva.

Detta erfordras så mycket mera, som vår diplomati på vissa platser har företrädesvis rent politiska uppgifter, på andra huvudsakligen kommersiella. Det förra är särskilt fallet i de stora stater, där vi ha högt kvalificerade och avlönade konsulat för de rent kommersiella uppgifterna, men även på några andra platser samt i framtiden icke minst vid Nationernas förbund. Där detta är fallet: att huvudsaken är de rent *politiska* uppgifterna, där är det framför allt angeläget att ha en sådan instruktion, som tillförbinder ministrarna att taga sikte på nödvändigheten av att fullfölja vår utrikespolitik i den riktning, som

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

anvisas genom Nationernas förbunds verksamhet. För att verkligen få till stånd vad man vill: en regelmässig och permanent samverkan mellan de olika staterna för den mångfald uppgifter, som Nationernas förbund har, hjälper det inte med att nationernas representanter träffas en gång om året nere i Genève. Det fordras en regelmässig samverkan mellan personer, intresserade för Nationernas förbunds uppgifter, på de olika diplomatiska posterna, framför allt i de stora staterna.

På andra ställen är den kommersiella verksamheten huvudsaken, och där måste jag säga, att vi, som vilja för framtiden få till stånd en god kommersiell representation, icke kunna nöja oss med personer, tillsatta ur rent diplomatiska karriärsynpunkter på platser, som framför allt fordra kommersiell utbildning hos representanten. Vi måste ha de grunder, efter vilka en sådan utnämning bör komma att äga rum, fastslagna.

Jag nödgas sålunda fälla den till synes något hårda domen — jag har redan ursäktat vederbörande genom att hänvisa till förhållandenas makt — att det nu föreliggande förslaget i de hänseenden, jag nämnt, icke fyller vare sig demokratiens fordran på en ny anda i utrikespolitiken, nämligen en utrikespolitik, permanent och regelmässigt förd i fredens och folkförbundets syften, och icke heller ger det, såsom definitiv organisationsplan betraktat, handeln och sjöfarten några garantier för att deras intressen skola bli beaktade. I själva verket har hela frågan om vår kommersiella representation icke i någon mån upptagits till principiell behandling.

Det är betecknande för den anda, som de tekniska sakkunniga fått inblåsa i detta förslag, att man lämnat å sido de oerhört viktiga organisationsfrågor, jag nyss berört, men däremot sysslat med sådana till synes ganska obetydliga etikettsfrågor, som den om skillnaden mellan »ambassadörer», som vi ännu inte ha, och »envoyéer», den enda högre klass ministrar, vi för närvarande ha. Det är ju bra att få veta i de sakkunnigas betänkande — jag kan inte beskylla hans excellens herr utrikesministern för att i detta hänseende ha refererat till detsamma — att ambassadörer äro statsöverhuvudets *personliga* representanter hos ett annat statsöverhuvud. Det är en intressant upplysning, men man står en smula undrande inför det följande meddelandet, att om så illa skulle åtbäras, att det för Sveriges intressen bleve behöfligt att ge någon beskickningschef ambassadörs ställning, *Kungl. Maj:t* har möjlighet att utan vidare inom det nu föreslagna avlönings-systemets ram ge honom den ökade ersättning, som bör följa med en dylik upphøjelse. Jag skulle emellertid tro, att riksdagen vill något så när kunna på förhand överblicka till vilka ändamål, den ger sina penningar.

I detta sammanhang kan jag inte — så gärna jag än ville — låta bli att röra vid en särskild sak. Vid den tid, då utrikesbudgeten för ett par år sedan behandlades här i riksdagen, riktade i pressen liksom annorstädes åtskilliga framstående personer inom det socialdemokratiska partiet skarpa anmärkningar mot den dåvarande utrikesledningen och framförallt mot hela den »anda», som sades genomsyra utrikesdepartementet och som man ansåg oriktig. Över-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

drivna eller helt och hållet orättvisa beskyllningar gjordes emot en hel aktad ämbetsmannakår ifrån vissa håll. Det är nu en synnerligen stor fördel, som vunnits under den socialdemokratiska regeringsperioden, att man inom detta stora parti lärt sig uppskatta vår ämbetsmannakårs duglighet och omutlighet. Men en sådan omvändelse bör dock icke innebära en proprieborgen för allt vad en utrikesledning, vilken som helst, kan i framtiden komma att hitta på. Demokratien bör dock icke fastläsa en viss byråkratis onormerade disposition över vår utrikespolitik, utan vissa normer, vissa grunder, böra väl i samband med en *definitiv* lösning av en fråga som denna bestämmas. Ett fastläsande skulle enligt mitt förmenande ske, om det föreliggande förslaget antoges såsom definitiv lösning av utrikesrepresentationens organisation.

Till uppförande på *ordinarie* stat skulle av de föreslagna ministerposterna även av andra skäl enligt min mening knappast några andra nu böra ifrågakomma än posterna i Brasilien och Nederländerna samt under vissa förhållanden — varpå jag inte nu vill ingå — Schweiz. I fråga om de övriga bör saken bero redan för att kunna se med en klarare blick på det ännu osäkra läget i öster och på Balkanhalvön, inom Österrike och Ungern och andra områden. En definitiv lösning beträffande alla nya platser kan knappast heller äga rum förr än i samband med eventuell omflyttning av vissa nu befintliga legationer där nere.

Det var egentligen detta, jag hade att säga beträffande förslaget om ordnandet av vår utrikesrepresentation. I fråga om departementet självt har man ett förslag om att nu definitivt låta handelsavdelningen såsom självständig avdelning upphöra och övergå till en speciell handelsbyrå. För min del hörde jag på den tid, då denna fråga först behandlades inom regeringen, till dem, som ansågo detta riktigt, och jag vill därför uttala min tillfredsställelse med att denna anordning nu föreslås.

Inte heller har jag något emot att en förstärkning äger rum av rättsavdelningens arbetskrafter på det föreslagna sättet, nämligen att en särskild chef skulle utses för den juridiska byrån inom rättsavdelningen. Men jag vill säga, att den *motivering*, de sakkunniga anfört för detta steg, är högst otillfredsställande. De säga nämligen, att chefen för rättsavdelningen har så förfärligt mycket att göra med internationellt privaträttsliga frågor och skandinavisk lagstiftning på straffrättens, processrättens m. fl. områden, att det behöves en särskild chef för den juridiska byrån. Men om herr justitieministern vore närvarande, tror jag, att han skulle ge mig rätt i att vi skola be att få slippa utrikesdepartementets hjälp vid realbehandlingen av de frågor jag nyss berörde. I själva verket ligger hela materialbehandlingen inom regeringen av dessa frågor hos justitiedepartementet och icke hos utrikesdepartementet. En hel del expeditioner ske visserligen genom utrikesdepartementet, men en extra byråsekreterare skulle vara fullt kompetent att skicka vidare de brev

Vid remiss av eller maskinkopior, som för detta ändamål torde tillhandahållas statsverkspropositionen från justitiedepartementet.

m. m.
(Forts.)

Ehuru jag sålunda icke kan vara med om att tillstyrka en definitiv lösning, så vill jag uttrycka den förhoppningen, att de löneförbättringar, som utan tvivel äro nödvändiga, komma att beviljas och att särskilt konsulstaten får den förstärkning, som föreslagits. Jag vill icke heller nu ingå på någon speciell granskning av lönebeloppen. Men ifall det skulle gälla en definitiv lösning, vill jag för min del ifrågasätta, huruvida de i löneregleringen upptagna ortstilläggen verkligen kunna anses vila på lönetekniskt riktiga grunder. För att komma fram till de föreslagna ortstilläggen, vilka, inom parentes sagt, ofta äro många gånger högre än bottenlönerna, har man tagit och beräknat levnadskostnadernas stegring under kristiden. Ja, det är väl en beräkningsgrund, som kan tjäna till ledning för provisoriska dyrtidstillägg, men knappast för fasta avlöningar för framtiden.

Men så har jag en anmärkning i samband med lönestaten, som är av mera principiell natur och av rätt stor vikt. Den anmärkningen sträcker sig utöver även andra huvudtitlar, än den jag nu håller på att tala om. Det är nämligen så, att enligt förslaget i tredje huvudtiteln ha kvinnorna liksom förr fått bliva kanslister, men däremot har man, i olikhet med vad de sakkunniga föreslå, i propositionen tänkt sig, att kvinnor såsom kanslister skulle ha lägre avlöning än männen. I trontalet förebådar emellertid Hans Majestät ett förslag till riksdagen från justitiedepartementet om kvinnors behörighet till statstjänst. Det förslaget känner jag till, och jag vill nämna, att där är principen *lika lön för lika tjänst* fastslagen. Ett upprätthållande av denna princip skulle också bäst stämma med de nuvarande förhållandena, då ju för närvarande de kvinnliga och de manliga kanslisterna hava samma lön. Men vidare innehåller detta förslag, som väntas från justitiedepartementet, en bestämmelse, som säger, att kvinnor visserligen skulle vara uteslutna från diplomat-tjänst i egentlig bemärkelse, men att det dock är åtskilliga tjänster under utrikesdepartementet, som de skulle kunna få, nämligen arkivarietjänster och dylika. Den begränsning som nu göres i förslaget däruti, att kvinnor skulle ha tillträde endast till kanslistbefattningar, stämmer sålunda inte med det förslag, som från justitiedepartementet kan förväntas. Denna anmärkning har sin giltighet även på flera andra områden, och man får se till, att det här icke blir bestämmelser i definitiva lönestater, som sätta kvinnorna på en lägre nivå, än de skulle få enligt det förslag, som inom justitiedepartementet utarbetats.

Men än värre är det med en annan sak, nämligen i fråga om den gifta kvinnans ställning. En kvinnlig kanslist, som råkar ut för lyckan eller olyckan att ingå äktenskap, skulle enligt det föreliggande förslaget utan vidare vara tvungen att taga avsked, därest hon icke genom kunglig nåd finge rätt att vara kvar, och dylik nåd kan icke meddelas annat, än när hon gifter sig med en svensk. Och så säga de sakkunniga till ens förvåning, att detta stadgande över-

ensstämmer med den princip, som gjort sig gällande i hittills varande löneregleringar! Nej, det förhåller sig alldeles tvärt om. Jag hänvisar till den samtidigt av regeringen framlagda löneregleringen för andra statsdepartement än utrikesdepartementet samt för de centrala ämbetsverken, där det i § 4 i en punkt heter så här: »Därest kvinnlig innehavare av ordinarie befattning ingår äktenskap, skall hon icke vara skyldig att av sådan anledning avgå från befattningen, så framt icke den myndighet, varunder hon lyder, finner det nödigt med hänsyn till befattningens behöriga upprätthållande.» Vad som är regel i den allmänna förvaltningen har alltså blivit undantag i utrikesdepartementets förslag. Inom parentes vill jag nämna, att den mest vidsträckta rätt för kvinna skulle bäst överensstämma även med vad som kommit till uttryck i den nya utrikespolitik, som folkförbundet vill inaugurera. Ty som bekant har kvinna inom alla Nationernas förbunds verksamhetsgrenar samma behörighet som man. Nämnda förhållande kan ju ha viss betydelse även i detta sammanhang så till vida, att det kan ifrågasättas, huruvida inte den nu föreslagna befattning inom utrikesdepartementet, som skulle ha med förbundet att skaffa, borde kunna besättas med kvinna.

Nu har jag endast några ord att tillägga, och de skola icke gälla rent utrikespolitiska frågor.

I början av mitt anförande erinrade jag om att vårt medlemskap av Folkens förbund bör inverka på inriktningen av även vår försvarsfråga. Jag lade märke till, att när herr Lindman med allt fog uppmanade oss alla, och regeringen i synnerhet, att *spara* på skilda områden, så hade han inte något ord att säga angående försvarsbudgeten. Men då herr Lindman samtidigt gav sitt obetingade erkännande åt de av den finansiella konferensen i Bruxelles gjorda uttalandena, så får man väl utgå ifrån att herr Lindmans varningar gälla även anslagen under fjärde huvudtiteln. Det förhåller sig ju nämligen så, att den finansiella konferensen i Bruxelles bland förutsättningarna för världens ekonomiska återupprättande räknar med rustningsbördornas skyndsamma minskning efter en internationell plan som en av de viktigaste. Förbunds församlingen har anslutit sig till samma principiella ståndpunkt även med hänsyn till världsfredens intresse. Bruxelleskonferensen har sett frågan mera ur ekonomisk synpunkt, förbunds församlingen ur världsfredens.

Det beslut, som fattades på Genèvekonferensen i denna fråga, kan sammanfattas på följande sätt. — Jag förutskickar emellertid att något beslut i formell mening icke förekom, eftersom det inte blev enhälligt, men det fick dock formen av önskemål av en övervägande majoritet. — Dessa önskemål gingo först och främst ut på, att den redan nu pågående tekniska utredningen av de nuvarande försvarsanstalterna måtte påskyndas och vidare därpå, att en civil kommission skulle tillsättas för att hjälpa den tekniska med att snarast möjligt komma fram med effektiva förslag till rustningsbördornas minskning. Men till sist gjordes ett uttalande, vars tendens var att militärutgifterna, tills en mera definitiv lösning av hela frågan kunde ske, borde provisoriskt begränsas till nuvarande belopp. Denna me-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ning uttrycktes så, att under två år efter det nuvarande militärbudgeterna inte borde överstiga det nuvarande årets budget. Därest särskilda förhållanden för viss stat förelåge, som ansåges böra föranleda höjning, så borde man anmäla det för folkförbundet.

Jag vill visst inte neka till att exempelvis en nödvändig löne-reglering för våra militärer är en sådan särskild omständighet, som kan motivera budgetens ökning. Däremot vill jag göra gällande, att en utvidgning av den tekniska materielen eller förlängningen av övningstiden eller dylikt endast bör vidtagas i trängande fall och då under sådana omständigheter, att det kan sägas ske med hänsynstagande till den planmässiga, internationella utredning, som man kan vänta när som helst bliva igångsatt. Nu har det ju icke funnits någon möjlighet för herr försvarsministern att redan till denna riksdag taga hänsyn till de beslut, som fattades vid Genèvekonferensen, i annan mån än genom att i sina krav aktgiva på den allmänna tendens, som sålunda kommit till uttryck vid konferensen. Men det kan inte hjälpas — vi stå inte längre i dylika, till synes inre, frågor alldeles fristående, sammanhangslöst, i förhållande till andra stater, utan vi måste handla i samråd under den form för detta samråd, som bestämts genom nationernas förbund. Vilja vi bevara förbundets auktoritet och vår egen auktoritet inom förbundet, så måste vi ärligt arbeta i förbundets riktning och därvid fullt respektera de förbundsbeslut, vari vi tagit del.

Till sist blott ett par ord om de konsekvenser, som Sveriges deltagande i Nationernas förbunds arbeten synes mig böra äga på förhållandena emellan de politiska partierna och programmen — detta är ju även en fråga, som kan anses ha särskild betydelse vid ett tillfälle som detta. Det har framhållits, att de mest skilda ståndpunkter uti inrikespolitiken ha visat sig kunna hålla ihop i vår utrikespolitik och detta även sedan denna utrikespolitik börjat föras under folkförbundets hägn och i den officiella samverkans tecken. Världspolitikens tendenser, de bestämmas till sist av de stora makterna, det är sant, därest vi icke lyckas att inom Nationernas förbund få dessa att erkänna vår, de små staternas lika rätt. Men lyckas vi åter däruti, ha vi framgång i vår strävan i Nationernas förbund, och lyckas Nationernas förbund hävda sin ställning på grundvalen av likställighet och rättvisa, ja, då komma allas våra intressen att sammanfalla efter de riktlinjer, som den demokratiska rörelsen i alla länder anvisar. Avrusta storstaterna, då kunna vi inte ha något emot att avrusta. Föra de en allmän frihandels- och öppna-dörren-politik, då bortfaller intresset för oss att monopolisera våra tillgångar. Med dessa punkter på det stora internationella programmet bör den inre striden mellan, för att taga några beteckningar, skyddsvänner och frihandlare, så kallade försvarsvänner och pacifister, kunna framstå mera såsom en strid om medlen, om det lämpliga för tillfället att vidtaga den ena eller andra åtgärden, än som en strid om målet. Den utjämning i striderna mellan folken och klasserna, som Nationernas förbund tagit till uppgift att arbeta för, måste för att leda till resultat så småningom medföra en nyorientering, om jag så får kalla

det, också i våra inrepolitiska mellanhavanden. Denna utjämning emellan större grupper inom vårt folk och inom vårt politiska liv, den utjämningen är till sist och en nödvändig förutsättning för att riksdagen som sådan skall kunna med verklig auktoritet återtaga sin ställning för inflytande på regeringsbildningen och bestämmandet av en fast inriktad politik under denna riksdag och efter de nästkommande valen.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr V e n n e r s t r ö m: Herr talman, mina herrar! Jag ber att få följa den föregående talarens exempel och i enlighet med tron-talets gamla praxis ägna mig först åt en liten granskning av utrikesläget.

Jag vill då för min del säga, att det förefaller mig, som om den ifrågasatta omorganisationen av utrikesdepartementet bär vittne om, att vi kommit in i ett nytt skede av Sveriges historia. Den gamla isoleringstiden är förbi, och vi äro tvungna att gå till en starkare aktivism — i god mening, icke den gamla dåliga från krigets första år — då det gäller att tillvarataga Sveriges intresse i konkurrens med andra stater. Men jag vill i likhet med den föregående talaren säga, att jag, ehuru lekman på detta synnerligen delikata område, har fått samma uppfattning som han, att man har i denna gigantiska omorganisation inte någon verklig garanti för en reell och praktisk aktivism på området ifråga. Det förefaller mig som en hotande fara, att vi erhålla ett vackert och grant skal av en gammal byråkrati — och karriärdiplomati men ej erhålla det starka, reella och ekonomiska innehåll, som kräves i de granna formerna. I olikhet med den föregående talaren måste jag tillkännage en synnerligen stark betänksamhet ur rent ekonomiska synpunkter gent emot de synnerligen stora ökningar, som ifrågasatts i lönestaterna. Man behöver visst ej vara gnidare, men man måste ställa sig i det nuvarande ekonomiska läget synnerligen skeptisk och t. o. m. som bestämd motståndare gentemot de oerhört stora krav, som här ifrågasättas. När man i det nu förefintliga läget för Sveriges industriarbetare ifrågasätter en reducering av lönerna med 20—25 procent, är det en brutal kontrast, då man på samma gång kräver dessa oerhörda ökningar ifråga om utrikesdepartementets lönestater. Jag vill inskräpa, att det i förra fallet gäller en reducering av verkliga livsbehov och i det senare fallet en ökning av representationsbehov. Jag vill ur dessa synpunkter för min del säga, att jag måste från början ställa mig synnerligen skeptisk och som motståndare till löne regleringar av en sådan typ.

Jag förstår, att den föregående talaren med sin starka anknytning till Nationernas förbund icke skulle ha någonting att invända gentemot den nye representanten i Genève, som ju skall vara en representant speciellt hos Nationernas förbund. Men jag tror ej man behöver vara direkt motståndare till Nationernas förbund för att även på denna punkt ställa sig skeptisk. När vi ha en dyrbar representation i Bern, är det då verkligen nödvändigt att i sådant ekonomiskt läge, vari vi befinna oss, delegera en särskild talesman till

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Genève. Har verkligen Bern-representationen i samma land en så oerhört väldig arbetsbörda, att den inte kan följa med vad som förehaves i Genève? Jag ställer ett frågetecken synnerligen kraftigt, och jag tror ej, att herr utrikesministern eller regeringens chef är mäktig att utsudda det frågetecknet.

När man därjämte lägger märke till å ena sidan denna ökade representation nere i Schweiz och å andra sidan den avvisande positionen från regeringens sida gent emot kraven från de sakkunniga om en ökad konsulär representation österut, så måste jag för min del finna, att man kan hos denna regering iakttaga och skönja samma påtagliga olust och samma brist på verklig initiativkraft, då det gäller behålla, knyta och stärka de ekonomiska banden österut, som man kunnat skönja hos de föregående regeringarna. Jag kommer i det sammanhanget självfallet fram till, för att tala med den gamle Cato, det præterea censeo, med vilket jag varje riksdag sedan 1918 har plågat varje regering, nämligen ökade ekonomiska och även diplomatiska förbindelser österut. Vi ha nu en ny regering, men den tycks ärva de gamla regeringarnas anda. Då nödgas jag på denna punkt även plåga denna regering med samma önskemål, som jag ställt till de föregående regeringarna. Det är för närvarande så, att vi ha en kapplöpning mellan nästan alla stater, och det gäller icke minst de ekonomiska storstaterna, då det är fråga om rysk marknad. Sverige är i fara att bli distanserat, och vi se, hur ett grannland sådant som Finland i denna stund befinner sig i ett synnerligen gott ekonomiskt läge, dels genom direkt avtal med Ryssland, dels såsom genomgångsland för transitohandeln på Ryssland. Vi minnas, hur Sverige var det första land, med vilket Ryssland sökte knyta ekonomiska förbindelser, men nu se vi, hur Sverige distanseras, kommer på efterkälken, isoleras. Är det då icke skäl säga, att Sveriges ekonomiska läge synnerligen icke är så gynnsamt, att vi kunna lätt sinnigt avsäga oss ekonomiska fördelar genom starkare anknytning österut.

Jag undrar, om i detta fall icke vårt lands regeringar genom den bekanta persona grata-klausulen, då det gäller utbyte av handelsdelegationer, ha synnerligen stor skuld i detta dåliga förhållande. Man fick ju en persona grata-klausul: svenska regeringen skulle granska delegationens sammansättning för Ryssland och säga, om ledaren var önskvärd eller icke. Nå, hur är klausulen begagnad? Om jag icke är alldeles fel onderrättad, så är läget det, att först ha ryssarna anhållit få sända Litvinov. Nej, han var ej persona grata. Sedan hemställde man att få sända Vorovski. Inte heller han dugde. Sedan hemställde man om en tredje man, Rothstein. Han dugde ej heller. Han var ej persona grata. Nu underhandlar man om en fjärde person. Så går det undan för undan. Under tiden är Sverige på efterkälken, isoleras, sjunker på sidan, och de stora ekonomiska stråkvägarna gå Sveriges industri och på samma gång Sveriges arbetare förbi. När man därjämte ser, hur Rysslands grannstater, Finland, Lettland, Estland o. s. v. inte äro ängsliga för att sluta fred och upprätta fasta diplomatiska förbindelser, skola då verkligen vi i vårt land, som hava sjungit om mandom, mod och också om de morske männen, vara så ängsli-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

ga, att vi icke utklarera varje tvistefråga och få starka ekonomiska förbindelser och sedan få återknutna även de diplomatiska förbindelser, som också de äro nödvändiga om man skall kunna erövra verkliga ekonomiska sådana?

Jag tillåter mig i detta fall att redan i detta tidiga stadium av riksdagens nu påbörjade arbete få ställa en direkt interpellation antingen till herr utrikesministern eller till regeringschefen: Är regeringen villig att med kraftigast möjliga initiativ gå att återknyta de ekonomiska förbindelserna med Ryssland, även under Sovjet-styret, och är den på samma gång villig att utklarera varje tvisteämne, så att man även erhåller de diplomatiska förbindelser, som förut rådde mellan Sverige och landet på andra sidan?

Den regering, som nu möter fram till sin första remissdebatt — som jag förmodar på samma gång blir dess sista remissdebatt — har en dubbel karaktär. Den är å ena sidan en expeditiönsminister i ett övergångsläge, å andra sidan en kraftregering för lösning av den ekonomiska krisen. Det är ju huvudsakligen i det senare fallet, som vi hava anledning komma i debatt och eventuellt konflikt med regeringen. Dess ingångsmotto var: Arbete och sparsamhet. Dess Bragelöfte: vi skola vara en regering för den ökade produktionen och en regering för en ökad sparsamhet. Man måste med ledsnad konstatera, att regeringen har i detta sitt goda syfte fullkomligt misslyckats. Man behöver icke ha den föregående finansministern Thorssons stora sakkunskap för att kunna konstatera detta grundliga misslyckande. Man skönjer vid granskningen av de olika huvudtitlarna en markerad återhållsamhet, då det gäller produktiva anslag, och en ganska markerad rundhänthet, då det gäller de improduktiva anslagen. En sådan för visso synnerligen duktig man som chefen för kommunikationsdepartementet har tillämpat sparsamhetsmetoden synnerligen konsekvent, synnerligen energiskt. Men jag undrar, om han ej gått för långt, ty anslagen till kapitalökning, de äro anslag till ökade arbetstillfällen och på samma gång anslag för att skapa nya och mera varor.

Men en som sannerligen ej lagt i dagen den minsta grad av återhållsamhet är chefen för försvarsdepartementet. Han har kört för fullkomligt lösa tyglar. Då herr finansministern framlade en vädjan till kollegerna och myndigheterna: Håll igen med anslagskraven och spara — så har tydligen denna synnerligen förnuftiga vädjan varit, vad gäller herr Hammarskjöld, en predikan för fullkomligt döva öron, och det är rent av förvånansvärt hur en så gammal militär som Hammarskjöld kan på ett så viktigt område lägga i dagen ett så utmanande indisciplinärt förfarande. Det har sagts redan då regeringen kom till, att herr Hammarskjöld har till uppgift att sopa igen spåren efter herr Per Albin Hansson, och det har han sannerligen gjort grundligt; man märker ej spåren i drivsnön. Man har kallat honom, herr Per Albin Hansson, med mer eller mindre rätt för avrustningsministern. Herr Hammarskjöld, mannen bakom härordningen från 1914, han kan med full rätt förvärva namnet av rustningsminister. Man har det intrycket, att på denna enda punkt har rege-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ringen visat en verklig positiv och stark vilja till reaktion gent emot vad som varit förut. Man har det intrycket, att nu gäller det att hejda revisionen av rustningarna, nu gäller det att börja vandra uppåt igen, visserligen icke fram till 1914 års herr Hammarskjölds höga ideal, men i varje fall så nära som möjligt.

Och herr Lindman, den store sparsamhetsvännen, talesmannen för producenter och produktion, hade ingenting att anmärka. Han klandrade anslaget till nybyggnad åt barnbördshus o. s. v. Han slade myggen, men han svalde med synnerligen god smak den stora rustningskamelen. Men om herr Lindman sitt kynne likmätigt icke ville säga nej, så tror jag ändå den svenska riksdagen och icke minst med den ökade representationen för lantmännen från bygderna, som jag misstänker ha glömt icke så litet av bondetågets glansdagar från 1914, nu är villig att låta sunda förnuftet tala, så att vi kunna här inom riksdagen hålla igen och hejda på denna post icke minst för att undgå de planerade höjningarna av de indirekta skatterna.

Sedan måste jag energiskt understryka den skarpa kritik, som från den föregående finansministern med full rätt riktades gentemot den nuvarande finansministerns kraftiga ingrepp i den s. k. rusdrycksmedelsfonden. Jag förstår synnerligen väl herr Thorssons starka indignation. Han hade varit med om att låna. Men den nuvarande finansministern vill — låt mig använda ordet — tillgripa, naturligtvis i lagliga former med riksdagens tillstånd, men mot förordningens uppenbara anda, betydande delar av denna rusdrycksmedelsfond. Det är något annat att låna en summa till bostadsproduktion än att rent av taga en summa på 48 miljoner kronor utan plikt att återbetala densamma. Om riksdagen icke hejdar detta tillvägagångssätt, så råkar man därigenom i fara att spolia det syfte, som låg bakom tillkomsten av fonden i fråga. Den var ju avsedd att användas, då det gällde att genomföra starka restriktioner i fråga om minskande av alkoholkonsumtionen. Man råkar i fara, att det syftet fullkomligt spolieras, om man nu skulle slå in på de vägarna, att man tillgriper större eller mindre summor utan rätt och plikt att sedan lämna tillbaka desamma.

Herr finansministern må icke söka åberopa den bestämmelsen i den år 1913 antagna stadgan om fondens användning, att i första hand skall den begagnas i nykterhetssyfte vid en restriktiv lagstiftning och blott i särskilda undantagsfall även till andra sociala ändamål. Om finansministern eventuellt menar, att han har följt förordningens form och dess innehåll, så vill jag hänvisa honom till den motivering, som kom från nykterhetskommitténs sida och som ligger bakom tillkomsten av regeringsförslaget om rusdrycksmedelsfonden. Där säger nämligen kommittén, att det kan föreligga en stor frestelse för statsmakterna att under tider med dåliga konjunkturer anlita fonden för täckande av möjligen uppkommande brist i statsregleringen, och vid sådant förhållande kunde med skäl ifrågasättas, om staten i någon större utsträckning vore frigjord från det ekonomiska beroendet av rusdrycksmedlen. Det förefaller alltså, som om kom-

mittén just hade tagit sikte på situationer, sådana som de nuvarande. Det är dåliga konjunkturen, och det föreligger behov att täcka en brist i statsregleringen. Förordningen, som reglerar fondens användning, är alltså avsedd att hindra just sådana ingrepp i fonden, som i detta fall föreligger från regeringens sida.

Och finansministern må icke till sitt försvar invända, att nykterhetskommittén har på ett annat ställe sagt, att då fonden möjligen kan komma att uppgå till betydande belopp, och fondens medel icke behöva disponeras för nykterhetsfrågans lösning, så bör fonden jämväl få användas för lösande av andra sociala uppgifter. Jag vill rikta den frågan till finansministern, som väl förmodligen kommer upp under kvällens debatt: kan finansministern verkligen säga, att fondens medel icke behövas för nykterhetsändamål? Är det icke i alla fall så, att vi äro ense från olika håll, att tämligen snart skall det stora avgörandet komma i nykterhetsfrågan. Den väntade folkomröstningen skall komma måhända 1922 eller 1923. Om den, som jag för min del vill hoppas, så faller ut, att Sveriges folkmajoritet faller utslaget till förmån för förbud: kan i sådant fall herr finansministern på allvar säga, att man redan nu är färdig att spoliära denna fond, så att, då förbudet eventuellt kommer, man icke har medel att möta dess ekonomiska konsekvenser med?

Sedan vill jag säga, att när man ser på anslaget exempelvis till bränslekommissionen på 30 miljoner kronor och på samma gång ser, huru regeringen stryper till synnerligen små anslag, då det gäller direkta nykterhetskrav, t. ex. för upplysningsändamål, då bör man spörja, om det icke finns bättre ändamål för en sådan fond. Vi se, att spriten trots Bratt florerar mer och mer, vi se lönnbränningen trots Bratt öka mer och mer och vi se fylleriets ökas i rent av fruktansvärd grad. Det förefaller, som om man vid ett sådant läge kunde finna bättre användning för dessa till nykterhetsändamål reserverade medel än att anslå dem exempelvis åt bränslekommissionen.

Och så slutligen. Remissdebattens ändamål är i vanliga fall att låta oss lekmän i riksdagen från höjden av vår stora statsmannakloket lämna herrarna på regeringsbänken mer eller mindre välvisade råd, som de sedan slunga i papperskorgen, då de komma från ett litet parti som exempelvis mitt, eller taga hänsyn till, då de komma från ett stort parti som exempelvis den store oppositionstalaren herr Lindmans parti. Jag är för min del självfallet, då jag nu kommer med en liten hopsmulten skara på endast 7 man, icke nog djärv att vilja giva regeringen något som helst råd. Men om jag lämnar ett enda råd, så är det herr Lindman, som är skulden till att detta råd erhåller en negativ form. Jag vill koncentrera mitt råd till herrarna på regeringsbänken i detta: låt bli att lyssna till herr Lindmans råd åtminstone i senare delen av hans stora anförande. Det finns en god gammal sats, att om skalkar locka, så skall man icke följa, och herr Lindman är i detta fall en synnerligen arg skälm. Det finns, det medger jag, någonting rent av storstilat i reaktionär mening över herr Lindmans stora ekonomiska restaurationsprogram.

I slutet av sitt anförande — man gömmer det bästa till sist —

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

kom herr Lindman med sin stora programpunkt: slopa 8-timmarslagen. Man måste säga, att det är en något originell metod att motarbeta arbetslöshet. I en tid, då en massa fabriker stanna, andra arbeta med halv drift, $\frac{3}{4}$ eller $\frac{1}{4}$ drift, i en sådan tid av arbetslöshet kommer herr Lindman och säger: slopa denna lag och öka arbetstiden för dem, för vilka lagen i fråga har gällt. Herr Lindmans stora originalitet på denna punkt erhåller sin vederbörliga belysning, om man tager fram en liten notis, som kommit från England och som meddelar, att den engelska regeringen för att bekämpa arbetslösheten i sitt land har funnit den utvägen, att alla statens fabriker skola arbeta på korta skift, så att största möjliga antal personer skola få arbeta. Och regeringen har vänt sig till de kommunala myndigheterna med begäran, att även de skola hjälpa till, så att beslutet verkligen kan komma att träda i kraft. Självfallet har en sådan lösning obehagliga ekonomiska konsekvenser för arbetarna, och jag vill därför icke utan vidare förorda densamma positivt. Men jag vill säga, att gentemot herr Lindmans metod att i en sådan tid som nu, då arbetslösheten sväller över bräddarna, komma med ett sådant förslag, så träder ändå den sociala ansvarskänslan i den engelska regeringens hållning fram på oändligt mycket starkare sätt än vad denna känsla talar ur herr Lindmans stora anförande.

Då denna fråga måhända blir riksdagens stora fråga, så vill jag för min del säga, att herr Lindmans parti naturligen är färdigt att här rösta ja till herr Lindmans krav på suspension. Men då vilar avgörandet huvudsakligen hos lantmännen i riksdagens andra och första kammare. Och då ni äro pendeln på vågen, så bör det redan nu sägas ifrån, att det vore för det sociala lugnet i vårt land av synnerligen stort värde, om man erhöle visshet om att ni från er sida icke vill i denna socialt brännheta tid lägga ytterligare bränsle under den sociala elden. Jag hänvisar till min granne herr Nilsson i Vibberbo, talesmannen för bondeförbundarna, som då denna fråga var före i fjol kom med ett synnerligen manligt anförande mot herr Lindman och hans kumpaner. Han sade: jag och mina partivänner ha visserligen varit emot lagen i fråga; men nu är lagen genomförd, och jag vill icke, att ytterligare svåra strider med revolutionärartade tendenser skola uppblomma här i landet. Det är manliga, sunda och kloka ord, och jag vill ställa redan nu den frågan till er, som följa herr Nilsson i Vibberbo: äro ni färdiga att återigen bekräfta densamma, så att ni äro villiga att mot herr Lindman och hans underliga sociala spekulation följa det sunda förnuftet?

Sedan kommer herr Lindman, låt vara i förbigående, in på sina kära tullar. Herr Lindman gled synnerligen lätt förbi dem, men jag misstänker, att herr Lindmans hela kapitalistiska hjärta låg helt och fullt förankrat i den stormagitation, som kommer från Sveriges industri och som kräver höjda tullar över lag. Då jag vet, att min gamle vän Fabian Månsson, Sveriges främste tullspecialist, senare kommer upp, skall jag förbigå den frågan, ty jag misstänker, att han vederbörligen kommer att gå in på densamma.

Så kom herr Lindman med en punkt nummer 3 i sitt stora ekonomiska restaurationsprogram. Han opponerade mot det s. k. dyrtidsanslaget. Han sade, att han går visserligen icke mot anslag till arbetslöshet, men det låg en dold underton, att så litet pengar som möjligt skulle lämnas för de ändamålen. Gentemot denna herr Lindmans ställning vill jag säga det, att om njugghet på något område just nu icke bör komma i fråga, så är det på detta område. Det kan självfallet icke vara tal om att man skall lägga hyende under lättjan, under dagdriveriet. Men för alla de hundra tusental av svenska familjemedlemmar, som lida nöd på grund av oförvårdad arbetslöshet, bör staten se till att denna nöd kan så långt som möjligt hållas utanför dörrarna. Och jag skulle för min del vilja säga, att här vore det påkallat att tillgripa en s. k. social värnskatt. Herr Lindman har en gång varit med om att genomföra en värnskatt mot den yttre faran, som måhända icke var så faktisk. Det föreligger större skäl att gå till en social värnskatt gentemot den inre fara, som finnes här redan och som sannerligen blir farligare för varje ögonblick som går.

Man har gentemot det parti, som jag tillhör, gärna riktat den beskyllningen, att vi föra en demagogisk demonstrationspolitik. Må så vara att så någon gång varit fallet, ty även den bäste kan synda. Men det vill jag säga, att även i våra mest utsvävande ögonblick — det har naturligtvis funnits sådana — ha vi aldrig förfallit så långt till demagogisk demonstrationspolitik, som herr Lindman i dessa frågor gjort innanför och utanför den svenska riksdagen. När herr Lindman kräver — det är hans reformprogram — bort med 8-timmarslagen, höj tullarna, minska anslagen mot nöd — och utanför riksdagen går självfallet herr Lindman i spetsen för reducering av arbetslönerna med 20 à 25 % — då slungar han ut en social stridssignal. Om densamma vidhålles, då är den en signal till socialt inbördeskrig, gentemot vilket 1909 var en barnlek. Om herr Lindman fortsätter på de vägarna, då kommer herr Lindman att i den svenska historien få sitt namn inskrivet som Sveriges obestriddigen främste bolsjevikiska agitator. Men det kan hända, att herr Lindman har talat, som man så ofta säger gentemot oss, till galleriet. Om herr Lindman skulle inbjudas att vandra de korta stegen från oppositionsbänken där nere och över till regeringsbänken och byta plats med regeringschefen, då kan det hända, att herr Lindman med det programmet i fickan som regeringschef ser sitt gamla mod smälta ihop ganska mycket, och det kan hända, att herr Lindman skulle föredraga att som tillförne sätta sig själv i säkerhet vid någon utländsk badort.

Sedan har vidare herr Lindman riktat ett angrepp mot den förfärligt farliga och rysliga socialiseringskommittén. Jag har ingen anledning att i detta fall vara vapendragare åt regeringen. Den kanske är man att värna sig själv. Men det vill jag säga, att jag tror vårt samhälle just nu icke är kommet — liksom de övriga kapitalistiska samhällena — i sitt fruktansvärt dåliga läge, därför att vi haft för mycket socialism, utan snarare därför att vi haft för myc-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ket av herr Lindmans privatkapitalism. Nej, herr Lindman, om herr Lindman rannsakade sitt samvete och på allvar toge hänsyn till det föreliggande ekonomiska läget i de samhällen, som äro baserade på herr Lindmans privatkapitalistiska grundvalar, då hade herr Lindman synnerligen stor anledning att kläda sig själv i säck och aska och läsa syndabekännelsen. Ty jag tror, att när man utgår från det ekonomiska kaosläge, i vilket all världen befinner sig, och märk väl, en värld som är styrd efter herr Lindmans och privatkapitalismens ekonomiska grundlagar — då kunna vi i denna stund säga, att vi uppleva för närvarande de ekonomiska privatkapitalistiska teoriernas fullkomliga bankruttförklaring. När man ser industrien avstanna över all världen, ser varuutbytet avstanna, ser arbetslösheten växa, ser valutan i fullkomlig anarki, ser våra egna företagare, som talat om den fulla friheten och bort med statligt förmynderskap, ändå anropa regering: hjälp oss, hjälp oss, giv oss tullar och åter tullar, vi kunna icke klara oss själva, vi drunkna om vi icke erhålla svenska statens hjälp — kan man icke då vara ense om att vi uppleva privatkapitalismens fullkomliga bankrutt? Jag vill gentemot herr Lindman och hans tro — ty här kan självfallet icke vara tal om annat än tro, ehuru baserad på erfarenhet — säga, att min tro är den, att utvecklingen från det ekonomiska kaos, dit den privatekonomiska kapitalismen med naturnödvändighet drivit alla samhällen, går på socialismens vägar fram till ett bättre ordnat ekonomiskt samhälle.

Kanske icke vår generation men den som kommer skall få att avgöra den frågan, huruvida som tillförne Sveriges väldiga naturrikedomar skola efter herr Lindmans metoder kunna av ett fåtal ägas och exploateras, eller, som vi socialister vilja, dessa väldiga värden skola kunna av hela samhället antingen ägas eller i varje fall kontrolleras och utnyttjas till gagn för hela samhället och alla dess medlemmar. Det gäller att välja mellan herr Lindmans väg, att Sveriges produktion alltjämt skall drivas med vinsten som enda motor och sedermera fram till oundvikliga ekonomiska kriser eller om den skall drivas, som vi vilja, med hänsyn till behovet. Och det skall avgöras, om man alltjämt skall följa herr Lindmans vägar, att ledningen av Sveriges ekonomiska liv skall tillhöra ett litet fåtal, eller om Sveriges män och kvinnor, handens och hjärnans arbetare, skola kunna samfällt bestämma över och leda de ekonomiska företag, där de själva äro anställda. Sedan skall det avgöras, om man skall alltjämt följa herr Lindmans vägar, att resultatet av allt detta samfällda arbete skall tillfalla ett fåtal eller hopas till svindlande värden — på få händer, eller om, som vi socialister vilja, det skall tillfalla dem, som verkligen arbeta samfällt inom de ekonomiska företagen.

Detta är självfallet framtidsmusik i det läge vi nu befinna oss i, men mot herr Lindmans reaktionära tro sätta vi socialister vår tro, att med lång sikt är det på de vägarna man kan arbeta sig fram ur det ekonomiska kaos, där allt vad vi nu göra endast är palliativ, som i längden icke kunna hjälpa.

Hans excellens herr statsministern friherre De Geer: Herr

talman! Den ärade talare, som här hade ordet först i dag på förmiddagen, ställde ett par uppmaningar till regeringen eller kanske snarare uttalade sin besvikelse över, att regeringen icke vidtagit ett par av honom såsom önskvärda ansedda åtgärder. Det första var, att för att främja friheten här i landet och skapa lugn, trygghet och arbetsro borde regeringen föreslå upphävande av 8-timmarslagen. För min enskilda del har jag den optimistiska uppfattningen, att trots de svårigheter och olägenheter, som ha gjort sig kännbara nu under övergångstiden, den reformen likväl i förening med de ökade bildningsmöjligheter, som nu stå öppna för alla och envar, småningom skall visa sig verkligen kunna leda till det mål, som var avsett: en allmän höjning av arbetarklassen såväl i allmänt medborgerligt avseende som i fråga om arbetsduglighet. Jag medgiver visserligen, att början icke varit så god, som man hade hoppats. Det har icke visat sig, att arbetarna i sitt arbete inlagt den intensitet, som man hoppades skulle bli följden av den förkortade arbetstiden. Men jag är övertygad om att i den mån som upplysningen stiger, skola arbetarna inse, att det är mest förenligt med deras egen fördel att göra sitt bästa för att genom goda arbetsprestationer befrämja industriens framgång. Skulle man upphäva denna lag just nu, så skulle det naturligtvis vara till absolut ingen nytta under en tid av sådan arbetsbrist, som nu råder. Men upphäver man den och det sedan, som vi hoppas, kommer bättre konjunkturen, så att arbetet skall kunna drivas med full fart igen, tro herrarna då, att det skulle vara lyckligt att på nytt börja strider om 8-timmarslagen, denna lag, som så många år varit ett önskemål för arbetarna i hela världen? Jag tror icke, att det skulle bidraga till att upphjälpa det ekonomiska tillståndet här i landet, om det då skulle bli strid på allvar om denna sak. Det finns tillräcklig anledning till strid ändå. Jag tror icke, att man på den vägen skall vinna lugn, trygghet och arbetsro.

Emellertid kan det icke bestridas, att lagen, som ju utgavs såsom en försökslagstiftning, redan i tillämpningen visat betydande olägenheter, och jag tror, att detta erkännes icke blott av arbetsgivarna utan även från arbetarhåll. Det lider icke något tvivel, att en stor del av dessa olägenheter skola kunna avhjälpas, utan att man därför förfelar lagens syfte. Att nu ingå här på frågan, i vad avseende och på vad sätt detta skall ske, kan icke komma i fråga. Det har igångsatts en utredning, och i denna utredning deltaga å ömse sidor män, som åtnjuta det största förtroende bland dem, vilkas intressen de representera. Självfallet måste regeringen avvakta det resultat, vartill de kunna komma.

Även om man icke hade dessa skäl för att icke föreslå lagens upphävande, finnes det ett, som jag tycker, alldeles avgörande skäl däri, att Sverige har inträtt i Nationernas förbund. I fredstraktaten, där de allmänna principerna för förbundet angivits, heter det i en paragraf: »De höga fördragsslutande parterna erkänna, att lönearbetarnas fysiska, moraliska och andliga välbefinnande är av den största betydelse från internationell synpunkt, och hava för befräm-

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

jande av detta upphöjda syfte grundat den i avdelning I omförmälda, till Nationernas förbund anslutna permanenta organisationen.» Efter några ord om denna organisation heter det vidare: »Uppställande av åtta timmars arbetsdag och 48 timmars arbetsvecka såsom mål över allt, där detta ännu ej blivit uppnått.» Det skulle väl i internationellt hänseende väcka en för Sverige föga smickrande uppmärksamhet, om Sverige, som redan antagit en sådan lag, nu skulle upphäva den.

I övrigt har riksdagen i skrivelse den 12 juni 1920 anhållit om framläggande av de förslag till ändringar i lagen, som kunna finnas påkallade av vunnen erfarenhet om lagens tillämpning och vilka, utan att rubba lagens grunder, kunna vara ägnade att bättre anpassa densamma efter det praktiska livets krav. Regeringen ämnar ställa sig denna riksdagens uttalade önskan till efterrättelse och kommer således icke att föreslå något upphävande av lagen.

Vidare yttrade herr Lindman några ord om att den nya regeringen ej borde väja för att undanröja de hinder, den föregående regeringen lagt för en fri utveckling i ekonomiskt avseende här i landet, och han menade därmed, att regeringen borde upphäva den s. k. socialiseringskommittén och avsluta dess verksamhet.

Denna socialiseringsnämnd, som den rätteligen kallas till skillnad från en annan socialiseringskommitté, som benämnes kommittén för förstatligandet av järnvägarna — den senare har man icke hört så mycket opposition emot, ehuru dess arbete naturligtvis i mycket hög grad avser socialiseringsåtgärder — den tillsattes den 22 juni 1920 för verkställande av utredning angående lämpligheten av och betingelserna för ett överförande i samhällets ägo eller under samhällelig kontroll av naturtillgångar och produktionsmedel, som äro för landets ekonomi och befolkningens välfärd av större vikt eller eljest prövas böra omhändertagas av samhällliga organ. Nämnden har igångsatt undersökningar, och ytterligare sådana äro planerade, men några förslag hava ännu icke hunnit utarbetas. I de direktiv nämnden fick genom dåvarande statsministerns uttalande till statsrådsprotokollet framhölls av statsministern, att någon schematisk socialisering av hela produktionen icke är avsedd, utan att en fri prövning borde äga rum av frågan om de områden, för vilka socialisering kunde vara påkallad, och vidare att det enskilda vinstintressets betydelse måste beaktas ävensom att samverkan av olika former för samhällelig och privat produktion vore önskelig. I samband härmed erinrade statsministern om olika sätt för lösning av det organisatoriska problemet vid enskilda företags överförande i allmän ägo eller under allmän kontroll, som redan tillämpats här i landet såsom i fråga om järnvägar, telegraf, telefon, post, skogsdrift, vattenkraft, tobakstillverkning, vin- och sprithandel, de lappländska malmfälten o. s. v.

Även om man, såsom fallet är med mig och mina kolleger i regeringen, icke tror på nyttan av statsdriftens allmännare utsträckning, synes det mig dock alldeles icke vara något samhällsvådligt att

låta en sådan utredning som den ifrågavarande fortgå utan inblandning från regeringens sida. Nämnden synes mig hava berättigat anspråk på att få framlägga sina förslag. Den regering och den riksdag, som en gång kommer att pröva dessa, hava sin fulla frihet därvidlag, och den gamla satsen, att ingen bör dömas ohörd, bör äga sin tillämpning även gentemot dem, som i ett sådant fall som detta vilja visa, hur de tänkt sig de ekonomiska problemens lösning. Och för övrigt, vart skulle det leda, om man sloge in på den vägen, att en nytillträdande regering skulle undersöka, om någon av de utredningar, som igångsatts av en föregående regering, äro lämpliga eller olämpliga och låta dem, som regeringen för sin del ansåg olämpliga, avstanna? Med de täta regeringsskiften, som äga rum nu för tiden, skulle det bli en hopplös villervalla. Jag tror icke, att något parti eller någon regering skulle vinna på att vidtaga sådana åtgärder. Regeringen har därför kommit till det resultatet, att något hinder för fortgången av denna utredning icke bör läggas.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande propositioner till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 4.

Avgåvos följande motioner, nämligen av:

Herr *Persson* i Fritorp, nr 7, om meddelande av föreskrift att val av kommunalfullmäktige må under viss förutsättning kunna ske å kommunalstämma;

herr *Westman m. fl.*, nr 8, om förstärkande av riksbankens avbetalningslånefond;

herr *Osberg*:

nr 9, om förhöjd pension åt förre arbetaren vid statens järnvägar Carl Fredrik Andersson; och

nr 10, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om meddelandet av tillstånd till lotteriföretag;

herr *Olsson* i Ramsta:

nr 11, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för spridande av kunskap och färdighet i enklare bokföring, lämpad för deklara-tions avgivande; och

nr 12, om förlängd giltighetstid för lagen med vissa bestämmelser mot oskäligen arrendestegring;

herrar *Jonsson* i Risinge och *Westman*, nr 13, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om ändring av i lagen om fattigvården meddelade stadganden rörande förvärv av hemortsrätt;

herr *Paulsen*:

nr 14, om tillägg till 1 § i lagen om fattigvården; och
nr 15, om tillägg till 1 § i lagen om införsel i avlöning, pension
eller livränta; samt

herr *Hansson* i Stockholm:

nr 16, med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga
från skyldighet att fullgöra reservtruppövning; och
nr 17, med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga
från skyldighet att delta i landstörmsövning.

Nämnda motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,42 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Måndagen den 17 januari, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående val av deputerade att, jämlikt § 54 regeringsformen och § 50 riksdagsordningen, med Konungen överlägga.

§ 2.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr talmannen anmälde, att debatten rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov, samt nr 2, om tilläggsstat till riksstaten för år 1921, nu komme att fortsättas; och lämnades enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr *N y l a n d e r*, som anförde: Herr talman, mina herrar! När man studerar statsverkspropositionen, märker man väl, med vilka svårigheter finansministern haft att kämpa, och att det under nuvarande tryckta ekonomiska situation och inför utsikten av en fortsättande lågkonjunktur sannerligen icke varit lätt att få det hela att gå någorlunda ihop. Ehuru vi lyckligtvis i vårt land undslupit det förödande världskriget, göra sig dock, såsom av statsverks-

propositionen framgår, dess sorgliga ekonomiska konsekvenser naturligt nog i olika former även gällande hos oss, former, som i kort-het kunna betecknas med stark kapitalbrist och en allmän svår depression inom näringslivet. Om alltså huvudorsaken till det svåra läge, i vilket vi nu befinna oss, varit kriget, få vi emellertid icke helt uteglomma, att en bidragande orsak till detta läge även varit egna åtgöranden inom vårt eget land och däribland även beslut, fattade inom denna byggnad. Jag tänker för min del härvid särskilt på de senaste årens skattepolitik och 8-timmarslagen, vilkas verkningar nu visa sig på ett sätt, som många av näringarnas målsmän både inom och utom riksdagen för länge sedan förutsagt. Genom den av riksförsamlingen in absurdum åtdragna skatteskrubben, särskilt i vad den avser våra aktiebolag, ha under de gångna årens goda konjunkturer ur våra näringar till största delen utpressats den ekonomiska motståndskraft, som från näringslivets representanter ständigt framhållits såsom blivande nödvändig, när de sämre tiderna skulle stunda, de tider, som just nu äro inne. Det har från dessa håll här inom riksdagen gång på gång, men tyvärr förgäves, framhållits det fördärliga i en skattepolitik, som utan vederbörlig hänsyn till penningvärdets fall och de därmed för näringslivet ökade kapitalbehoven gått ut på att från handel, industri och sjöfart i form av en till ytterlighet skärpt inkomst- och förmögenhetsskatt, krigskonjunkturskatt och tonnageskatt taga ut så mycket som möjligt för stunden utan tanke på framtiden, en taktik ledande och förledande till att utgifterna i proportion till dessa konstlat framskapade och framkramade inkomster utan tvingande nödvändighet ökats till att uppsluka i varje sund hushållning nödiga besparingar. Efter herr Thorssons i dag hållna anförande kan det vara lämpligt att i detta sammanhang erinra om hurusom endast för ett par år sedan, då vi opponerade oss mot B-skatten, genom vilken ur vårt näringsliv framtvingades 7 ½ miljoner kr., vi från dåvarande finansministern, herr Thorsson fingo till svar: »För industrien äro dessa 7 ½ miljoner endast såsom en pris snus.»

Säkert är, att en massa vederhäftigt ledda företag i vårt land nu skulle haft betydligt större möjligheter att genom arbete på lager och andra åtgärder hålla sin verksamhet i gång och därmed arbetslösheten borta, om dessa företag icke så utpumpats på tillgängliga medel genom de abnorma skatterna. Jag kan icke underlåta att när jag är inne på dessa frågor göra en liten invändning gentemot herr Vennerström, som i dag från sitt håll ställde i utsikt nya krav på vårt näringsliv. Jag vill erinra honom om, hurusom jag för ett par år sedan i en debatt gentemot honom framhöll, att det icke kunde gå att fortsätta på det sättet att endast pressa ut nya pengar ur våra näringar och han då svarade: »Ja, vi skola nog försöka pressa fram nya guldägg ur», såsom han uttryckte sig, »den Nylanderska guldhönan.» Men jag invände därpå, att en vacker dag blir det förlorade ägg, och det är just vad det blivit.

Utän tillbörlig hänsyn till de svåra valutaförhållanden, vilka såsom av statsverkspropositionen framgår ge anledning till många

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

och stora bekymmer, och utan en allvarlig tanke på nödvändigheten av ökad produktion och besparingar, genomfördes också trots många varningar från näringslivets representanter 8-timmarslagen i den ytterlighetsform, som i vårt land blev fallet, varefter i praktiken, sedan denna lag trätt i kraft mot många försäkringar från förkämparna för denna lag, följt en benhård, byråkratisk tillämpning av densamma, en tillämpning, som i sin mån starkt bidragit till försvårandet av konkurrensmöjligheterna hos den svenska industrien, det må nu gälla konkurrensen i utlandet eller på vår egen hemmamarknad. Hur denna lag verkat ur ekonomisk synpunkt lämnade verkstadsföreningen på sin tid en ganska intressant redogörelse för. Som ett detaljexempel, aktuellt just nu och belysande nog, förtjänar att anföras, hurusom chefen för en av Sveriges mest världsberömda industrier för ett par dagar sedan påpekade, hurusom en del av detta företags produktioner fördyrats med mer än 30 %, uteslutande till följd av 8-timmarslagen och dess följder. När man härtill lägger, att valutaförhållandena och de inom vårt land för övrigt höga produktionsprisen lägga ytterligare stora hinder i vägen för våra näringar, inser man lätt skälen till att inskränkningar och avskedanden, driftsinställelser och fallissemang äro de faktorer, som nu tyvärr utmärka det ekonomiska läget inom vårt land.

Vid fjolårets riksdag försökte några riksdagskamrater jämte underreklamatorerna att få i en motion framförd nödvändigheten av att till skydd för våra näringar och särskilt våra industrier få tulltarifferna upp i proportion till penningvärdets fall, men tyvärr avlogs denna motion. Om så icke skett, hade antagligen åtminstone i vissa fall ökade tullinkomster beretts staten, varjämte troligen den oerhörda importen under förlidet år, som i många fall enligt de flestas uppfattning varit ganska onödig, icke blivit fullt så stor — en sak, som ur nationalekonomisk synpunkt alltid är en fördel, när det gäller sådana lyxvaror, som i många fall voro föremål för oerhörd import under förlidet år, men vilket vore det i ännu högre grad nu, enär, såsom i statsverkspropositionen vid beräkandet av inkomsterna framhållits, denna överskottsimport till en betydande del finansierats av det kapital, vi indragit i form av utländska fordringar. Därjämte hade troligen en del industrier nu bättre kunnat hållas i gång, och vad prisnivån inom landet beträffar är jag övertygad om att det prisfall, som sedermera kommit, ändå skulle hava gjort sina verkningar här hemma. Efter 1920 års stora import är denna fråga om tulltarifferna, såvitt jag kan se saken, betydligt mera komplicerad än vid början av 1920, och vi veta också, att den är bransch efter bransch föremål för särskild behandling och utredning alltefter de olika industrigrenarnas behov — en sak, för vilken man givetvis bör vara tacksam, då denna fråga nu enligt min uppfattning icke får och icke kan tagas schablonmässigt rörande hela industrien. Jag kan emellertid icke underlåta att uttala den förhoppningen, att den igångsatta utredningen må bli färdig så snart som möjligt, ty om den senaste tidens utveckling fortsätter och inga lättnader i ekonomiskt hänseende under den närmaste tiden framträda, riskera vi, att

ytterligare stora delar av våra industrier nedläggas eller inskränkas.

Ur alla synpunkter är det därför tydligt, att vi i dessa brydsamma tider böra göra allt för att lätta bördorna för vårt lands näringar, det gäller både handel, industri, hantverk och sjöfart, jordbruk och fiske, vilka sistnämnda nu mer än på länge få vidkännas vad konkurrensen från utlandet betyder på hemmamarknaden och vad svåra valutaförhållanden betyda på de avsättningsfält, vilka nu annars skulle kunna komma i fråga för dessa näringar. Inför dessa svårigheter får man, såvitt jag ser saken, åtminstone vara finansministern tacksam för att han icke ökat den nu gällande skatteskalan till ännu större höjd än de redan existerande 175 %, som ändå är alldeles för hög.

Jag får också uttala den förhoppningen, att de — och det även i denna kammare — som ej förut velat lyssna till varningarna, de många gånger framställda varningarna, från näringslivets målsmän, numer ville göra detta och förstå, att den enda utveckling, som är riktig i nationalekonomiskt och socialt hänseende är den, som från första början uteslutande bygger på en solid ekonomisk basis, d. v. s. i detta fall på ett sunt, fritt och av staten vårdat och ej av staten utkramat näringsliv.

Skälen till att riksdagen nu måste inskränka sig till det allra nödvändigaste i utgiftsväg, en sak, i vilken regeringen genom sitt kraftiga beskärande av anslagsäskandena sökt föregå med gott exempel, äro desto större, som vi tyvärr synas stå inför än mer fallande konjunkturer, vilka måste komma att göra näringslivets ställning ännu svårare, om ej lättnader kunna åvägbringas.

Vi stå nu emellertid, som herr Thorsson också i dag i sitt anförande påpekade, i denna sorgliga belägenhet, och att då endast klaga över att vi genom de av mig förut nämnda skattepolitiska och lagstiftningsåtgärderna stå sämre rustade än behöfligt varit, räcker ej utan man måste fråga sig, om ej något kan göras i mera positiv form för näringslivets underlättande.

Vad en del industrier beträffar, som under normala förhållanden tillfredsställa det inhemska behovet, ha de under fjolårets lopp i ständigt stigande antal anhållit om ett mera avvägt tullskydd, en fråga, vilken, som jag förut nämnde, nu är föremål för utredning, vadan jag saknar anledning att närmare ingå på densamma.

Vad våra exportnäringar beträffar, är det emellertid att märka, att de på många håll lida av samma valutavårigheter som den industri, som på hemmamarknaden skall kämpa med utlandets, ty genom flera länders abnormt låga valuta blir naturligt nog de svenska exportprodukterna till sitt pris så höga, att de omöjligtvis kunna vinna avsättning i konkurrens med andra i valutahänseende ur exportsynpunkt bättre ställda länder, vartill kommer, att den stora viktiga ryska marknaden generellt sett fortfarande kan betraktas som stängd.

Varken de i fjol tillsatta finanssakkunniga, vilkas yttrande i dag av herr Lindman berördes, ekonomiska rådet eller Brysselkonferensen kunna, självklart nog, ej avgöra, när en av alla önskad stabilisering i

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

valutaförhållandena kan inträda, ty det är ju för mycket begärt, att de skola vara profeter. Vi måste följaktligen till en början inskränka oss till att målmedvetet och metodiskt söka följa de anvisningar, som nämnda representationer givit. Under tiden måste emellertid tillses, huruvida ej staten samtidigt kan stödja näringslivet, och jag ber då att i någorlunda positiv riktning få beröra de affärsdrivande verkens ställning till det enskilda näringslivet.

Det fortgående prisfallet måste givetvis för affärsverken medföra minskade utgifter, såsom ju också i statsverkspropositionen beräknas, exempelvis för alla löner i förhållande till prisindexens nedgång, vid inköp av viktiga råmaterial såsom stenköl m. m. Jag hade för min del hoppats, att i statsverkspropositionen finna en antydning om att med hänsyn till detta väntade prisfall de nu så oerhört uppdrivna taxorna för järnvägar, post och telegraf, vilka taxor ligga till grund för inkomstberäkningen för dessa verk, skulle kunna minskas allt eftersom utgifterna för verken ingo ned, något, som måste bli till fördel för vårt i detta hänseende och på dessa områden nu så hårt tyngda näringsliv. Fall hava ju faktiskt inträffat, då fabriker i inre delen av landet måst stoppa på grund av att deras produkter i skeppningshamnen vid export från Sverige blivit för dyra på grund av de gällande höga fraktsatserna till hamnen.

Tyvärr tycks av statsfinansiella skäl i statsverkspropositionen den på detta sätt genom prisfallet eventuellt ökade marginalen mellan inkomster och utgifter helt beräknas komma statsverket till gods och ej, som jag som sagt hoppades, bli en första lättnad i näringslivets förhållande till staten. Visserligen har riksdagen med skärpa framhållit nödvändigheten av att de affärsdrivande verken böra och måste skötas affärsmässigt, men drivet alltför långt torde detta önskemål från riksdagens sida bli ett tveegat svärd, då affärsmässigheten kan gå så långt, att den i en tid som denna onödigt och alltför länge trycker näringslivet.

Frågan gäller därför, huruvida ej fraktsatserna för våra exportvaror undan för undan skulle kunna sänkas i förhållande till den utgiftsminskning, som man enligt statsbehandlingen i statsverkspropositionen räknar med. Detta skulle som sagt kunna bli till fördel för våra nu med stora svårigheter kämpande exportindustrier, som hittills ej låtit göra sin röst hörd i samma utsträckning som övriga näringar, enär de i vissa branscher först senare träffats av de svåra konjunkturerna och för övrigt i det längsta hoppats på en förbättring. Jag vill naturligtvis icke underlåta att påpeka, att den allmänna depressionen ute i världen är en av de viktigaste orsakerna, men läget är emellertid för dem ur konkurrenssynpunkt så svårt, att staten måste taga hänsyn även till deras krav, och en möjlighet härtill föreligger enligt min uppfattning just i en successiv lindring av fraktsatserna, allt eftersom utgifterna för järnvägarna minskas. Jag vet visserligen mycket väl, att i många fall lindring för exporten har beviljats — jag erinrar om gällande exporttariffer, som dock endast omfatta järn och stål, järnmanufaktur och maskiner — men vad jag här åsyftar, är allmängiltiga sänkningar, och att samtidigt även redan bevil-

jade reduktioner ytterligare fortsättas i proportion till den väntade utgiftsminskningen. En reduktion efter dessa principer skulle dock naturligtvis ej endast beröra exportindustrien utan även den industri och det hantverk, som arbetar på tillfredsställande av landets egna behov, vidare lantbruket, allt enligt min uppfattning i sin tur bidragande till en sänkning av prisnivån.

I få ord! Det skulle vara en oriktig politik att vid ett eventuellt fortsatt prisfall fastlåsa de affärsdrivande verkens tariffer vid nuvarande höjd, men det ser tyvärr ut, som om så skulle bliva förhållandet, ja, än värre, ty efter vad som i statsverkspropositionen antydes, tycks meningen vara att åter höja det inrikes postportot, som redan är så högt uppskruvat. Jag vill då erinra om att det finns ännu en utgiftspost på postverkets konto, som kommer att drabba våra med utlandet konkurrerande näringar, i det att utrikes postportot kommer att fördubblas från den första februari. Det är ju något, som vi här icke kunna besluta om, då det redan är fastställt, och är en internationell fråga, men i dessa tider är det däremot en mycket obehaglig nyhet för alla, att det inrikes postportot nu åter kanske skall höjas, istället för att de flesta hoppats, att det nu skulle vara slut på alla dessa höjningar och att vi i stället snart skulle få motse lindringar.

Som jag nyss nämnde, tillämpas redan vissa exporttariffer i billigare skala för vissa industrigrenar, men man bör ändå, såvitt jag ser saken, söka få reduktion till stånd även för dessa i proportion till utgiftsminskningen.

Frågan kan även från statsfinansiell synpunkt bli en bokföringsfråga, då man enligt min uppfattning å ena sidan genom fortskridande sänkningar av fraktsatserna möjligen kan få mera liv i exporten, ökad trafik och därigenom kompensation för de genom tariffsänkningen minskade inkomsterna, dels därigenom att man å andra sidan kan på detta sätt hoppas på att driften så underlättas för en del företag, att de dels kunna undvika avskedanden av sina arbetare och därigenom bespara stat och kommun arbetslöshetsunderstöd, dels däri att genom en fortsatt drift skatteobjekten för staten bli större.

I detta samband förtjänar även påpekas att nu gällande samtrafikavtal med utlandet i många fall äro till stor nackdel för det svenska näringslivet. Visserligen kan häremot invändas, att dessa nackdelar stå i förhållande till det i statsverkspropositionen berörda valutaproblemet, men häremot vill jag emellertid invända, att tarifferna ifråga skulle kunna hava reglerats, om ej samtrafikavtalen existerade. För att bevisa, hurusom även härutinnan våra industrier bliva lidande gent emot utlandet vill jag med hänsyn till frågans stora vikt draga fram några exempel.

Om en svensk firma exempelvis har att försända 10 ton järnbalkar 500 km., är frakten för dessa, om de skola användas inom Sverige 483 kronor och om de skola exporteras över svensk hamn sjöledes 438 kronor. Om en tysk firma däremot har att försända samma parti på en lika lång sträcka inom Sverige, har den endast att erlægga 324 kronor. Vad maskingods beträffar, skulle för samma vikt

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

och för samma längd en svensk firma för användning inom Sverige för godset ifråga få betala 868 kronor, under det att en tysk firma endast skulle hava att erlägga 543 kronor. Enligt vad som för mig uppgivits från sakkunnigt håll har en svensk fabrik, exempelvis i Göteborg, vilken vill försända ett kolly maskindelar om 100 kilogram till Bergen, att betala i frakt kronor 15,15, oaktat enligt taxorna frakten för den svenska sträckan endast är kronor 6,64 och för den norska kronor 6,57, d. v. s. i svenskt mynt ungefär kronor 5,26. Vad som överskjuter beloppet för den svenska sträckan tillfaller norska järnvägarna.

Huru nödvändiga förändringar i detta hänseende äro för att vår inhemska industri skall bliva mera jämställd med den utländska å vår egen marknad och därigenom driftinställelser och arbetslöshet åtminstone mera undvikas, visa bland annat en del siffror, som Järnkontoret uppgivit i sin skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om fraktnedsättning. Och detta är en sak, som icke intresserar endast industriidkarna och affärsmännen utan, så vitt jag kan se, minst lika mycket arbetarna.

För sträckan Essen—Malmö, som utgör 811 kilometer, är exempelvis fraktavgiften för 10 ton järnbalkar kronor 223,60, men för sträckan Domnarvet—Malmö, som är 649 kilometer, är avgiften 588 kronor. Om man exempelvis skulle frakta verktygsmaskiner från Düsseldorf till Hälsingborg, vilken vägsträcka har en längd av 909 kilometer, utgår frakten med 399,35 kronor, men skulle man i Hälsingborg exempelvis vilja köpa verktygsmaskiner från Västerås, till vilken stad sträckan endast är 578 kilometer, så kostar frakten per 10 ton ej mindre än 987 kronor. Jag anför dessa siffror därför att man i allmänhet här förbiser, huru dessa fraktförhållanden ytterligare i stark mån bidraga till att försvåra konkurrensen för vår inhemska industri, och därför framställer sig frågan — som det är anledning särskilt framlägga i remissdebatten — huruvida ej snarast möjligt samtrafiksavtalen borde uppsägas, framför allt som med handels-traktaterna förfäres på detta sätt.

Vår pappersindustri har, som bekant, år för år utvecklats, så att den mer och mer har kommit att intaga en framskjuten plats ur exportsynpunkt, och därmed i nationalekonomiskt hänseende. Även för den ha konjunkturerna under hösten blivit snabbt fallande och äro för närvarande mycket tryckta. Sedan den ryska marknaden stängdes, har Finland, vars pappersexport förut huvudsakligen varit inriktad på nämnda land, kastat sig ut på andra avsättningsfält och där upptagit en hård konkurrens med det svenska papperet. Inför risken att även inför fallande priser och därav följande utgiftsminskningar för våra järnvägar få våra frakttariffer fastlästa en längre tid framåt kan jag ej underlåta att omnämna, att enligt den finska förordningen av den 20 december 1920, som från finsk synpunkt innebär högst avsevärda förhöjningar av såväl passagerare som godstarrifferna, skall man vid transporter där på 100 kilometer och per 100 kg. för omslags- och tidningspapper i allmänhet betala en fraktsats av 5,70 finska mark, vilket i svenskt mynt utgör knappt 85 öre. Ett

svenskt pappersbruk eller pappersfirma har däremot, efter vad jag kunnat uträkna, att för samma kvantitet och väglängd betala kronor 1,79. I Norge gäller för samma kvantitet och väglängd ett pris av 1,40 norska kronor, d. v. s. i svenskt mynt ungefär 1,12 kronor.

Vad jag härmed anför innebär från min sida ej någon kritik mot själva skötseln av våra affärsdrivande verk, då detta är en alltför invecklad fråga att av mig i detta samband beröras, utan vad jag härmed i anslutning till statsverkspropositionen vill göra är att fästa statsmakternas ivriga och energiska uppmärksamhet på vikten av, att näringslivets betugande taxor och tariffer — från järnvägar, post och telegraf — ej fastläsas och att man således med skälig marginal mellan inkomster och utgifter följer med det fall mot mera stabila prisetförhållanden, på vilka vi alla hoppas, att vidare utgifterna till det yttersta inom alla de affärsdrivande verken nedpressas — inom järnvägarna är ju för övrigt en särskild kommitté sysselsatt med en utredning av dessa och andra frågor — och att riksdagens uttalade önskemål om affärsmässig skötsel av statens verk ej drives så långt, att det kommer att innebära en alltför tung börda för vårt näringsliv, som nu, efter flera års oerhörda inbetalningar i skatter till statsverket, är i behov av och hoppas på dess stöd och lättnader i anspråken från dess sida.

Herr talman! Jag hade tänkt inskränka mig till att framföra dessa frågor. Men under remissdebatten i dag har det från herr Löfgren i Stockholm riktats en del anmärkningar emot det förslag, som är framställt rörande förändringar och omorganisation av utrikesdepartementet. Visserligen riktade herr Löfgren ej därvid någon anmärkning varken mot den nuvarande chefen för utrikesdepartementet, ej heller mot oss i denna kammare närvarande sakkunniga inom den kommitté, som utarbetat förslaget i fråga, nämligen herr Branting och mig. Men då därvid berördes frågor, som dock naturligtvis stå i samband med de åsikter, som framlagts av oss, vill jag för min del ej underlåta att göra ett par påpekanden i anledning av vad herr Löfgren anförde.

Herr Löfgren gjorde gällande, att enligt hans uppfattning skulle vi först hava sett till att instruktionerna, som enligt honom utgöra själva ryggraden inom departementet fastställts, och att vi först sedan bort övergå till själva organisationen av departementet och vår utrikesrepresentation. Han framställde som sin åsikt, att det vore att taga saken felaktig väg att handla på det sätt, som vi gjort. Jag kan icke se saken så. Första ursprunget till vad som nu åstadkommits är ju den motion, som jag på sin tid framlade och som ledde till riksdagsskrivelse i frågan. Men jag får försäkra, att då var min tanke den, att vi snarast möjligt skulle få en förstärkning just inom utrikesrepresentationen, så att vi på det sättet skulle få de kontakter och rapportörer, som vi behövde under de snabba skiftningar, som i olika hänseenden under dessa år gjort sig gällande i olika länder. Det är naturligt, att jag från min sida då först och främst sikade på det rent kommersiella, men även om läget nu i ekonomiskt hänseende är ett annat än då motionen framlades och då seder-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

mera riksdagsskrivelsen avlämnades, vill jag påpeka, att vi konsekvent försökt följa den principen att få ut vederbörliga och nödvändiga tentakler till viktigare länder och platser, och detta icke blott ur kommersiell utan även ur diplomatisk synpunkt. Sålunda hava i från kommersiell synpunkt så viktiga platser som exempelvis Batavia och Kalkutta upprättats särskilda generalkonsulat, varjämte handelsattachéposter i viktiga avsättnings- och produktionsländer inrättats, exempelvis i Ostasien, i Holländska Indien, i Brittiska Indien m. fl. länder. Dessutom hava till förstärkning av beskickningarna — alltså ett komplement till det rent diplomatiska inslaget vid viktiga beskickningar — anställts handelsattachéer, exempelvis med titeln handelsråd i Paris och Madrid och vidare vid beskickningen i Warschau.

Vad angår den kommersiella instruktionen har denna uppskjutits, därför att därom en utredning pågår inom utrikesdepartementet sedan längre tid tillbaka. Det har visat sig, att detta är en ganska komplicerad fråga, och för övrigt är jag av den uppfattningen, att vad det rent kommersiella beträffar vore det ett fel att med allför tyngande och alltför detaljerade instruktioner binda de representanter, som äro utsända eller skola utsändas från Sverige med en mera kommersiell mission. De behöva alla så långt möjligt är handla efter eget klokt omdöme, efter egen erfarenhet och ej bindas alltför mycket av några instruktioner. Därför har hittills i instruktionsväg mycket litet utarbetats för våra handelsattachéer. Huru dessa fullgjort sitt värv är en sak, som jag emellertid icke här vill nu ingå på.

Sedan jag sålunda försökt påpeka, att många poster, såsom generalkonsulat, handelsattachébefattningar etc., upprättats, vill jag även göra en invändning mot det påpekandet, som herr Löfgren gjorde, att han ansåg det onödigt att upprätta en del beskickningar exempelvis på Balkanhalvön och i andra länder. Jag kanske missuppfattade detta, men jag fattade det så, och jag vill invända däremot, att flera av dessa länder redan hava upprättat beskickningar här, och därmed visat sin önskan att icke blott i kommersiellt utan även i diplomatiskt hänseende komma närmare vårt land, och att det därför skulle vara, såvitt jag ser saken, opraktiskt och oklokt, ja, oartigt att ej möta dem med samma förståelse.

Vad uppförandet av poster på ordinarie stat beträffar, har det för kommittén framstått såsom önskvärt, att utrikesdepartementet icke borde hava en så stor personal stående på extra stat, då detta ur administrativ synpunkt skulle vara synnerligen olyckligt, vartill kommer att det naturligtvis från rekryteringssynpunkt är högeligen önskvärt, att det blir så många platser som möjligt på ordinarie stat. Det är just i rekryteringen som man försökt att få in ett demokratiskt inslag, som ju även herr Löfgren något berörde.

Vad nu titeln ambassadör beträffar på vilket herr Löfgren anmärkte behöver den endast beröras i största korthet, då den ju av oss icke upptagits som något förslag utan endast insatts i kommittébetänkandet för den händelse det i framtiden mot all förmodan skulle visa sig nödvändigt att upprätta några sådana poster. Det har då

inom kommittén ansetts önskvärt att redan från början göra betänkandet så smidigt, att man, om det visade sig nödvändigt, kunde få in detta inom en redan existerande ram.

Till slut vill jag endast säga, att huru än vi försöka få fram organisationen av och en ny instruktion för utrikesdepartementet, så blir det först som sist en personfråga. Ur den synpunkten vill jag endast sluta med att uttala den förhoppningen, att vårt utrikesdepartement och vår utrikesrepresentation i sin blivande definitiva gestaltning kommer att till sig draga sådana praktiskt och teoretiskt skolade *verkliga* krafter, som vi alla var och en i sitt läger verkligt hoppas på.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vidare yttrade:

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet T a m m: Herr talman, mina herrar! En del frågor och förhållanden, för vilka jag i första hand har att bära ansvaret, hava här i dag helt naturligt blivit föremål för åtskillig kritik och åtskilliga anmärkningar. Jag skall därför anhålla att i korthet få ange några synpunkter som för mig varit bestämmande vid framläggandet av dessa förslag. Jag skall följa anmärkningarna i den ordning, som de framkommit.

Det har då anmärkts, att inkomstberäkningen skulle vara för hög, särskilt beräkningen av inkomstkatten. I detta avseende har herr Thorsson emellertid givit mig rätt så till vida, som han sagt, att min beräkning är baserad på hållbarare grunder än statskontorets. Jag har för min del icke kunnat godtaga statskontorets beräkningar, därför att dessa, som gällde en jämförelse mellan inkomsterna för åren 1916 och 1917 samt 1921, förutsatte väsentligt oförändrade skattelagar samt ett relativt konstant penningvärde. Dessa förutsättningar föreligga icke. Därför har jag ansett mig böra utgå ifrån de senaste skatteuträkningar, som funnos att tillgå, eller de för 1920. Dessa skatteuträkningar äro också så till vida att föredraga framför tidigare sådana, som de hava verkställts enligt senast fastställda skattebestämmelser, vilka i stort sett torde bliva desamma, som komma att tillämpas vid 1922 års skatteuträkningar. 1920 års uträkningar äro som bekant baserade på 1919 års inkomstsiffror. Jag har sedan skurit ned de skatteuträkningar, som gjorts med 15 % för enskilda skattedragare och 40 % för aktiebolag. Säkerligen skulle detta betyda en ännu starkare nedskärning för enskilda skattedragare, om man kunnat utgå ifrån 1920 års inkomstkattesiffror.

Givetvis måste man vid beräkningen av de till grund för 1922 års inkomst och förmögenhetsskatt liggande 1921 års inkomster, såsom ock framhållits i det 1921 års statsverksproposition bifogade anförandet rörande 1922 års riksstatsinkomster, taga hänsyn till såväl den allmänna ekonomiska depressionen som ock andra därmed sammanhängande förhållanden, framför allt den stegring av penningvärdet, som torde vara att emotse. Dessa faktorer påverka

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

emellertid i helt olika grad den inkomst- och förmögenhetsskatt, som för år 1922 kan påräknas från enskilda och från bolag med flera med dem i nu förevarande avseende jämförliga skattskyldiga.

Det är på dessa grunder som jag, som sagt, efter överväganden i skilda riktningar stannat vid den anförda reduktionen för enskilda till 15 % och för aktiebolag m. fl. till 40 %. Såsom skäl för denna avsevärda differentiering må i huvudsak framhållas följande.

De enskildas inkomster under år 1919 — vilket års inkomst- och förmögenhetsförhållanden ligga till grund för 1920 års taxeringar — hade, vad beträffar löneinkomsterna, trots fortgående stegring i desamma, i genomsnitt ej stigit i proportion till den allmänna prisnivån. Under år 1920 fortgingo emellertid lönestegringarna på grund av det under större delen av året alltjämt fallande penningvärdet, en stegring, vari genomförandet av 8-timmarsdagen icke torde hava medfört någon mera avsevärd rubbning, enär den minskning i kroppsarbetarnas löneinkomster, som skulle hava blivit en följd av den avkortade arbetstiden, lär hava helt och hållet eller i det närmaste kompenserats av förhöjda timavlöningar. 1920 års lönestegringar torde och hava fått en sådan omfattning, att det nominella totalbeloppet av löneinkomsterna för detta år, om man bortser från det av arbetsinställelser föranledda bortfallandet av dylika inkomster, utan tvivel har ej obetydligt överstigit motsvarande belopp år 1919. Den lönereduktion, som möjligen kan komma att äga rum under år 1921, torde sålunda i första hand drabba de löneinkomststegringar, som tillkommit utöver medelnivån för 1919 års löneinkomster. Emellertid torde dessa lönereduktioner ej komma att genomföras i det snabba tempo, som i övrigt kan tänkas komma att karakterisera krisen.

Aktiebolagens och med dem jämställda skattedragares inkomster åter torde år 1919 hava passerat sitt maximum och redan under år 1920 varit i nedgående. Under trycket av vikande konjunkturer komma bolagsvinsterna under år 1921 helt visst att ytterligare reduceras. Det torde vara omöjligt att framlägga några påtagliga skäl, i vilken grad inkomstminskningen kommer att ske, men en minskning med 40 % på skatten synes mig i varje fall kraftigt nog.

Vidare har anmärkts, att summan av verkliga utgifter i budgeten skulle vara för stor. Jag vill icke neka till, att jag själv haft en sådan känsla, då budgeten sammandrogs, och det föranledde mig att verkställa en undersökning, vari dessa utgifter bestå. Denna undersökning har gällt 1921, och den har givit vid handen, att av summan av verkliga utgifter, som fördelats på departementen, 410 miljoner kronor, över hälften utgöres av anslag till löner, expenser, resekostnader, skatterestantier och en massa andra anslag, vid vilka möjlighet att göra besparingar såvitt jag förstår är alldeles utesluten, utan att man först verkställt noggranna utredningar. De siffror, som finnas utöver fördelningen på departementen, utgöras som bekant i väsentlig grad av siffror, där möjligheten att göra besparingar är mycket ringa. Nu har riksdagen i skrivelse nr 451 år 1920 begärt att utredning skall verkställas rörande möjligheten att genom

besparingar och organisationsförbättringar kunna minska utgifterna för statsverket. Regeringen har redan vid flera tillfällen haft anledning att tänka på denna sak. Tiden har ännu icke tillåtit oss att vidtaga några åtgärder i den vägen, men det är min avsikt att, så snart jag hunnit fatta ställning till huru den utredningen skall anordnas, då framlägga ett förslag till dess igångsättande. Jag har för min del stora förhoppningar på, att om den utredningen kommer i rätta händer, bör man kunna vänta sig ett mycket gott resultat av den.

*Vid remiss af
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Jag vill emellertid härmed hava sagt, att den roll, som de anslag jag nyss talade om, spelat i budgetsumman, varit den huvudsakliga orsaken, att summan av verkliga utgifter icke kunnat nedbringas så mycket som med hänsyn till de tryckta tiderna kanske varit önskligt. Då jag själv är övertygad om nödvändigheten, att — såsom i brysselkonferensens rapport säges — staterna hålla »de ordinarie årliga utgifterna, inklusive statsskuldens förräntning och amortering inom den gräns, där de kunna täckas av de ordinarie inkomsterna» samt att »staterna måste rätta sina utgifter efter sina inkomster», synes det mig kunna allvarligt ifrågasättas, huruvida icke den politik, som staten under de närmast föregående åren av högkonjunktur drivit beträffande bland annat löner och särskilt dyrtidstilläggen, borde göras till föremål för en revision. I detta avseende vill jag nämna, att dyrtidstilläggsfrågan varit föremål för ingående överläggningar inom regeringen, men att vi ännu icke tagit definitiv ståndpunkt till densamma. Den möjligheten är icke utesluten, att någon ytterligare jämkning nedåt i dyrtidsanslaget kan komma att visa sig befogad. En jämkning av den beräknade medelindexen — 270 för 1921 och 260 för 1922 — lär nämligen, sedan socialstyrelsens senaste levnadskostnadsindex blivit bekant, kunna ske. Jag vill rörande den frågan nämna, att socialstyrelsens senaste indexberäkning icke kunnat bliva för regeringen så tidigt känd, att de många omräkningar, som skulle hava behövt ske för att nedsätta den redan gjorda indexberäkningen med hänsyn till propositionens tryckning, kunnat medhinnas. Emellertid är det troligt, att, om den senaste sänkningen varit för regeringen tidigare bekant, den föreslagna avsättningen kunnat sänkas. Dock bör man, särskilt i detta fall, taga i betraktande, att det finnes faktorer, som kunna verka hämmande på nedgången av index, såsom högre hyror och skatterna, som icke kunna beräknas nedgå och som, därest penningvärdet stiger, torde bliva mera betungande än nu, då de beräknats på ett lägre penningvärde.

Emellertid torde här finnas ett tillfälle för riksdagen, som ju först fram i maj eller juni har att verkställa slutlig beräkning av statsregleringen och dyrtidstilläggsavsättningen, att, därest sänkningen av index fortgår, såsom den gjort under den sista tiden, göra en nedsättning av den beräknade summan. Jag vill emellertid nu begagna detta tillfälle att bestämt poängtera, att de i finansbetänkandet preliminärt angivna siffrorna för medelindex under 1921 resp. 1922 endast få uppfattas såsom en kalkylerad basis för att få fram

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ett belopp för avsättning till dyrtidstilläggen, men att de icke äro avsedda att utgöra något uttryck för huru regeringen tänkt sig utvecklingen av den deflationsprocess, som nu tyckes på allvar visa sina verkningar. Regeringen vill icke inlåta sig på någon bestämd förutsägelse, huru indexen vid en så pass avlägsen tid som under år 1922 kan komma att ställa sig. De kalkylerade talen hava endast av den anledningen hållits vid en jämförelsevis hög siffra, att man ville ställa sig så att säga på den säkra sidan. Jag har redan i finansbetänkandet visat, att om den verkliga indexsiffran blir lägre än den kalkylerade, detta i övergående grad länder budgeten till nytta.

Vidare har herr Lindman framhållit, att skatteprocenten är för hög. De svårigheter, som åtminstone en del talare redan erkänt föreligga för att få budgeten att balansera, visa tydligt omöjligheten av att få ned denna skatteprocent. Och jag vill dessutom fästa uppmärksamheten på, att för det år, som det här gäller, kommer ju icke någon krigskonjunkturskatt att uttagas.

Likaså har man kritiserat höjningen av de affärsdrivande verkens inkomstberäkning. Jag vill i denna fråga bestämt fästa uppmärksamheten på att höjningen motsvaras av direkta besparingar i dyrtidstilläggen därigenom att icke-familjeförsörjare skulle få lägre dyrtidstillägg än familjeförsörjare. Det är sålunda icke en höjning i själva inkomstberäkningen.

Här ha gjorts åtskilliga sammanställningar mellan det budgetförslag, som nu framlagts, och föregående års siffror. Men ingen talare har skilt ifrån de 93 miljoner kronor till täckande av kommissionsförluster och till telegrafverkets förslagsbehov, som ingå i budgetssiffrorna. Dessa 93 miljoner kronor, mina herrar, böra rättvisligen fullt avräknas, när herrarna ha att bedöma den budget, som här av regeringen har framlagts. Det är ett arv, som vi övertagit icke från någon särskild regering men från kristiden, ett arv som vi saknat rätt och möjlighet att göra oss urarva från. Det synes därför, som om det icke borde bliva föremål för stark kritik, om regeringen bemödat sig att finna en väg att täcka dessa förluster, som uppkommit före den tid, som regeringen har att svara för.

Vidare ha från flera håll de många kommittéerna påtalats. Jag är icke i tillfälle att göra något allmänt uttalande om denna sak, men jag kan nämna, att endast på finansdepartementets stat har inemot hälften av de kommittéer, som funnos vid 1920 års början, avslutat eller står i begrepp att avsluta sina arbeten.

Herr Lindman har efterlyst vad som brister i vår valutapolitik och i vår guldpolitik. Jag vill fästa uppmärksamheten vid, att finanssakkunniga bestämt uttalat, att ett fast program för återställelsearbetet icke kan uppställas. Detta har också varit ett av mina motiv till att jag föreslagit tillsättandet av ett s. k. ekonomiskt råd. Jag hade nämligen tänkt mig, att det rådet skulle kunna framställa ett s. a. s. löpande program för avvecklingen efter kristiden. Jag vill också nämna, att jag hoppas få äran att, då guldinlösningsfrågan

i mars månad av riksdagen behandlas, avlämna yttrande i frågan av det ekonomiska rådet.

Herr greve Hamilton har bland annat uttalat, att han icke önskar någon kaffetull, ty det vore en skatt på fattigman. Jag är villig att erkänna, att så är förhållandet, men jag vill i detta fall nämna, att det förslag, som är avsett att framläggas, betyder en merutgift per år och per individ, efter den årsförbrukning, som statistiskt är fastställd, av 3 kronor 75 öre. Det är också möjligt, eller åtminstone tänkbart, att den sänkning av kaffepriset på världsmarknaden, som skett, kan verka så, att kaffet icke, trots tullen, blir dyrare än vad det var i mitten av år 1920.

När herr Thorsson började sitt anförande, kunde jag icke värja mig för den tanken, att han uppfattade de jämförelser mellan föregående budgetssiffror och de nu framlagda, som finnas i finansbetänkandet, såsom avsedda att på något sätt framhäva en förbättring i den nuvarande budgeten eller förringa förtjänsten i förut framlagd budget. Jag vill bestämt uttala, att den tanken varit mig fullständigt främmande, och till stöd för detta kan jag meddela, att min jämförelse icke gäller herr Thorssons budgetförslag av 1920 utan den av 1920 års riksdag slutligen fastställda riksstaten, som var högre än regeringsförslaget.

Jag skall också i detta sammanhang be att få angiva den summa, som herr Thorsson efterlyste, och i samband med detta vill jag också för min del med nöje erkänna mina företrädares förtjänster, särskilt när det gäller statsverkets kassaställning. Statskontoret har för närvarande enligt dess sista rapport, som jag mottagit, ett tillgodohavande av ungefär 400 miljoner kronor av i riksgäldskontoret till förvaltning insatta medel.

Herr Thorsson har också kritiserat förslaget att framlägga nya finanstillar. Jag skall i den frågan be att få peka på bevillningsutskottets för år 1920 års riksdag avgivna utlåtande nr 46, som ligger till grund för riksdagens skrivelse nr 431, vari utskottet framhåller, »att den nu gällande skatteskalen icke utan tvingande nödvändighet kan belastas till högre procent, än den i statsverkspropositionen föreslagna», d. v. s. 175 procent. Såsom jag redan i finansbetänkandet uttalat, är jag i detta avseende av samma uppfattning som utskottet och riksdagen. Då jag emellertid vid budgetarbetet ansett mig böra inrikta mig på, att statsverkets kassafond i minsta möjliga mån — med hänsyn till dess användande för tilläggsstatens balanserande i viss utsträckning, därvid särskilt är att bemärka kommissionsförlusterna och telegrafverkets förlagsbehov — borde tagas i anspråk för 1922 års riksstat, har det framträtt såsom en tvingande nödvändighet vid sökandet efter nya skattekällor att tillgripa en ökad användning av finanstillar.

I detta sammanhang anser jag mig böra nämna, att undersökningar pågå inom finansdepartementet rörande möjligheten att genom användande av s. k. konjunkturbeskattning tillföra statsverket nya inkomster. Denna fråga lär emellertid fordra ingående undersökningar med hänsyn till de både praktiska och formella brister, vilka numera

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

av såväl teoretiska som praktiska experter erkänns hava vidlått krigskonjunkturbeskattningen. Den korta tid, som stått mig till buds, har av nämnda anledning icke medgivit mig att nu framföra något förslag om konjunkturbeskattning. Jag har dessutom funnit denna fråga så mycket hellre kunna anstå, som man med stor sannolikhet kunde räkna med, att de närmaste åren på grund av den allmänna depressionen skulle medföra jämförelsevis små konjunkturvinster men däremot betydande konjunkturförluster.

Sedan jag även för år 1922 ansett mig böra tillstyrka den av 1920 års riksdag beslutade omsättnings- och utskänkningskatten å spritdrycker, återstod ändock ett så avsevärt belopp att fylla, att jag icke kunde taga på mitt ansvar att föreslå dess tagande från kassafonden. Då därtill erfarenheten från andra länder visat, att man i större eller mindre grad ansett sig böra anlita ifrågavarande skatte-källa — eller finanstullar — har jag icke tvekat tillstyrka Kungl. Maj:t att föreslå riksdagen åtgärder i nämnda syfte.

Såsom ett ytterligare skäl för förslaget i fråga vill jag framhålla, att penningvärdets fall synes väl motivera en höjning av sådana tullar, som hava karaktären av finanstullar. Jag vill emellertid icke därmed hava sagt, att detta fall — siffermässigt räknat — kommer att vara utslagsgivande vid de förslag, som komma att framläggas för riksdagen, då enligt mitt förmenande man vid de olika tullsatsernas bestämmande dessutom bör i viss mån taga hänsyn jämväl till andra faktorer.

Jag vill även i detta sammanhang påpeka, att vissa tulltaxerubriker avse tullar, som stå på gränsen mellan rena finans- och skyddstullar — t. ex. tullarna å automobiler och delar därav. Denna fråga har ju för övrigt berörts av herr Lindman. Beträffande sådana tullar har regeringen ännu icke varit i tillfälle att taga definitiv ställning. Sådana tullfrågor torde böra ingå i den utredning, som för närvarande pågår inom handelsdepartementet. Dyliga gränfall äro emellertid lika litet som skyddstullar i allmänhet medtagna vid beräkningen av det i staten upptagna merbeloppet av inflytande tullmedel.

Herr Thorsson framhöll vidare, att, såsom han uppfattade, ökningen med 5 miljoner kronor på tullmedel skulle bero på att jag räknat med en ökning av importen. Så är emellertid icke förhållandet. De 5 miljonerna äro beräknade inflyta genom en del tullar som förut varit suspenderade men numera trätt i funktion, samt i någon mån på att glidullarna å spannmål kunna komma att träda i verksamhet.

Jag kommer så till frågan om rusdrycksfondens användning, en fråga, som varit föremål för stark kritik. För min egen del har jag icke kunnat frigöra mig från den uppfattningen, att B. K:s uppdrag hade en social innebörd. Det gällde att skaffa bränsle, för att svenska folket icke skulle behöva frysa och för att det icke skulle bli arbetslöshet på grund av bränslebrist för industrien. Vidare vill jag i denna sak säga, att utomordentliga förhållanden, sådana som vi leva i, måste kräva och berättiga till utomordentliga

åtgärder. B. K:s förlust var oväntad, men rusdrycksfondens oerhörda tillväxt har också varit oväntad.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

På grund av en fråga från herr Thorsson angående de uppgifter, som han infortrade från kommunikationsverken rörande verkningarna av den därstädes ikraftträdde lönereglern, skall jag be att få upplysa om, att de uppgifterna ännu icke inkommit, då man ansett sig böra avvakta, att de extras ställning bleve ordnad. Uppgiften skall emellertid av oss snarast möjligt infordras, och den torde komma att ingå i den proposition, som regeringen har att avlämna angående dyrtidstillägg.

Slutligen skall jag beträffande en fråga, som herr Thorsson också var inne på, nämligen placeringen av sekreteraregraden vid den nya lönereglern, be att få nämna, att tiden icke tillåtit regeringen att sedan detta förslag inkommit verkställa en fullständig klassificering av ifrågavarande lönegrad. Lönereglerns kommittén säger också, om jag icke missminner mig, att den icke hunnit fullt överväga denna klassificering. Emellertid har det av mina kolleger, av vilka de flesta äro erfarna ämbetsmän, starkt betonats, att sekreteraregraden över huvud taget ställts för lågt, och jag för min del har även blivit övertygad, därför att verkställda uträkningar av lönerna före och efter en eventuell reglering ha visat, att en stor del av sekreteraregradens befattningshavare icke enligt kommitténs förslag skulle komma i åtnjutande av någon förbättring i lönehänsende, trots att de skulle åläggas ökad arbetstid.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet M u r a y: I det anförande, herr Nylander nyss höll, framförde han starka klagomål över den tunga beskattning, som pålagts industrien och näringarna genom de höjda taxorna vid järnvägarna, telefonen och telegrafan, och han befarade, att en liknande höjning skulle komma att drabba även posttaxorna. Dessa klagomål äro mig icke främmande. Det är för övrigt helt naturligt, att missnöjet med taxorna i nuvarande tider med vikande konjunkturen skall framträda med alldeles särskild styrka. Emellertid är ju läget för ögonblicket ytterst bekymmersamt och ytterst invecklat, ty de underrättelser man under de senaste månaderna fått från de affärsdrivande verken, särskilt järnvägarna, tyda på, att vi till följd av trafikens avtynande gå till mötes tider av rena driftförluster. Hur man skall förhålla sig i en sådan situation, huruvida man skall följa riksdagens förut givna direktiv att verken skola hållas flytande till det yttersta eller om man skall anse sig böra avvika därifrån, det är en sak, som regeringen sedermera får taga ställning till. För min egen del tror jag, att i ett sådant läge detta riksdagens direktiv i längden icke kan upprätthållas.

Vidare trodde sig herr Nylander av beräkningar, som gjorts för verkens inkomst år 1922, kunna draga den slutsatsen, att meningen vore att fastläsa dessa taxor, att således industrien och näringarna alltjämt skulle få lida under deras tryck. Det är givetvis icke meningen i och för sig, men det är, som herrarna förstå, en omöjlighet

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

att med någon exakthet beräkna inkomsten på en rörelse, vars normala drift man känner men vars innormala gång man icke känner. Därför ha dessa antaganden gjorts under förutsättning, att man år 1922 skulle få något så när normal drift. Men om vi då ha normal drift och om materialprisen och övriga priser sjunka, tror jag för visso, att statsverket skall kunna räkna på en skäligen inkomst av de affärsdrivande verken och att taxorna ändå skola kunna sänkas. Det är åtminstone en förhoppning som vi haft vid uppgörandet av ifrågasvarande beräkningar.

Jag har velat lämna dessa upplysningar för att icke regeringens hållning i den punkten skall bli missförstådd.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet H a m m a r s k j ö l d: Under dagens debatt hava riktats en del erinringar mot det framlagda budgetförslaget beträffande fjärde huvudtiteln. Vad då först angår frågan huruvida den beramade löneregleringen för arméns och marinens personal skall erhålla definitiv eller tillfällig karaktär, tillåter jag mig erinra om, vad förra årets riksdag yttrade i denna fråga i sin skrivelse nr 465. Det heter däri: »Beträffande frågan om lönebeloppens utmätande till den militära personalen över huvud taget delar riksdagen den av departementschefen uttalade uppfattningen, att en löneroglering av mera definitiv art för ifrågasvarande personal snarast bör åvägbringas. Riksdagen anser även önskvärt, att förslag i sådant syfte förelägges nästkommande års riksdag och prövas i samband med till nämnda riksdag bebådad framställning rörande enahanda löneroglering för vissa grupper civila befattningshavare.»

Sedan dess har ingenting inträffat, som kunnat föranleda mig att frågå den ståndpunkt dåvarande departementschefen intog och det uttalande förra årets riksdag gjorde.

Ifråga om de övriga erinringarna torde det tillåtas mig nämna några ord om den s. k. provisorietiden för försvaret. Då de egentliga krigsrörelserna under världskriget avstannade hösten 1918, gjordes det gällande här i landet, att frågan om inskränkningar i vårt försvar nu borde upptagas, och det framhölls tillika, att inskränkningar både borde och kunde göras. Man höll nämligen före, att det statsfinansiella läget och hänsynen till det produktiva arbetet gjorde det högeligen önskvärt för att icke säga nödvändigt att åtminstone för tillfället söka åstadkomma inskränkningar i militärutgifterna. Å andra sidan framhöll man, att dylika inskränkningar åtminstone för den närmaste tiden utan fara kunde göras med hänsyn till vårt förändrade militärpolitiska läge och de förhoppningar, man ansåg sig berättigad ställa på det under bildning varande nationernas förbund. Men det gjordes icke från ansvarigt håll gällande, att man under denna tid skulle rasera vårt nationella försvar. Tvärtom framhölls upprepade gånger från regeringsbänken, att all omsorg måste nedläggas på att vidmakthålla detsamma för att under provisorietiden äga den krigsberedskap, som landet fordrade för sin säkerhet, och framför allt därför att det skulle vara en

oklok åtgärd att nu rasera försvaret för att sedan, när en ny härordning antagits, få mödan att bygga upp allt från början. Nu ha vi hunnit ett gott stycke in på tredje året av provisorietiden och det torde därför vara tillfälle att se, i vad mån dessa förhoppningar kunnat uppfyllas eller icke. Det har då visat sig, att en del omständigheter inträffat, som i ganska hög grad inverkat störande på hela vår försvarsorganisation och på vår krigsberedskap. Rekryteringen av officers- och reservofficerskåren har väsentligen avstannat. Särskilt den senare frågan har en stor betydelse, om man i en blivande härordning tänker inskränka det fast avlönade yrkesbefälet för att i möjligaste mån ersätta det med reservbefäl. Vi veta alla, att rekryteringen av det fast anställda manskapet och underbefälet nästan helt och hållet upphört och att utbildningen av värnpliktiga icke kunnat bedrivas på tillfredsställande sätt. Detta hava alla kunnat övertyga sig om under de fälttjänstövningar, vilka senaste året ägde rum i Södermanland, och därvid måste man taga i betraktande, att i dessa övningar deltog icke blott 1918 och 1919 års klasser med förkortad utbildningstid utan även 1917 års klass, vilken erhållit 250 dagars utbildning och delvis deltagit i särskild krigstjänstgöring, varför denna årsklass i viss mån kunde anses som en ersättning för det felande fast anställda manskapet. Nu har det visserligen gjorts gällande — och jag tror, att de, som fört detta tal, i viss utsträckning ha rätt — att när man får bättre tid till planläggning och när det blir lugnare förhållanden, kan man taga ut något mera av utbildningstiden än fallet varit beträffande 1918 och 1919 års klasser. Men med den erfarenhet man har från utbildningen av dessa årsklasser står det dock klart, att en så kort utbildning icke kan bliva tillfredsställande. Därtill kommer beträffande arméns huvudtrupperlag beväpningsfrågan. Alla vid infanteriet veta, att varje armé numera måste äga de moderna stridsmedel, vilka tillkommit under kriget. Då kan det icke vara tillfredsställande, att vårt infanteri år efter år utbildas med en beväpning och på sådant sätt som om världskriget aldrig ägt rum och att man vad marinen beträffar nödgas se, hurusom den fartygsmateriel, som blivit hårt sliten under kriget, ännu icke ersatts.

Den uppgift, som i närvarande stund åligger försvarsdepartementet, är förvisso icke lätt. Å ena sidan gäller det att råda bot för de här påtalade förhållandena, så att undergrävandet av försvarsorganisationen och krigsberedskapen icke får fortgå, utan att vi i enlighet med den föregående regeringens uttalande kunna vidmakthålla såväl krigsberedskapen som organisationen, tills den nya härordningen blir antagen; men å andra sidan gäller det att med hänsyn till det brydsamma finansiella läget begränsa utgifterna, och framför allt att icke vidtaga så vittgående åtgärder, att de i någon mån kunna anses föregripa försvarsrevisionen.

Vad som beröres i detta avseende i årets proposition är i huvudsak tre punkter. Den ena rör värnpliktstjänstgöringen. 1920 års riksdag beslöt beträffande årsklassen av samma årtal att tiden för så-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

väl den första tjänstgöringen som för repetitionsövningarna skulle minskas, att reservtruppövningarna och landstormsövningarna skulle inställas, att årsklassen vid så gott som alla truppslag skulle uppdelas i två kontingenter, av vilka den mindre skulle inkallas på hösten till något förlängd tjänstgöring och den större delen på våren. I sammanhang därmed tilldelades specialtruppslagen och marinen en ökad värnpliktskontingent. På många håll har det måhända gjorts gällande att vad som beslutats ifråga om 1920 års klass bör anses prejudicerande under den återstående övergångstiden, och sålunda även beträffande 1921 års klass.

I princip kan jag godtaga detta resonemang, jag kan sålunda vara med om att avkortningar ske, jag kan likaledes vara med om att uppdelas årsklassen i en höst- och en vårkontingent samt att under de återstående provisorieåren förstärka kontingenterna till specialtruppslagen och marinen, ehuru så stora kontingenter värnpliktiga i allmänhet icke erfordras för mobiliseringen vid dessa truppslag. Men jag kan icke vara med om att alla detaljer i 1920 års lag skola anses prejudicerande. Och jag kan detta så mycket mindre, som ifråga om den första tjänstgöringens längd någon enighet icke rådde vare sig inom försvarsrevisionen eller inom det sammansatta stats- och lagutskottet eller i riksdagen, utan den lag som antogs utgjorde en kompromiss. Om vi nu, senare, genom de övningar i stor skala vilka av min företrädare anordnades förra hösten, kommit till den bestämda uppfattningen att den tid, som beträffande 1918 och 1919 års klasser tillmätts för den första tjänstgöringen, är alltför kort för att man skall kunna bedriva den utbildning som erfordras för befälets och truppförbandens vidmakthållande och de värnpliktigas krigsduglighet, anser jag att det beslut som fattades förra året i denna fråga icke utgör något hinder för att i erforderlig mån utsträcka tiden för första tjänstgöringen.

Den andra frågan som beröres i propositionen är den nya tekniska materiel, som avses för infanteriet men även i viss utsträckning för specialtruppslagen. Försvarsrevisionen har begärt att försök skola anordnas med dylik materiel och att rapporter om dessa försök skola lämnas före november månad innevarande år. Av förra årets riksdag beviljades ett mindre belopp för liknande ändamål. Men man kan icke inskränka sig till att uteslutande försöka och att, såsom hittills varit fallet, beordra ett antal officerare, underofficerare och furirer till kurser, där de få lära huru dylik materiel skall användas och huru utbildning med densamma bör bedrivas. Det är icke tillfyllest att dessa officerare, underofficerare och furirer när de komma hem till sina regementen säga: nu kunna vi tala om hur ett modernt infanteri skall vara beväpnat och hur utbildningen skall skötas, men vi kunna icke visa det, ty vi hava ingen dylik materiel. Jag anser, att det är alldeles nödvändigt för att uppehålla arméns intresse och bestånd, att så snart som möjligt komma till verklig utbildning med dylik materiel. Jag anser därför att så snart försöken blivit slutförda materiel måste omedelbart anskaffas i sådan mängd att utbildningen kan taga sin början med 1921 års klass. Detta innebär intet föregri-

pande av försvarsrevisionens arbete. De materielmängder som det här är fråga om att anskaffa äro så små, att de vid jämförelse med moderna utländska arméer endast utgöra en ringa del av mobiliseringsbehovet för den armé som det nu är fråga om att utbilda. Och det som försvarsrevisionen egentligen har att yttra sig om, är knappast, huruvida dylik materiel över huvud är behöfelig eller icke — ty dess behöflighet är erkänd i alla arméer — utan vad frågan närmast gäller är, hur regementena skola indelas, hur många kompanier varje regemente skall äga, hur många lätta kulsprutor och dylik materiel som skola komma på varje kompani, om de skola fördelas jämnt inom alla plutoner eller sammanföras i en särskild avdelning. Men att man uppföstrar ett visst antal personal — befäl och manskap — att handha dylik materiel, innebär icke, att man föregriper utredningen, och det hindrar icke att den föreslagna materielen och den utbildade personalen kunna infogas i den organisation som försvarsrevisionen kan komma att föreslå, hur denna än kommer att bli beskaffad. För övrigt må vi betänka, att vår armé till väsentlig del är grundad på den allmänna värnplikten. Om man uppskjuter anskaffandet av dylik materiel ända tills den nya härordningen blivit antagen, dröjer det flera år innan armén kan mobiliseras med dylik materiel, ja innan den ens kan övas med densamma i erforderlig utsträckning under repetitions- och regementsövningarna, emedan varje år endast en årsklass utbildas och redan regementsövningarna erfordra tre årsklasser, och vid mobilisering ett vida större antal årsklasser måste inkallas. Det är icke att föregripa försvarsrevisionen att ordna förhållandena så, att man påskyndar härordningsförslagets genomförande.

Den tredje frågan gäller det i och för sig blygsamma anslaget till nyanskaffning av fartygsmateriel för marinen. Det har gjorts gällande att vi för närvarande ha ganska mycket fartygsmateriel, och den nya flottplanen sannolikt kommer att räkna med mindre flottmateriel än den som nu finnes, och att vi därför tills vidare kunna inställa fartygsbyggandet. Jag tror icke att detta är fullt konsekvent, och jag skall be att till stöd för denna min uppfattning få anföra ett exempel. Jag skall välja enkla siffror för att icke trötta kammaren. Herrarna veta, att varje fartygsslag har en viss livslängd inom kustflottan, vilken angiver, huru många år fartyg av detta slag beräknas kunna kvarstå i kustflottan. Antag, att vi röra oss med fartyg av 16 års livslängd. Antag vidare att den nuvarande flottplanen upptager 16 fartyg av denna typ. Efter nuvarande flottplan borde alltså ett nytt fartyg av denna typ byggas varje år och fartygens ålder vara: ett 1 år, ett annat 2 år, ett tredje 3 år o. s. v. upp till 16 år. Hur går det nu om man sätter ned antalet fartyg t. ex. till halva antalet d. v. s. 8, och samtidigt utgår ifrån att vi ej behöva bygga något dylikt fartyg förrän om 8 år? Jo, om åtta år skulle vi ha åtta fartyg kvar, men det yngsta skulle vara 9 år och det äldsta sexton år. Och då man vet, att fartyg äro i bättre, modernare skick ju yngre de äro, lider det icke minsta tvivel, att en flotta på åtta fartyg, av vilka det yngsta är nio år, har vida mindre värde än hälften jämfört med den flotta, som har sexton fartyg, av vilka det äldsta visserligen är

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
Forts.

Vid remiss av
stataverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

16 år men det yngsta endast ett år. Och huru kommer det för övrigt att gå när vi skola förnya denna flotta? Vi skola då enligt den gamla flottplanen utränga ett fartyg varje år och efter den nya flottplanen bygga ett fartyg vartannat år. Då måste man naturligtvis behålla de äldre fartygen över den bestämda livslängden eller också öka nybyggnaderna.

Även om man för framtiden ämnar inskränka fartygsmaterielen, är det därför högeligen önskvärt att redan nu och från början bygga efter en måttstock, som kan anses motsvara de beräkningar, som fylla behovet för framtiden. Ur denna synpunkt skulle det vara synnerligen önskvärt att redan nu påbörja byggande av fartyg av olika slag såväl övervattens- som undervattensstorpedfartyg, möjligen även artillerifartyg. Men för att icke föregripa försvarsrevisionens utredning har jag ansett mig nödgad att inskränka mig till sådana fartygstyper om vilka ingen tvekan kan råda. Jag hyser emellertid den förhoppningen, att, så snart försvarsrevisionen är färdig med sin utredning, det måtte finnas möjligt att omedelbart börja med byggande även av andra fartygstyper.

Det har talats om ärendets behandling i det ekonomiska rådet. Den fråga som jag framställde till rådet gällde egentligen, huruvida man skulle bygga fartyg i den utsträckning som marinförvaltningen begärt med hänsyn till önskvärdheten att kunna hålla driften i gång vid våra varv, där i annat fall arbetsnedläggelse kunde befaras. En subvention av staten under denna form avböjdes emellertid av det ekonomiska rådet, och detta har varit en av anledningarna till att jag inskränkt fartygsbyggandet i propositionen i så hög grad som skett.

Erinringar hava även riktats mot den ofantliga ökningen på de olika staterna av budgeten på fjärde huvudtiteln. Här äro framlagda dels en tilläggsstat för år 1921, dels en ordinarie och en extra stat för år 1922. Jag tror det är lämpligt att behandla dem var och en för sig, därför att tilläggsstaten berör budgeten för år 1921, under det att de ordinarie och extra staterna beröra förhållandena år 1922. Om man jämför den framlagda tilläggsstaten för 1921 med den av 1920 års riksdag antagna, visar den en ökning av omkring 16 miljoner kronor. Det första som faller i ögonen vid en granskning av tilläggsstaten för år 1921 är en post om 9 miljoner under lantförsvaret för täckning av en brist i föregående års underhållsanslag. Motsvarande anslag för marinen gå upp till något över en halv miljon d. v. s. för hela huvudtiteln 9 ½ miljoner. Under de senaste åren hava medel begärts och anvisats för de s. k. underhållsanslagen, i den ordning, att man året före förbrukningsåret begärt anslag på ordinarie stat efter samma grunder som före kriget. Följande år, då man bättre kunde överblicka förhållandena och växlingarna i prisläget, begäres en förstärkning av anslag på tilläggsstat.

Beträffande underhållsanslagen för år 1920, ha sålunda de ordinarie anslagen beviljats av 1919 års riksdag på ordinarie stat och förstärkningen av 1920 års riksdag på tilläggsstat. Och hade det till

1920 års riksdag, då propositionen uppgjordes, varit möjligt att överblicka den ekonomiska utvecklingen, hade naturligtvis det riktiga varit att upptaga förstärkningsanslagen till fulla belopp. Dessa 9½ miljoner borde sålunda hava stått på tilläggsstaten för 1920 och icke på tilläggsstaten för 1921, eller med andra ord, om det varit möjligt att förutse förhållandena då, borde tilläggsstaten för år 1920 varit 9½ miljoner högre och för år 1921 9½ miljoner lägre än de verkligen framlagda. Jämförelsen mellan tilläggsstaterna för dessa båda år skulle i så fall givit ett helt annat resultat. För fullständighetens skull vill jag emellertid fästa uppmärksamheten på, att motsvarande anslag för att täcka brist på 1919 års stat förekom på år 1920 års tilläggsstat, dock endast ett belopp av omkring 3½ miljoner.

Gå vi sedermera in på 1922 års budgets ordinarie och extra stat, finner man en ökning av sammanlagt 32 miljoner kronor. Den verkliga ökningen är dock en eller annan miljon mindre, beroende därpå, att man vid uppgörande av förra årets budget ännu kunde taga i anspråk reservationer på vissa anslag, vilket nu icke är fallet i nämnvärd mån. Såsom propositionen framhållit, är det överskjutande beloppet huvudsakligen avsett för löneregleringen. Härför hava beräknats 25 miljoner, varav dock huvuddelen kommer tillbaka på 1922 års tilläggsstat genom minskade dyrtidstillägg. Emellertid vill jag fästa uppmärksamheten på några andra anslag, som ökats. Vissa dylika poster stå i samband med de ökade militärtaxorna på statens och enskilda järnvägar. Arméförvaltningens civile departement har angivit det belopp, till vilket denna ökning kunde uppskattas, till mer än 2 miljoner kronor. Förra årets höjning av sjöstillägget medför en årlig ökning av 450,000 kronor. Förra året var beklädnadsanslaget vid marinen uppdelat på fyra anslag, av vilka två voro reservationsanslag och två förslagsanslag. Det beräknades förstärkningsanslag endast på reservationsanslagen. I den nu föreliggande budgeten äro alla fyra anslagen sammanslagna till ett, vilket fått reservationsanslags natur. Det förstärkningsanslag, som är upptaget i budgeten å detta anslag, är 500,000 kronor *högre* än förra årets förstärkningsanslag. Detta innebär icke, att beklädnaden vid marinen kommer att kosta 500,000 kronor mera. Det bevisar blott, att man i budgeten beräknat den till 500,000 kronor mera, och i samma mån kommer anslaget på tilläggsstat för följande år att minskas. Slutligen vill jag fästa uppmärksamheten på, att föregående riksdag icke beviljat anslag för 1921 års fälttjänstövningar, emedan man räknade med mycket stora reserver å detta anslag. Såsom framhålles i propositionen har emellertid denna reservation blivit så liten, att anslag på tilläggsstaten för år 1921 måst åskas. För år 1922 finnes naturligtvis under alla omständigheter icke någon avsevärd reservation på detta anslag att påräkna, varför anslaget upptagits till sitt ursprungliga belopp, 640,000 kronor. Tar man hänsyn till dessa förhållanden, tror jag, att man måste erkänna, att budgeten blivit uppgjord med försiktighet.

Det har även talats om det uttalande, som gjordes av nationer-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
n. m.
(Forts.)

nas förbundsförsamling i fråga om begränsning av rustningarna, och däri gjordes gällande, att försvarsbudgeten för de två närmaste åren icke borde bestämmas större än för innevarande år. Jag tror dock, att man icke får fatta detta uttalande alltför bokstavligt. Det ena landet har ännu sin här och flotta delvis på krigsfot, under det att ett annat land gjort tillfälliga inskränkningar i militärbudgeten. Att fastlåsa detta förhållande för två år framåt är knappast rimligt. En annan härpå inverkan fråga är valutan. Om man finge för år 1922 disponera den budget, som är beviljad eller beträffande tilläggsstat kommer att beviljas för 1921, skulle ett stort överskott uppstå, därest den svenska valutan nästa år kommit i paritet med guldmyntfoten, men däremot ett avsevärt underskott, om vår valuta fallit i paritet med den hos vissa av våra grannländer. De i propositionen föreslagna åtgärderna kunna icke anses innebära rustningar i den mening, som förbundsförsamlingen avser. Här ha vi oavbrutet bedrivit flottbygge. I år bliva vi färdiga med vissa undervattensbåtar och två pansarbåtar. Att sträcka kölen på ytterligare några undervattens- eller vedettbåtar kan icke anses vara rustningar liksom icke heller om man icke skulle göra inskränkningarna i den gällande värnpliktslagen fullt lika omfattande för 1921 års klass som för 1920 års. Och knappast kan man kalla det obefogade rustningar, om varje infanteriregemente får några lätta kulsprutor, då det sannolikt icke finns någon armé i världen, som ej har ett vida större antal.

Hur man ser frågan, kan jag icke finna, att denna proposition på något sätt strider emot det uttalande, som gjorts i Genève vid Nationernas förbundsförsamling. Jag kan inte heller finna, att den föregriper försvarsrevisionens arbete och en kommande revidering av försvarsväsendet. Jag har på det sorgfälligaste beflitat mig om att undvika dylika åtgärder. Jag kan icke vidgå, att jag i denna fråga har slösat med statens medel; tvärtom har jag sökt begränsa utgifterna så mycket som möjligt med hänsyn till det förelagda målet. nämligen att under den återstående provisorietiden bibehålla arméns och marinens kärna frisk, att åtminstone i huvudsak bevara vår krigsberedskap och försvarsorganisation. De anslag och äskanden, som i övrigt äro upptagna i propositionen, omfatta icke mera än vad jag efter sorgfälligaste övervägande funnit vara oundgängligen nödvändigt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena. greve Wrangel: Herr talman! Med anledning av herr Vennerströms fråga ber jag få nämna, att beträffande återupptagandet av de politiska förbindelserna med Ryssland är regeringen av den åsikten, att ögonblicket därför ännu icke är kommet. I fråga åter om upptagande av handelsförbindelserna med Ryssland ber jag få uttala, att regeringen är fullt på det klara med vikten av att dessa förbindelser under någon form återknytas. Emellertid är det nödvändigt att i sådant avseende framgå med viss försiktighet. Det är särdeles svårt att vinna insikt om de verkliga förhållandena i Ryssland, och försök att därom göra sig underrättad ha hittills icke lyckats.

Det förefaller, som om ytterst ringa exportvaruförråd skulle finnas i Ryssland och, där sådana finnas, är det förenat med oändliga svårigheter att bringa dem fram till exporthamnarna. Vi kunna visserligen tänka oss att få vissa kvantiteter guld i utbyte för egna varor, men så länge vi icke kunna avyttra detta guld och därför få vinstgivande pris torde fördelarna av dylikt utbyte vara rätt så tvivelaktiga. Vi fortsätta emellertid att undersöka möjligheterna för upptagande av förhandlingar om handelsförbindelserna och lägga icke hinder i vägen för svenska industriidkare och köpmän att träffa avtal med sovjetmyndigheterna rörande försäljningar till Ryssland eller utövande i Ryssland av svensk industriell verksamhet.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Herr E. A. Nilsson i Örebro: Herr talman! När man suttit en hel dag och hört på de många anföranden, som här hållits, känner man en utomordentligt stark frestelse att gå in på ett eller annat av de uttalanden, som gjorts, i synnerhet när frestelsen därtill är så stark, som den onekligen är med avseende på det anförande, som hölls av en ärad talare på Stockholmsbanken omedelbart innan den långa raden av regeringsledamöter uppträdde här i kväll. Han var inne på tullfrågan och påpekade, hurusom han i fjol jämte ett antal andra kammarledamöter väckte en motion därom, att alla tullsatser skulle höjas med en viss procent. Men strax efteråt påpekade han, att en höjning av tullarna helt schablonmässigt icke var lämplig, varför han icke ville vara med om en sådan. Vad var det då han i fjol yrkade på om icke en schablonmässig höjning? Jag må säga, att när man hör en talare på detta sätt vederlägga sig själv, känner man verkligen en nästan oemotståndlig frestelse att analysera ett sådant anförande. Jag skall emellertid icke göra det utan vill hålla mig till den föreliggande statsverkspropositionen och skall då sysselsätta mig i huvudsak med denna statsverkspropositions finansiella innebörd.

Det är ju så, att den regering, som i höstas tog ansvaret för landets styrelse, inom vissa kretsar kallades för en regering av fackmän eller en fackmannaregering. En sådan regering, hette det, skulle göra slut på budgetökningen och förmå åstadkomma verkliga besparingar i motsats till de regeringar, som lagt fram för riksdagen de tre senaste budgeterna. Regeringen lät ock själv förstå, att den var en regering i sträng sparsamhetsanda.

Nå, vid sådant förhållande var det icke underligt, att det var med en viss spänning, som jag kastade en blick i fackmannaregeringens förslag till budget för 1922. Vid sidan av detta förslag lade jag det förslag till riksstat för år 1921, som framlades i fjol av den då sittande regeringen. Skälen, varför jag tog *regeringens förslag* och *icke den av riksdagen fastställda budgeten*, äro redan berörda av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, och voro skälen därtill för mig väsentligen två. Det första var, att det var den dåvarande regeringens uppfattning av hur staten borde regleras, som i förslaget fick sitt uttryck. Riksdagen, icke endast i fjol utan under de tre senaste åren, har nämligen haft en märklig förmåga att, i

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

allmänhet i allra största enighet, förkovra budgeten, en strävan, som ägt rum i trots av varningar från regeringens sida. Och för att ge ett belägg på att de varningarna gävos i mycket god tid kan jag icke underlåta att erinra därom, att redan 1918, med anledning av de anmärkningar, som vid remiss av en proposition här i kammaren framstälts emot regeringen, därför att den icke hade äskat ett vida högre belopp, yttrade dåvarande finansministern, efter att i det föregående i korthet ha utvecklat den ekonomiska situationen, som enligt hans mening förelåg, följande: »Inför en sådan ekonomisk situation är det icke tillräckligt att enbart fatta beslut om att åstadkomma ytterligare några hundra miljoner, utan det gamla ordstävets kommer igen: 'Så vill vi ha't, men var ska vi ta't?' Så vill jag slutligen än en gång erinra om, att, sådan som den ekonomiska situationen för tillfället är, vi icke kunna gå över detta lands gränser för att insamla nödigt kapital, utan detta måste skaffas inom landet. Det kan naturligtvis skaffas till en viss gräns, men när man överträder den, måste konstlade medel tillgripas och penningar anskaffas genom att sätta riksbankens sedelpressar i rörelse. Då, mina herrar, ha vi passerat bristningspunkten, och vi äro inne på en medelanskaffningsväg, som hjälper för tillfället, men som för varje dag vi begagna densamma undergräver vår ekonomiska ställning. Jag har nu anfört dessa synpunkter för att angiva vad som måste vara avgörande för regeringen vid bedömandet av frågor som denna. Jag måste säga, att vi ha inom regeringen försökt att så långt som möjligt tillgodose de mest oundgängliga behoven, och vi ha under detta arbete förestavats av de bästa föresatser att av de möjligheter, som finnas, åstadkomma bästa möjliga resultat.»

Det är verkligen slående, att vid läsningen av detta anförande från år 1918 av den enkle skomakaren och parkföreståndaren i Ystad finna, hurusom det uttalande, som nu gjorts av den finansiella konferensen i Brüssel, icke är något annat än en genklang av precis samma synpunkter, som han uttalat och som voro ett uttryck för regeringens samfälliga uppfattning om, hur statsfinanserna måste ordnas. Hur säger icke Brüsselkonferensen, att »det framför allt är av vikt att fästa allmänhetens uppmärksamhet på, att en nedgång i priserna och ett återställande av välståndet är beroende av produktionens ökning samt därpå, att den brist i budgeten, som uppkommer därigenom, att statens utgifter ständigt överskjuta dess inkomster, utgör ett av de förnämsta hindren för en dylik ökning av produktionen, i det att den förr eller senare har till följd a) en ytterligare inflation av budgeten och av sedelcirkulationen; b) en fortsatt nedgång av köpkraften hos den inhemska och ännu större fluktuationer i de utländska växelkurserna; c) en ytterligare stegring av prisnivån och av levnadskostnaderna.

Det land, som i sin finanspolitik godkänner budgetbristens politik, beträder ett sluttande plan, som leder till undergång. För att undgå denna fara är intet offer för stort».

Ja, om man jämför dessa två uttalanden med varandra, måste man erkänna att de väl harmoniera. Det är en heder för Sverige att

det under de senaste åren — såväl som tidigare intill år 1914 — uppgjort sina statsregleringar efter den grundsatsen, att varje budgetår skall bära sin egen börda, en grundsats för övrigt, som med glödande patos hävdades av en man, vilken såsom ledare av statsfinanser utan varje tvivel står oöverträffad den dag som i dag är, nämligen den bekante engelske statsmannen Gladstone. Han gjorde gällande, att det vore statsekonomiskt farligt att för de löpande statsutgifternas bestridande skjuta täckningen därav på framtiden eller att förbruka befintliga reserver, ty därigenom skapades en anda, som han betecknade såsom en »utgiftsanda».

Hur var det manne i den delen efter 1914 intill år 1918? Hur hade man gjort de åren? Jo, då hade det handlats på det sättet, att vi fått en oreglerad budget av en omfattning, som de av kammarens ledamöter, som vilja göra sig besvär därmed, kunna få en uppfattning om, om de läsa tilläggsstaten för år 1918. Och det kan även behöva erinras om, på vad sätt riksstaten för år 1918 var uppgjord. Den var uppgjord så, att icke mindre än 115,750,800 kronor för de *löpande utgifterna* anskaffades eller gjordes mobila genom *upplåning*.

För det andra känner jag mig alldeles icke viss om, hurudan den riksstat kommer att se ut, som riksdagen omsider kommer att fastställa. Visserligen ha alla uttalanden *nu* gått i sparsamhetens anda, men jag kommer då ihåg ett tillfälle för rätt länge sedan, när vi resonerade om sparsamhet och då numera framlidne talmannen i denna kammar, herr Daniel Persson, var närvarande. Han sade då: »Naturligtvis håller jag på, att vi skola vara strängt sparsamma, men lika naturligt håller jag på, att alla de motioner, som *jag* har väckt om ökade anslag i budgeten, skola bifallas. Och medlen därtill skall man naturligtvis erhålla genom att göra besparingar på Kungl. Maj:ts äskanden och avslå alla andra motioner om höjt anslag.» — »Naturligtvis», sade herr Persson, »äro alla andra riksdagsmän, som ha väckt motioner, av samma uppfattning som jag. Och så får man se, när riksdagen slutligen fastställer staten, hur det då blir med sparsamheten.»

I de orden ligger ofantligt mycket av sanning och riktighet.

Då jag gick att göra en jämförelse mellan den stat, som lades på riksdagens bord för ett år sedan, och den stat, som nu ligger där, kunde jag icke undgå att ögonblickligen se, att under det riksstatförslaget i fjol stannade på 828.818.300 kronor, det statförslag som nu skall remitteras stannar på 901,956,500 kronor, alltså på ett något över 73 miljoner kronor högre belopp. Emellertid är riksstaten trots den Swartzska reformen av år 1911 ännu så behäftad med brister i budgetärt hänsende, att det icke går an att utan vidare allenast göra en jämförelse mellan två olika års stater och så draga slutsatser därav i den ena eller andra riktningen. Därför gick jag till en jämförelse mellan utgifterna för riksstatens elva huvudtitlar, under huvudrubriken »*Verkliga utgifter*». Denna jämförelse gav till resultat, att under det att det statförslag, som avsåg år 1921, upptog utgifter under dessa huvudtitlar till 404,730,000 kronor, förslaget för år 1922 upp-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

tager 475,175,000 kronor, sålunda en ökning av 70 ½ miljoner. Därav framgick tydligt och klart, att fackmannaregeringens sparsamhetsivrande finansministers budgetförslag är vida frikostigare än förra regeringens. Än klarare framgår detta därav, att jag fann, att budgeten höjts kraftigast i avseende å de *ordinarie* anslagen, nämligen med något över 56 miljoner kronor; höjningen av de *extra* anslagen uppgår däremot till något över 13,6 miljoner kronor. Det är så mycket betänkligare, att höjningen skett beträffande de *ordinarie* anslagen, som utgifterna just därigenom fastläsas på ett säkrare sätt än som sker med utgifter på extra stat.

Jag ansåg mig också böra undersöka i vad mån de olika huvudtitlarna hade andel i det samlade utgiftsbeloppet för samtliga huvudtitlar. Då fann jag, att anparten kan procentuellt angivas så, att fjolårets förslag hade för första huvudtiteln siffran 0,3 %, årets 0,4, andra huvudtiteln, d. v. s. rättsväsendets och fångvårdens resp. 2,6 och 2,8, utrikesdepartementets huvudtitel resp. 0,9 och 1,3, försvarsväsendets resp. 28,2 och 30,7, det sociala departementets resp. 16,0 och 17,9, kommunikationsdepartementets resp. 6,2 och 5,6, finansdepartementets resp. 10,5 och 10,5, ecklesiastikdepartementets resp. 22,3 och 19,7, jordbruksdepartementets resp. 5,8 och 4,8, handelsdepartementets resp. 2,1 och 2,1 och pensionsväsendets resp. 5,1 och 4,2. Med andra ord, höjningar återfinnas på första t. o. m. åttonde samt elfte huvudtitlarna, minskning däremot på två huvudtitlar, nämligen jordbruksdepartementets och pensionsväsendets.

Den största ökningen är att finna på utrikesdepartementets, försvarsdepartementets och socialdepartementets stater. Minskningarna ha i huvudsak tillgodosetts genom procentuellt minskade anslag till kulturbudgeten, jordbrukets budget och i någon mån även pensionsväsendets budget. Nu förhåller det sig visserligen så, att en del av ökningarna härleda sig från de lönerogleringar för viss civil och militär personal, som regeringen har för avsikt att underställa riksdagens prövning. Detta skulle innebära, säges det, en överflyttning av anslag till dyrtidstillägg till de olika stater, varifrån lönerna skola utgå. Men även om detta beaktas, måste man säga sig, att ökningen i allt fall verkligen är avsevärd. Gör man nämligen en jämförelse mellan slutsumman av verkliga utgifter för de båda åren, framgår det, att summan i förslaget till riksstat i fjol uppgick till 668,894,000 kronor, förslaget till riksstat i år till 757,146,000 kronor, alltså en ökning av något över 88 miljoner. Den stora ökning, som sålunda framkommer, vittnar alldeles oförtydligt om, att herr finansministern, som han också i sitt anförande erkänt, icke dragit de riktiga konsekvenserna av sitt resonemang i valutafrågan.

På detta sätt te sig sålunda utgifterna vid en dylik jämförelse.

Om man sedan en liten smula ser på inkomsterna, är det givet, att de beräkningar, som hänföra sig till titeln skatter, tilldraga sig den största uppmärksamheten.

Det klagas allmänt över det hårda skattetrycket och vi ha från denna talarestol för icke lång stund sedan hört en del klagomål i detta avseende. Nu är det så, att alla komma och begära statens hjälp

och stöd, men ingen har någon så värst brinnande åtra att erlägga skatt till detta stöd. Om man undersöker, i vad mån förslaget till riksstat för år 1921 avsåg att täcka de verkliga utgifterna medelst skatter, visar det sig, att den procentuella siffran blir 72. Motsvarande siffra i det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, är 80.

Sålunda innebär det nu föreliggande budgetförslaget en hårdare beskattning än det förslag, som lades på riksdagens bord i fjol. Men när man talar om skatter, tänker en del allenast på inkomst- och förmögenhetsskatten, andra tänka egentligen blott på tullar och acciser, d. v. s. konsumtionsskatter. Relationen mellan de båda skatteformerna är icke svår att finna. Av skatter beräknades i fjolårsförslaget till budget, att 288,600,000 kronor, d. v. s. 59,9 % av alla titlars belopp skulle utgöras av skatter, som inflyta under rubriken skatt på inkomst, förmögenhet och rörelse. Förslaget till budget för år 1922 höjer visserligen totalbeloppet till 305,100,000 kronor, men det beloppet utgör 50,1 % av alla skatterubrikernas beräknade belopp. Vad särskilt angår skatt på inkomst- och förmögenhet så beräknades denna i riksstaten för år 1921 till 238 miljoner kronor, men i förslaget till riksstat för år 1922 beräknas den till 244 miljoner kronor.

Jag skall icke yttra mig om huruvida herr finansministern i fråga om denna skatt varit för sangvinisk eller ej. Jag tror, att varje debatt därom är för närvarande tämligen vanskelig att ge sig in på. Vad som däremot bör uppmärksammas är det, som förut är understruket, nämligen att skatteprocenten föreslås till 175, sålunda alldeles densamma som i fjol. *Budgetförslagets innebörd beträffande beskattningen är sålunda, att den direkta beskattningen blir lika tryckande som förut och att konsumtionsskatterna komma att ytterligare trycka*, sålunda i stort sett en ökad skattebelastning.

Den jämförande undersökning, som jag sålunda tillätit mig göra mellan regeringsförslaget av i fjol och det av i år, ger vid handen: för det första, att äskandena i det senare högst avsevärt stegrats och vidare, att de ökade utgifterna föreslås skola täckas medelst höjda konsumtionsskatter utan att det direkta skattetrycket i ringaste mån lättas, och det ehuru vi sannolikt gå mot än mera fallande konjunkturer än vi för närvarande ha, om icke vissa tecken slå fel.

Innan jag nu lämnar detta kapitel, torde jag böra erinra därom att herr finansministern uppenbarligen i mycket hög grad baserat svenska folkets skatteförmåga på dess ovana att dricka kaffe, röka och förtära rusdrycker. Endast från de två sistnämnda odygderna beräknar herr finansministern för år 1922 omkring 130 miljoner kronor. Hur mycket den dåliga ovanan att dricka kaffe beräknas ge, undandraget sig mitt bedömande.

Anledningen att jag nämner saken är den, att jag skulle vilja göra en fråga till herr finansministern. Den frågan skulle lyda: tycker icke herr finansministern, att det vittnar om en svaghet i budgetärt hänseende, att $\frac{1}{7}$ av riksstatsförslagets inkomster, låne-medlen medräknade, beräknas härflyta ur tobak och rusdrycker?

Vid remiss av
statsverke-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Fjolårsförslaget hade $\frac{1}{10}$, och jag frågar: kunde den anparten icke sägas vara nog? Ju nyktrare folket blir, ju mindre cigaretter, som rökas — riksdagen har ju uttalat sig i skrivelse till Kungl. Maj:t för att det skall vidtagas åtgärder att inskränka cigarettrökningen — jag säger, ju mindre rusdrycker som förbrukas, ju mindre det rökes. desto mindre inkomster blir det för statskassan. Och för att herr finansministern icke skall behöva erinra därom, vill jag endast meddela, att jag icke förbisett en avsättning till rusdrycksmedelsfonden på 34,6 miljoner kronor. Men så har herr finansministern i stället från samma fond tagit i anspråk för tilläggsstaten till riksstat över 48 miljoner kronor, så att innebörden av denna åtgärd är egentligen ingenting annat, än att herr finansministern använt något över $13\frac{1}{2}$ miljoner plus $39\frac{1}{2}$ miljoner å tilläggsstaten ur fonden i budgetärt ändamål, varom redan här talats.

Tillåt mig sedan att något vidröra lånebudgeten. Förslaget upptager i utgifter för kapitalökning 144,8 miljoner kronor. Med frånräknande av nyss nämnda avsättning på 34,6 miljoner skulle kapitalökningen bli omkring 110 miljoner kr. Med herr finansministerns plan att undan för undan ösa ur rusdrycksmedelsfonden för löpande utgifter är det nämligen, enligt min mening, en ren villfarelse eller ett självbedrägeri, vilket ord man må använda, att säga, att det är en kapitalökning, när man sedan undan för undan tager ur samma fond för löpande utgifter. Mot denna kapitalökning ha vi på inkomstsidan utav lånemedel 97 miljoner kr. Då budgetens styrka framgår av relationen mellan upplåning och kapitalökning, så kan man icke komma till någon annan slutsats än att budgeten är ansträngd. Av propositionen får man emellertid ingen överskådlig bild av statens hela lånebehov, även om man lägger tillsammans det beräknade lånebehovet för riksstaten av år 1922 och i tilläggsstaten för i år, såsom herr finansministern gör på sid. 30 i bilagan rörande inkomsterna, där summan anges till 146,9 miljoner kr.

Emellertid behandlas lånebudgeten även på annat ställe i statsverkspropositionen nämligen under utgifter för kapitalökning, där herr kommunikationsministern anger lånebehovet till 154,6 miljoner kr. för kommunikationsdepartementet. I detta belopp, säger herr kommunikationsministern, ingår anslag till rörelsekapital för telegrafverket med något över $22\frac{1}{2}$ miljoner kr., vilket anslag skall gäldas av kassafonden. Är det då herr kommunikationsministerns och herr finansministerns mening att på detta sätt omsider få anmärkningarna mot telegrafverket rörande dess underlåtenhet att till statsverket leverera uppkomna och i staten beräknade vinstmedel slutligen reglerade, utan att till riksdagen lämnas något meddelande om på vad sätt dessa 25 miljoner använts? Då torde emellertid kommunikationsministern misstaga sig. Det är för alla känt, att kopparkopparpriset nedgått oerhört. Det står nu ungefär på fredsnivå. Äro dessa 25 miljoner kr. till någon större eller mindre del placerade i dyra kopparköp, så har det utan tvivel i viss mån medverkat till det svaga resultatet utav telegrafverkets ekonomiska drift.

Nyss sade jag, att propositionen icke lämnar någon översikt

av statens närvarande lånebehov, under förutsättning att regeringens framställningar skulle bifallas. Sådan som penningmarknaden nu är, måste detta sägas vara en brist i finansplanen, så mycket mer anmärkningsvärd som herr finansministern dock varit fullmäktig i riksgäldskontoret och sålunda har en viss levande erfarenhet om värdet av att klarhet i detta fall vinnes icke blott av riksgäldskontorets fullmäktige utan även av att också riksdagen får en klar bild av hurudant läget är.

Jag har sökt skaffa mig en uppfattning om statens lånebehov. och det ter sig ungefär på följande sätt. Lånebehovet i år på grund av årets riksstat uppgår till 167 miljoner och enligt förslaget till tilläggsstat till 49 miljoner, det gör 216 miljoner kr. Härtill komma föreslagna lånemedel i staten för 1922 med 96 miljoner eller tillhoppa 312 miljoner kr. Då nu den utländska lånemarknaden är praktiskt sett stängd, blir den springande frågan, vilka möjligheter ha vi att vid sidan av kommunerna och enskilda kunna upplåna så många miljoner och vilken verkan kan en så kraftig upplåning från statens sida tänkas utöva på våra ekonomiska förhållanden. Ett klarläggande av detta spörsmål hade förvisso varit mycket upplysande och värdefullt att ha. Lånebehovet kunde ge anledning till en kritisk granskning av de utgifter, som avses att täckas medelst låne-medel, men för att begränsa mig skall jag icke stanna vid mer än en enda post. Den punkten gäller tillgodoseendet av vattenfallsstyrelsens *provisoriska* lokalbehov. Saken är visserligen icke ännu i utrett skick, men jag kan ändå icke underlåta att påpeka densamma. Förhållandet är, att tomt med byggnad för anordnande av förvaltningsbyggnader åt vattenfallsstyrelsen förvärvades redan år 1918 för en kostnad av 1,650,000 kr., om- och tillbyggnadsarbeten beräknades draga en kostnad av 1,160,000 kr. Den 21 sistlidne sept. hemställde vattenfallsstyrelsen om ett anslag på 4,100,000 kr. för igångsättande av dessa ombyggnader. Den 8 därpå följande nov. anhåller emellertid samma styrelse, att en annan byggnad måtte inköpas för 3,600,000 kr. för att *provisoriskt* ordna styrelsens lokalbehov, till dess att den förstnämnda byggnaden blir färdig, och så sockrar styrelsen in sin framställning med en förklaring, att i så fall kan en del av ändrings- och ombyggnadsarbetena å den 1918 inköpta fastigheten anstå tillsvidare.

Jag vill redan nu förklara, att, sådant det ekonomiska läget är, inbjuder det verkligen icke till att köpa byggnader med lånta medel för 3,6 milj. kr. för att *provisoriskt* ordna vattenfallsstyrelsens lokalbehov, i synnerhet när verket i varje fall har en fastighet förut inköpt för ett definitivt ordnande av lokalbehovet.

Uti finansplanen har herr finansministern ett resonemang rörande de förestående löneregleringarna, som kan föranleda mig till att göra en fråga, som har gjorts här förut och som visserligen är något besvarad av herr finansministern. Det var frågan om, huruvida det finnes någon jämförelse mellan kommunikationsverkens personals löneförmåner och den övriga i civil tjänst varande personalens. Frågan föranleddes ju därav, att det förestår ny löneregle-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

ring, som är avsedd att genomföras efter mönstret av dem, som äro genomförda för kommunikationsverken.

Redan är av en föregående talare anmärkt ett uttalande av herr finansministern på sid. 19 i inkomstbilagan, där herr finansministern har en diskussion över dubbelföringen uti vår nuvarande budget. Dessa dubbelföringar äro emellertid vida fler än som herr finansministern själv vidrör. En sådan där post, som går ut och in i budgeten utan att därmed tillgodoses något statsändamål, är beviljning av fast egendom och av inkomst. Det är därför av stort intresse att än vidare reformera budgeten så att den blir en verklig nettobudget. Som det nu är, måste man analysera budgeterna, om man går att göra jämförelser med ett annat år. Det går alls inte an vid en sådan jämförelse att göra, som den förste ärade talaren under denna debatt gjorde: lägga samman riksstaten för ett år och tilläggsstaten för ett annat år. Det tillvägagångssättet blir fullständigt missvisande. Det enda riktiga är att man lägger tillsammans riksstaten och tilläggsstaten för samma år. På annat sätt kan man inte få någon klar bild av det budgetära läget.

Nu är det så, att en sådan analys, ehuru i hög grad begränsad, göres på sid. 19 av herr finansministern. Men han har gjort den på ett sådant sätt, att den också ur budgetär synpunkt blir missvisande. Herr finansministern söker att visa, att 1921 års riksdag har att täcka en reell utgiftssiffra av 829,4 miljoner, under det att för fjolårets riksdag motsvarande siffra var 857,3 miljoner kronor. Nu har herr finansministern förklarat, att hans avsikt härmed icke var att bibringa sig själv eller andra den uppfattningen, att detta var ett bevis för att en strängare sparsamhet var iakttagen i det nu föreliggande förslaget än i fjolårets, men redan den omständigheten, att det där har gjorts en sammanblandning av två olika års stater, gör att analysen blir fullständigt felaktig.

Jag skall tillåta mig att belysa detta med ett exempel. Om exempelvis 1920 års riksdag hade avsatt 100 miljoner *mindre* för att tillgodose dyrtidsanslaget innevarande år, då hade årets riksdag med begagnande av herr finansministerns terminologi haft att täcka en reell utgiftssiffra av 100 miljoner mera eller 929,4 miljoner kronor. Ur budgetär synpunkt har ju detta resonemang ingen egentlig betydelse, dels därför att täckningen, enligt förslaget till tilläggsstat, sker huvudsakligen genom anlåtande av statsverkets kassafond, fonden av rusdrycksmedlen och överskottet å krigsförsäkringskommissionens vinst. Viktigare är att strängt upprätthålla den grundsatsen, att varje budgetår bör — som jag tidigare sagt — bära sin egen börda.

Beträffande statsverkets kassafond, som i finansplanerna under de senare åren kommit att intaga en central ställning, är dess uppgift för det första att mottaga statsregleringarnas överskott eller fylla deras brister, samt för det andra att tillgodose statsverkets behov av kassaförlag. Uppenbart är, att det senare behovet stegrats i och med budgetens utgifter. Statsverkets utgifter komma redan med årets första månader, en del t. o. m. med redan andra dagen av

årets första månad. En del av statsverkets inkomster, tullmedel, stämpelmedel o. s. v., inflyta ju också undan för undan, och likaså överskottet för de affärsdrivande verken — på den tiden, då dessa lämnade några större överskott. Men skatterna komma inte förr än under årets sista månader, ja, med en skatt, krigskonjunkturskatten, som nu upphört, förhöll det sig ju så, att den inte inflöt förr än året efter, d. v. s. sedan redan de utgifter ha likviderats, till vilka dessa skattemedel skulle användas.

Varifrån, kan man då fråga, får då staten rörelsemedel för att tillgodose statsverkets behov, när en så avsevärd tillgång som krigskonjunkturskatten icke inflyter förrän året efter det, då utgifterna äro verkställda? Jo, det är just en av kassafondens uppgifter att tillgodose det behovet. Under krisåren har det ju varit svårt att något så när säkert kunna beräkna de inkomster, som skulle komma att inflyta, liksom också en del utgifters storlek, och detta har gjort, att kassafonden ökats på ett sådant sätt, att den kunnat tagas i anspråk för budgetregleringen i viss mycket försiktig utsträckning. Nu befarar jag emellertid, att herr finansministern är på väg att gå för långt. I kassafonden ingå fordringar i stor utsträckning. Jag har redan talat om det. Krigskonjunkturskatten är en sådan fordran beräknad till 125 miljoner kronor, men besvär över taxeringarna äro, som redan erinrats, i stor utsträckning anförda, och sannolikhetsskäl torde föreligga, att skatten kan komma att nedgå kanske med flera miljoner såväl därigenom som även på den grund att en del kristidsföretag, som skulle betalat dessa skatter, börja falla i ruiner och bli oförmögna att betala vare sig denna skatt eller någon annan: ytterligare ett bevis för svagheten i systemet att räkna fordringar som kassatillgångar.

Herr finansministern upplyser om att rikshuvudboken visar en behållning vid 1919 års slut på 441½ miljoner och beräknar att vid 1920 års slut ha i densamma odisponerade 422½ miljoner kronor. Det är verkligen intressant att på detta sätt få fram en beräknad siffra av 422½ miljoner i kassafonden vid 1920 års slut. Vid 1917 års slut var kassafonden realiter läns, och därtöfver hade staten gjort utfästelser, upplåningar för löpande utgifter till ett avsevärt antal miljoner. Sådant var läget då. Då nu herr finansministern från år 1917 har fått taga i arv bränslekommissionens konkursbo, så har å andra sidan herr finansministern i kassafonden en behållning av 422½ miljoner.

Omläggningen av budgetåret, så att vi komma ifrån den irrationella tilläggsstaten, kräver emellertid, att kassafonden då kan belastas med en summa, minst motsvarande ett halvt års inkomst- och förmögenhetsskatt, och i trots av vad budgetårskommittén därom anført, befarar jag, att man med ett belopp av 150 miljoner icke är på den säkra sidan.

Då herr finansministern söker att ur de senare årens osäkra och abnorma förhållandena finna en redan utbildad praxis att använda kassafonden till reglering av budgeten, kan jag icke underlåta att däremot erinra, att vad som under abnorma förhållanden kan få

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
Forts.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

förekomma, icke bör få karaktären av hävdvunnen praxis. Vad som kan försvaras under abnorma förhållanden, bör man icke betrakta som hävdvunnen praxis, ty vad som har skett och ännu sker i detta avseende, det står i direkt strid emot av regering och riksdag godkända grundsatser beträffande kassafondens uppgift. Då budgeten fick sin nuvarande form, uttalades det nämligen, att om fonden under en följd av goda år finge en sådan anhopning av överskott, att den stege till sådana belopp, att den icke vore erforderlig för sitt ändamål, härigenom bereddes tillfälle att minska statens lånebehov genom att använda överskottet för utgifter till kapitalökning. Däremot var tanken att förbruka fonden genom att taga den i anspråk för verkliga utgifter alldeles främmande för budgetreformens principer, så främmande, att vad som skett under de senare åren står i rak strid med budgetprincipen.

Innan jag slutar, kan jag inte underlåta att vidröra en sak, som i hög grad förminskar översiktligheten av finansplanen, och det är herr finansministerns sätt att avse vissa inkomster till vissa utgifter. Detta verkar ganska verklighetsfrämmande ur budgetär synpunkt i en riksstat och erinrar närmast om hur kommunerna på landsbygden bruka gå till väga. Herr finansministern har exempelvis upptagit 70 miljoner kronor för att täcka större delen av kristidskommissionernas förluster, och så följer därpå ett angivande av hur herr finansministern tänkt sig täckningen av denna detalj i budgeten: 30 miljoner ur rusdrycksmedelsfonden, 20 miljoner ur krigsförsäkringskommissionens överskott och 20 miljoner från kassafonden. Nog bleve det hela klarare och överskådligare, om motiveringen till finansplanen mera organiskt anslöte sig till budgeten. Till slut måste man ju i alla fall i budgeten sammanföra allt vad man tar ur kassafonden, allt vad man tar ur rusdrycksmedelsfonden o. s. v. på ett ställe. När statskontoret skall utbetala medlen, lär det inte veta, huruvida de miljoner, som tas i anspråk, verkligen kommit från krigsförsäkringskommissionen eller från kassafonden. Detta sätt att föra bevisningen är vilseledande. Herr finansministern slutar med att säga: »Vad därefter återstår att täcka, anser jag böra bestridas av disponibla kassafondsmedel.» Om man går till förslaget i staten, finner man emellertid ingenstades de 41½ miljoner, som herr finansministern där talar om, utan man finner något över 83,7 miljoner, och om man då granskar förslaget närmare, finner man, att herr finansministern tre gånger förut plockat ur samma kassafond. Men har man flera gånger tagit ur kassafonden, verkar det nästan så, att man drar på smilbandet, då man kommer till den meningen: »Vad därefter återstår att täcka, anser jag böra bestridas med disponibla kassafondsmedel.»

Man har, vill jag till slut säga, en känsla av att så, som herr finansministern söker att länsa rusdrycksmedelsfonden — vilket jag förut talat om och inte nu skall gå in på — så är han också på väg att länsa kassafonden. Jag ber därför än en gång att få erinra om att den fonden var praktiskt sett läns 1917 och att vi därutöver då

hade utgivit anvisningar utanför riksstaten på ofantligt höga belopp. De senare ha under de gångna åren ordnats, och nu finnes det en verklig kassafond. Må den då icke genom den nu sittande regeringens åtgärder spolieras, utan må den bevaras såsom en verklig kassafond!

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Herr K a i s e r: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke uppehålla mig vid budgeten utan endast nämna några ord om våra kommunikationer med särskild hänsyn till förhållandena i Norrland.

Alla minnas vi väl med saknad, huru billigt, fort och trevligt vi reste på statens järnvägar för en tio år sedan, och alla känna vi till, huru långsamt och framförallt huru dyrt det är att resa nu. Orsaken till denna förändring är väl framförallt kriget, som varit, men kanske är det icke den enda orsaken. Då kriget bröt ut 1914 i augusti, uppstod ju en trafik på statsbanorna, större än någonsin förut, framförallt på Norrland, och kanske blir den aldrig mera så stark. Samtidigt härmed stego ju också stenkolspriserna. Man hade därför väntat, att taxorna skulle höjts något, men så blev icke fallet. Det hände till och med att man reste billigare på statens järnvägar än på ångbåt, när man skulle till Norrland, och annars brukar det ju vara tvärtom. Men vad hände i stället? Jo chefen för statens järnvägar reste omkring och höll konferenser med industriidkarna och bad dem, att de för all del icke skulle sända några varor med järnvägarna, ty de gingo med sådan förlust. Man hade väl snarare väntat, att taxorna skulle höjas, i synnerhet med hänsyn till att det var mest utlänningar och utländskt gods som gick den vägen, och statens järnvägar skulle då kanske fått in en ganska god förtjänst. Men så skedde ej då. Men knappt hade den utländska främlingsströmmen sinat, förrän man höjde taxorna och det så mycket, att befolkningen nu knappast har råd att resa alls. Innan zontariff infördes, hade man en särskild, lägre taxa för Norrland; nu är taxan densamma för hela landet, vilket kanske icke betyder så mycket i de södra och mellersta delarna av landet där avstånden äro kortare, medan det däruppe i Norrland verkar därhän, att om den ytterligare skulle höjas, så är jag rädd att tågen finge gå alldeles tomma. Jag kan icke tänka mig att detta kan vara en lämplig taxepolitik.

Samtidigt har man gjort indragningar av vissa tåg, och det kanske icke mer än rätt. Huru förhållandena äro i mellersta och södra Sverige vet jag icke, men jag läste en liten historia i en tidning, som jag tycker är betecknande för huru järnvägarna sköta sig neråt landet. Herrarna ha kanske läst den, men den är rätt lustig och jag skall därför tillåta mig berätta den.

Det överlastade tågsättet hade just passerat en liten station i Skåne och skulle arbeta sig upp för en längre stigning. När det kommit halvvägs, bar det sig emellertid icke bättre än att arbetet blev för tungt för lokomotivet och tåget stannade. Vad var att göra? Efter en stunds överläggning beslöt sig tågchefen för att

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

backa ett stycke för att få bättre fart. Man kom också ett par meter längre än förra gången, men där stannade tåget på nytt.

När tågbevälet åter samlade sig till överläggning, kom en passagerare, en gumma, fram till dem och förklarade lugnt men bestämt, att hon hade bråttom och tänkte gå till nästa station, dit hon också framkom som god etta. Under tågets fruktlösa försök att komma vidare, hade en stor del av stationssamhällets befolkning samlat sig på platsen. Efter en stunds palaver kom tågbevälet överens om att dela på tåget och taga en halva i sänder. Så skedde, men icke heller nu lyckades tåget med egen kraft taga sig uppför backen. Först sedan alla tillgängliga arbetskrafter satt axlarna emot och skjutit på, kom man äntligen i väg allt under folkets jubel och gemensamt avsjngande av: »Halvan går.»

Ja, det var ju löjligt, men på samma gång är det beklagligt, att statens järnvägar skötas så, att det blir föremål för åtlöje.

Jag såg i dag händelsevis i en tidning, att en liten kanal i Värmland, som också av okänd anledning skötes av järnvägsstyrelsen, åsamkat styrelsen en förlust av 960 kronor för det gångna året. Järnvägsstyrelsen ansåg därför, att den borde stängas, eftersom den gick med förlust. Kanalen är emellertid till nytta för ortsbefolkningen, och den har haft sammanträde för att dryfta frågan om kanaltrafikens uppehållande. Jag är dock tveksam om huruvida det skall lyckas, ty om man vill göra en framställning hos järnvägsstyrelsen, så är det som att köra huvudet i väggen. När man en gång får ett svar, röjer detta icke minsta försök till välvilja. Då vi nu fått en särskild kommunikationsminister, vill jag lägga honom på hjärtat att se till, att statens järnvägar skötas så, att de på samma gång som de lämna något så när måttlig avkastning de även låta Sveriges invånare få det bästa möjliga utbyte av dem.

Chefen för kommunikationsdepartementet herr statsrådet **M u r a y**: Herr talman! Herr E. A. Nilson i Örebro riktade ett par ord till mig under det långa anförande, han nyss höll. Han vände sig först emot det i statsverkspropositionen förekommande förhållandet, att telegrafstyrelsen av kassafonden skulle erhålla ett ökat rörelsekapital på 22 ½ miljoner kronor, och han frågade, om detta kapital verkligen motsvarades av tillgångar.

Det är givet, att jag frågat telegrafstyrelsen om detsamma. Styrelsen har då sagt mig, att i detta förlagskapital, som motsvaras av materialier, inginge bland annat koppar, som ju fallit, men även annat som stigit, varför styrelsen ansåge, att materialierna i värde motsvarade ungefär omförmälda belopp. Men — har styrelsen sagt — det är möjligt, att om vi nu på en gång bjöde ut alltsammans, så skulle vi icke få in hela beloppet. Något dylikt är naturligtvis icke meningen, säger styrelsen vidare, utan meningen är, att förlaget skall omsättas och utgå i form av apparater med mera dylikt. Vid användning av i förlaget ingående materiell påföres produkten det belopp, för vilket telegrafstyrelsen köpt in varan, varigenom någon förlust i verkets drift icke uppkommer.

Herr Nilson erinrade vidare om en förebådad proposition om inköp av ett hus för vattenfallsstyrelsens räkning. Nu är ju förhållandet det, att propositionen ännu icke är klar, och jag har således icke kunnat taga någon definitiv ställning till frågan. Saken är emellertid den, såsom herr Nilson också påpekade, att vattenfallsstyrelsen redan har ett hus, som den emellertid icke kan komma åt på grund av hyreslagen.

Styrelsen sitter nu i ett annat hus och vill köpa detta, vilket enligt styrelsens förmenande skulle bliva en förmånlig affär för staten, en sak, som det ju blir min skyldighet att bevisa, om propositionen framlägges. Nu säger man: skola vi köpa en lokal provisoriskt åt vattenfallsstyrelsen när styrelsen har ett eget hus, som den en gång kommer att få disponera? Ja, mina herrar, staten har en sådan lokalbrist att det, när hyreslagen en gång icke längre skyddar staten kan leda till stora svårigheter och utgifter, om ingenting åtgöres för anskaffande av nya lokaler. Det finnes icke det ringaste tvivel om, att icke staten skall ha full användning även för detta hus, då vattenfallsstyrelsen en gång kommer i det läget att kunna flytta in i de ursprungliga lokalerna.

Herr Kaijser uttryckte slutligen en önskan, att jag måtte ställa så till, att våra statsbanor skötas så, att de lämna skälig vinst och ändå bereda svenska folket de fördelar, som man vill ha av järnvägarna. Ja, herr talman, jag skulle naturligtvis intet hellre önska än att jag kunde åtaga mig en dylik utfästelse, men under de abnorma förhållanden vari vi nu leva finnes det ingen möjlighet att lova något annat än söka att ställa allting så pass hyggligt som möjligt. Huru detta kan komma att lyckas mig, vet jag icke, men under alla förhållanden tar jag för givet, att — ingen kommer att bli belåten.

Herr Holmgren: Herr talman, mina herrar! De ärade talare, som förut i dag berört försvarsväsendets anslag, ha reagerat mot det belopp, som föreslagits till sjökrigsmateriel. Varje sak har ju som bekant minst två sidor, och jag tillåter mig att under några minuter ta kammarens uppmärksamhet i anspråk för att beröra frågan från annan utgångspunkt.

1914 års senare riksdag godkände i princip en nybyggnadsplan för flottan, omfattande 4 femårsperioder, räknade från och med år 1915. Vi äro nu inne på det andra året inom den andra perioden, utan att första periodens nybyggnader blivit slutförda eller ens alla påbörjade. Under världskriget var flottans materiel särskilt torpediartygen utsatt för förslitning i avsevärt högre grad, än som enligt nybyggnadsplanen beräknats såsom normal. På grund av penningknappheten har också underhållet av materielen mest eftersättas i en omfattning, som icke motsvarar sund ekonomi. Liknande är förhållandet inom kustfästningarna.

Marinens materiel är i allmänhet av ömtålig beskaffenhet, och dess livslängd är därför också jämförelsevis kort. Den en gång färdigställda materielen undergår år från år en betydlig minskning i stridsvärde. För att vidmakthålla hela marinens stridsvärde kräves därför

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

en jämn nybyggnadsverksamhet. Upphör denna, eller utsättes den för större rubbningar, nedgår också marinens stridsvärde, och så är, mina herrar, för närvarande fallet i en omfattning, som är ägnad att framkalla den djupaste oro. Jag har icke kunnat underlåta att fästa kammarens uppmärksamhet på dessa förhållanden i dag, då nationens blickar mer än eljest äro riktade på oss och våra förehavanden.

Nu är det visserligen sant, att det nybildade Nationernas förbund med allvar gripit sig an sin uppgift att söka förhindra sådana världskatastrofer, som den vi alla bevittnat, men då vi ännu inte veta, om förbundet över huvud taget är i stånd att lösa den uppgift, som det förelagt sig, ha vi inte rätt att ställa alltför stora förväntningar på detsamma, om vi än ha både rätt och i viss mån skyldighet att hoppas det allra bästa.

Det finns ingenting, som för närvarande tyder på, att den civiliserade världen står i begrepp att i handling omsätta tanken på en fullständig avväpning, det finns däremot på vissa håll åtskilliga tecken, som tyda på ökade rustningar. Nya orosmoln ha efter världskriget uppstått på den utrikespolitiska himlen, om de skola upplösas eller förtätas, därom veta vi ingenting.

Vad vi kunna göra för att hejda den pågående sänkningen av marinens stridsvärde utan att därvid föregripa försvarsrevisionens arbete bör därför göras, om vi överhuvud taget skola hålla oss med ett sjöförsvar och därom borde vi väl alla, mina herrar, vara ense, att så länge andra makter anse sig böra hålla ett sådant, böra också vi göra det, men ej en dag längre. Försvaret är ju en börda, och icke allenast en ekonomisk börda, den fordrar även en personlig insats. Herr Vennerström talade i sitt anförande om försvarskamelen. Ja, kamelen brukar ju också kallas öknens skepp, därför att han bär bördorna. I den öken, som världskriget för oss alla varit, var det flottans skepp, som buro bördan. Genom det skydd flottans fartyg gävo åt handelsjöfarten hava miljoner räddats åt vårt land, vilka helt visst eljest varit bokstavligen kastade i sjön.

Det socialdemokratiska partiets ärade huvudtalare antydde, att sakkunskapen ändrat ståndpunkt ifråga om behovet av större fartyg. Jag tror, att det måste bero på ett misstag från hans sida. Någon ändrad ståndpunkt i den frågan finns icke hos sakkunskapen. Sakkunskapen anser däremot, att det under förhandenvarande omständigheter är lönlöst att komma med krav på större fartyg, i all synnerhet som meningarna hava varit något delade mellan å ena sidan sakkunskapen och å andra sidan en stor fraktion av riksdagens medlemmar just på denna punkt. Nu har däremot ingen meningsskiljaktighet varit rådande mellan statsmakterna i fråga om torpedfartygens värde för vårt försvar. Därför har också Kungl. Maj:t utan att avvakta resultatet av försvarsrevisionens arbete föreslagit anskaffning av viss undervattensbåtmaterial samt två vedettbåtar, avsedda för minsvepning, men däremot icke ansett sig böra äska medel till två av marinförvaltningen föreslagna jagare. I planen för den första perioden ingick fyra jagare, för vilka också medel beviljats, ehuru dessa medel på grund av prisstegringen visade sig otillräckliga, varför blott två

jagare kommo till stånd. Riksdagen har ju alltså givit på hand ytterligare två jagare, och det är för vårt försvar av icke ringa betydelse, att dessa, på vilka man har tillämpat krigets alla erfarenheter, snarast möjligt komma till stånd. Liknande fartyg, kraftigare än dem som vi förut ha, finnas ju redan införlivade med Östersjö-stater-nas flottor.

I jämförelse med sjöförsvarets verkliga behov har marinförvaltningen i övrigt kommit med blygsamma äskanden, just för att möjliggöra att få det viktigaste, nämligen jagarbygget, till stånd. Utan kontinuitet i nybyggnadsverksamheten måste väl den tekniska personalens duglighet nedgå, och fara är ju då för handen att den ej kommer att visa sig hålla måttet, när den en gång blir ställd inför större och mera krävande uppgifter. Jagarnas konstruktion berör alla olika tekniska grenar och ger deras representanter tillfälle att underhålla och utveckla sina kunskaper och sin erfarenhet. Undervattens- och vedettbåtar beföra däremot icke alla grenar av teknisk verksamhet inom marinen.

Slutligen vill jag erinra om önskvärdheten av att kunna behålla örlogsvarens yrkesskickliga arbetare. Skingras denna kärntrupp redan i fredstid av brist på arbete vid varven, så möter det utan tvivel oöverbärliga svårigheter att vid behov på nytt organisera en sådan arbetarstam. Vi stå inför arbetsbrist, som efter allt att döma inom verkstadsindustrien får en alldeles särskilt stor omfattning, och krav kommer att ställas på medel till nödhjälpsarbete, alldeles oavsett vad finansrådet här har intagit för ståndpunkt till denna fråga. Då kan jag icke se annat, mina herrar, än att vi här ha ett verkligt nödhjälpsarbete att utföra och det i dubbel bemärkelse, ett arbete, som kommer hela landet tillgodo, ett arbete, som icke avser — jag betonar det ytterligare en gång — ökade rustningar utan blott att hejda den nu pågående minskningen av flottans stridsvärde.

Jag inser till fullo de svårigheter, som ur finansiell synpunkt förelegat för Kungl. Maj:t att i propositionen upptaga medel för byg-gande av dessa fartyg, men även om jag förutsätter, att penningbristen varit det bärande motivet för propositionens avfattning på denna punkt, måste jag likvisst ur försvarets synpunkt beklaga, att inom en budget, som närmar sig miljarden, 6 miljoner ej ha kunnat inrymmas för ett så angeläget ändamål.

Herr Olsson i Fiskeby: Herr talman, mina herrar! Jag tillåter mig att med blott ett par ord uttala min och min lilla parti-grupps bekymmer över de oerhörda utgifter, som föreslagits även i årets statsverksproposition. Vi hade så säkert hoppats, att den nuvarande regeringen skulle visa sig äga både vilja och förmåga att, särskilt med den annalkande lågkonjunkturen för ögonen, bringa budgeten i något lyckligare ställning, men denna förhoppning har tyvärr kommit på skam.

Vid ett flyktigt bläddrande i statsverkspropositionen har jag bland annat fäst mig vid att 1921 och 1922 års medelindex för be-stämmandet av statstjänarnas dyrtidstillägg preliminärt föreslagits

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

till siffran 270 för det förstnämnda året och 260 för det sistnämnda. Den omständigheten att index-siffran för föregående år oavslåtligt stigit kvartal efter kvartal, trots att åtminstone under de två sista kvartalen livsförnödenheterna visade något tecken till nedgång, ger mig anledning misstänka, att det är si och så med beräkningen av dessa index. Att emellertid för bestämmandet av årets index använda sig av fjolårets medelindex är uppenbarligen oriktigt då livsförnödenheter visa en allvarlig tendens att nedgå och det snart nog. Här måste emellertid på ett eller annat sätt tillses, att statens ämbets- och tjänstemän icke, till exempel genom att pris-index icke blir riktigt avvägt från början, erhålla oskäligen inkomster på bekostnad av övriga samhällsklasser.

Mina herrar! Vi ha redan nått den tidpunkt, då affärsmännen, jordbrukarna och lönearbetarna m. fl. måste inrätta sig efter betydligt minskade inkomster. Detta sker ej utan större eller mindre protester från olika håll, men är lika fullt nödvändigt, om landet skall kunna återgå till åtminstone någorlunda normala förhållanden. Men gäller det sålunda att draga in svångremmen ett eller annat hål, då böra och få ej heller statens ämbets- och tjänstemän draga sig ur spelet. Alla måste vi skuldra vid skuldra hjälpas åt att genom sparsamhet både i det offentliga och i det enskilda försöka komma ifrån det onormala tillstånd, som ändå ej kan fortgå i det oändliga. I detta arbete borde om möjligt varje partisplit och partikäbbel lämnas åt sidan och lösen för alla vara: Sveriges väl.

Slutligen vill jag uttala att, ehuru jag gjort dessa anmärkningar mot statsverkspropositionen och har åtskilliga flera, som jag tillsvare behåller för mig själv, jag å andra sidan ej förbisett, att propositionen även innehåller en del till och med mycket stora förtjänster, för vilka jag med anledning av vad som förekommit under dagens lopp, tillåter mig att närmast till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet uttala min förbindliga glädje.

1
Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet Elmquist: Herr talman, mina herrar! Med anledning av de erinringar, som under dagens debatt ha blivit framställda mot den huvudtitel, för vars innehåll jag närmast har ansvar, skall jag be att få ingå i svaromål.

Den förste talaren på förmiddagen och en av de sista nu på aftonen ha framhållit, att trots strävandena att hålla budgeten inom rimliga gränser, stegringarna dock ha varit avsevärda nog på vissa huvudtitlar. Den förste talaren anförde särskilt den femte, socialdepartementets, och den åttonde till föremål för riksdagens benägna prutningar. Den senaste av mig åsyftade talaren gick kanske ej så långt, men han ville dock i alla fall framhålla, att finansministern mot vissa av fackministrarna — med, som jag fattade den ärade talaren, adress även till socialministern — icke lyckats hålla kraven tillbaka så långt, som hade varit önskvärt.

Jag ber därför att få börja med att något belysa innehållet i min huvudtitel. Ingen kan starkare än jag beklaga, att höjningen har

blivit så stor som den blivit, men jag tror mig kunna med full klarhet för herrarna påpeka, att detta knappast är departementschefens fel.

Herr E. A. Nilson gjorde särskilda erinringar mot att höjningarna på de ordinarie anslagen, om jag förstod honom rätt, hade stigit så pass väsentligt som de hade gjort. Jag har där för femte huvudtitelns vidkommande att bekänna en ökning av 5,340,000 kronor. Jag ber emellertid om tillåtelse att något dissekera denna siffra. Av de 5,340,000 kronorna utgöra, som herrarna behagade finna, ökningarna av några tidigare under flera år för lågt upptagna förslagsanslag den väsentligaste posten. Där förekommer sålunda först en ökning av förslagsanslaget till *hospitalens underhåll* från 8.100.000 till 10,000,000 kronor, alltså en höjning av 1,900,000 kronor. Som herrarna av redogörelsen i propositionen behagade finna, ha dessa kostnader under krisåren gått upp till väsentligt högre belopp än dessa 10 miljoner kronor. Men man vågar nu räkna med att prisfall skall inträda och att man genom ansträngningar även i övrigt skall kunna åstadkomma besparingar. Det är ju ett riktigt, av riksdagen upprepade gånger framfört krav, att förslagsanslagen skola bringas något så när i överensstämmelse med de verkliga utgifterna. Vidare har en liknande förhöjning fått lov att vidtagas på ett annat förslagsanslag, nämligen för *hälso- och sjukvården i allmänhet*, där de ökade kostnaderna för arbetet mot könssjukdomarnas spridning nödvändiggjort en höjning av det tidigare förslagsanslaget, som var uppfört till 275,000 kronor, med icke mindre än 725,000 kronor till 1 miljon kronor. Vidare har ett annat anslag, för *tuberkulosanstalterna*, måst på grund av företedda beräkningar höjas något; det blir dock ej mer än 100,000 kronor. Därefter må erinras om ytterligare ett förslagsanslag till *rese- och traktamentsersättningar*, som måste höjas med icke mindre än 500,000 kronor. Slutligen har det *ordinarie sjukkasseanslaget*, likaledes förslagsanslag, måst höjas med ett belopp av 1,200,000 kronor.

Vid en granskning av huvudtiteln behagade herrarna finna, att den sistnämnda höjningen alls icke har sin grund i någon nyhet, som Kungl. Maj:t nu föreslagit, utan att den endast är en enkel konsekvens av det beslut, som föregående års riksdag fattade angående höjda anslag till sjukkassorna, vilket beslut fattades av riksdagen, utan att man samtidigt vidtog den, enligt då verkställd utredning, erforderliga förhöjningen av förslagsanslaget.

Summerar jag ihop de belopp, som nu nämnts, blir slutsumman 4,475,000 kronor. Av förhöjningen återstår alltså mindre än 1 miljon kronor. Därav falla 800,000 kronor på den *definitiva löneavreglering*, som i konsekvens med riksdagens beslut och löneavregleringskommitténs förslag skulle genomföras efter typen kommunikationsverkens löneavreglering för en del av förvaltningen.

Vad som återstår är sålunda endast några mindre poster, exempelvis ett belopp till ökande av anslaget till *förste provinsialläkare och provinsialläkare*, för tillgodoseende av det synnerligen önskvärda behovet av förbättrad läkarvård. Detta är ju ett önskningsmål, som fö-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

relegat från riksdagens sida och som jag tror varit nödvändigt att tillgodose.

Går jag sedermera över till de *extra anslagen* på femte huvudtiteln, så måste jag där bekänna en ännu högre ökning, nämligen icke mindre än 9,800,000 kronor. Men om herrarna vilja följa mig i en liten dissekering även av det beloppet, skola herrarna finna, att ökningen ej heller där är föranledd av så märkvärdiga nyheter. Den är huvudsakligen konsekvenser av tiderna och av tidigare beslut. Jag börjar då med att påpeka, att en del av ökningen kommer därav, att vissa anslag ha fått lov att överflyttas ifrån andra huvudtitlar till den femte. Det största av dessa belopp är det på 2 miljoner kronor, som på extra stat för år 1922 äskas, icke för bibehållande av det s. k. *dyrtidsanslaget*, men för ett motsvarande ändamål. Kungl. Maj:t har nu upptagit anslaget under rubriken »för lindrande av nöd». Detta anslag har förut stått under jordbruksdepartementet men är nu, som sagt, överfört till socialdepartementet. Huruvida det skall komma att utgå eller icke, blir en senare fråga. — Jag skall be att, eftersom det i annat sammanhang vidrörts av herr Lindman, få återkomma till det beloppet senare. Vidare ha till socialdepartementet överflyttats följande anslag, nämligen från finansdepartementet ett anslag till understöd åt *nödlidande tobaksarbetare* på 140,000 kronor, och från handelsdepartementet ett anslag för tekniskt-vetenskapliga *undersökningar på byggnadsområdet*, vilket upptagits till 100,000 kronor.

Detta är alltså den första gruppen av dessa 9,800,000 kronors ökning av huvudtitelns extra anslag, representerande från andra huvudtitlar överflyttade belopp av sammanlagt 2,240,000 kronor. Går jag sedan till den andra gruppen, så återfinna herrarna där en höjning av 1,400,000 kronor på ett av de anslag för *den allmänna pensionsförsäkringen*, som är uppfört på extra stat. Denna ökning är en konsekvens av riksdagens tidigare fattade beslut, i det att detta anslag höjts år från år automatiskt, och höjningen nu har tillkommit utan någon som helst åtgärd från Kungl. Maj:ts sida. I anslutning härtill nämner jag vidare den höjning, som på grund av sjukkasseväsendets utveckling måste äga rum. Ty under förutsättning att riksdagen, i likhet med vad Kungl. Maj:t utgått från såsom nödvändigt, anser, att det *extra bidraget till sjukkasseväsendet*, som tillkommit under kristiden, skall utgå under ännu ett år, måste detta belopp höjas med cirka 400,000 kronor. Och på grund av den normala utvecklingen av sjukkasseväsendet måste även *anslaget till moderskapsförsäkring* höjas med 40,000 kronor. Detta är den andra gruppen med en automatisk förhöjning av sammanlagt 2,229,000 kronor.

Jag kommer sedan till den tredje gruppen och den grupp, som kanske vållat mig de största bekymren, nämligen till frågan om det fortsatta *hospitalsbyggandet*. Även detta är ju endast konsekvenser av tidigare fattade beslut. Den stora anslagsposten på extra stat för år 1922 avser ju fortsättning av det av riksdagen på grund av Kungl. Maj:ts proposition redan år 1917 beslutade stora hospitalsbygget i Hälsingborg. När jag säger, att den frågan vållat mig bekymmer, menar jag, att jag inför denna mycket stora utgift, som på

grund av dyrtiden blir så väsentligt mycket större än som beräknades, då Kungl. Maj:t och riksdagen ursprungligen togo ståndpunkt till frågan, övertägt, om man icke lämpligen borde låta med detta bygge ännu något anstå i förhoppning, att priserna skulle gå ned. Jag har dock för min del icke vågat taga på mitt ansvar att skjuta undan den frågan, då oerhört stort behov av vårdplatser föreligger. Och jag tror, att herrarna skola ge mig rätt i, att det att man befriar de små hemmen på land och i stad från dessa olyckliga och får in dem på anstalter, verkligen är en stor social fråga. Om jag jämför anslagen av liknande natur på innevarande års stat och på föregående års, så blir dock ökningen icke dessa 4 miljoner kronor, som i år uppförts för fortsättning av Hälsingborgsbygget, enär ju i fjol även anvisades betydande anslag till hospitalsbyggen. Men netto återstår dock i år en ökning på 1,900,000 kronor.

Slutligen kommer ju *en nyhet*, men en nyhet, som jag för min del tror är synnerligen nödvändig. Det är nämligen så, att Kungl. Maj:t ansett sig böra tillse, om någon möjlighet funnes att taga ett ytterligare steg för att göra de pensioner, som utgå från den *allmänna folkpensioneringen*, något mera motsvarande vad som är behöfligt. Det förebådas ju endast ett sådant anslag, i ty att pensionsstyrelsen ännu icke inkommit med fullständig utredning. Men beloppet har beräknats skola uppgå till 2,800,000 kronor. Vid övervägande av de framställningar, som skulle göras, av det nya som skulle föras fram, har det — särskilt då det av riksdagen och av många väntade förslaget till allmän sjukförsäkring av finansiella och organisatoriska skäl enligt regeringens uppfattning icke har kunnat framläggas — förefallit mig, att vi dock borde kunna få åtminstone något ytterligare förbättrande av vår socialförsäkring, och därvid har det synt mig, att detta var det anslag, som skulle även av riksdagen anses vara det mest önskvärda och nödvändiga.

Till detta komma sedermera några smärre anslagsbelopp, som naturligtvis kunna diskuteras, men som jag dock har trott vara nödvändiga att få fram under övervägande. Den förste ärade talaren på förmiddagen stannade vid ett anslag under femte huvudtiteln, ehuru mera i förbigående, men om jag fattade honom rätt, så menade han, att där var en åtgärd, som kunde anstå. Jag syftar på de 350,000 kronor, som beräknats för påbörjande av den nya *alkoholistanstalten å Ventholms kungsgård*. Jag skall icke gå närmare in på, vilka bekymmer alkoholistvården i dess nuvarande skick vällar och vilka synnerligen otillfredsställande förhållanden, som råda vid den nuvarande provisoriska anstalten på Salbohed. Det få vi tillfälle att återkomma till. Men jag vill dock redan nu hava sagt, att jag funnit, att detta är en nödvändig utgift, för den händelse alkoholistvården och vad därmed sammanhänger verkligen skall komma i ordning.

Bland de återstående smärre beloppen torde det väsentligaste vara anslagen för inrättande av *arbetshem* samt för inrättande och bedrivande av *anstalter för fattiga kroniskt sjuka*. Det är tre olika anslag på sammanlagt 320,000 kronor. Vidare torde lika oundgängligt vara att vidtaga åtgärder för vården av de *vanartade och sinnesslöa*; för

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.

(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ändamålet förekomma anslagshöjningar på 200,000 kronor. Slutligen har i staten beräknats för förbättrad *sjukvård i rikets ödemarksområden* 129,000 kronor och för *bostäder åt provinsialläkare* ett anslag, som dock endast förebådas, på 300,000 kronor o. s. v.

Jag tror mig med detta hava för kammaren visat, att de nyheter, som socialdepartementets stat upptager i föreliggande förslag, äro synnerligen blygsamma och att de stora beloppen äro konsekvenser av utvecklingen och konsekvenser av redan fattade beslut, d. v. s. närmast en bokföringsfråga.

Då jag nu har fått ordet, kanske jag också får lov att stanna vid några detaljmärkningar, som under debatten hava framkommit mot förslaget, som höra till femte huvudtiteln. Jag ber då att särskilt få uppehålla mig ett ögonblick vid frågan om *prisindex*. Herr vice talmannen snuddade ju vid den frågan på förmiddagen och uttryckte en önskan, att man skulle med yttersta omsorg tillse, att den blir så tillförlitlig som möjligt. Och den siste ärade talaren har vidrört samma fråga något utförligare. Hans erinran gällde ju dock i främsta rummet, att denna index icke nu kunde visa, hur priserna kunde bli år 1921 och ännu mindre år 1922. Men det har naturligtvis, som finansministern redan framhållit, varit en bestämd uppfattning hos regeringen, att man borde i detta fall, för att vara på den säkra sidan, när det gällt budgeträkningen inte inlåta sig på några spekulationer, om hur starkt priset kunde komma att bli. Om jag fattade den siste talaren rätt, så ville han nog också kanske ifrågasätta, huruvida dessa indexberäkningar voro så alldeles säkra och huruvida de inte hade bort på grund av det inträdda priset hava en starkare känning av detta än vad siffrorna visat sig hava. Den ärade talaren tycktes sålunda förmena, att det började priset borde kommit till uttryck tidigare i prisindexen, på grund av att partipriserna i åtskilliga avseenden hade fallit. Ja, detta är ju något, som särskilt från producenthåll föranleder, att man ofta tvivlar på denna indexberäknings exakthet, då man ju nämligen själv av egen erfarenhet vet, hurusom priserna på produkterna falla och man dock icke får se detta uttryckt i indexen över minutpriset.

Jag tror, att det i detta sammanhang skulle föra för långt att ingå på en redogörelse för hur indexberäkningarna tillkomma. Jag vill emellertid erinra om att anledningen till denna till synes förefintliga bristande överensstämmelse är den, att dessa beräkningar av en allmän prisindex och index för minuthandeln helt naturligt grunda sig på helt olika uppgifter. Och det är en erfarenhet, som icke är enastående för oss, att de icke följas åt så jämnt som man skulle kunna vänta. Så t. ex. föll, vill jag minnas, redan i mars månad föregående år den engelska, »Economists», allmänna prisindexet, under det att man ganska lång tid efteråt i England hade att dragas med icke blott icke stående pris i minuthandeln utan tvärtom höjda pris. Herrarna erinra sig säkerligen den avsevärda prisstegringen därstädes inom minuthandeln i början av förra hösten. På samma sätt kan man överallt göra liknande iakttagelser, som visa, att minutpriserna följa icke

partiprisen så smidigt och hastigt, som man kanske kunde vara benägen att vänta och som i varje fall vore önskvärt.

Jag är övertygad om — och det har ju också varit medlemmar av kamrarna, som på grund av riksdagens föregående år gjorda uttalanden om prisindexberäkningarna varit i tillfälle att övertyga sig om detsamma — att det arbete, som nedlägges för åstadkommande av denna prisindex här i Sverige, är synnerligen noggrant och omsorgsfullt. Och jag tror man utan överdrift vågar säga, att bättre prisindex än den svenska finnes icke någonstans i hela världen. Men det är ju riktigt, att den indexen är grundad på uppgifter från städer och stadsliknande samhällen, och den kan följaktligen icke bli fullt representativ för den rena landsbygden.

Jag vill med anledning därav, att herr vice talmannen också vidrörde och till mig rekommenderade att uppmärksamt följa frågan om mellanhänderna, säga, att jag tror man bör vara medveten om att icke bara mellanhänderna utan även ringbildningar bland producenter och fabrikanter hålla prisen uppe så länge som möjligt och att detta är någonting, som verkar till minutprisernas hållande i höjden.

Jag vill ock påpeka, att vi ha redan från den föregående regeringen tillsatta de s. k. mellanhandssakkunniga, som äro sysselsatta med denna uppgift. Men de ha kommit att bliva tillsatta icke under socialdepartementet utan under jordbruksdepartementet, vilket naturligtvis icke hindrar, att jag allt emellanåt håller min vän jordbruksministern varm med de erfarenheter på området, som jag kan göra.

Eftersom den förste talaren här uppehöll sig något vid frågan om de anslag, som regeringen ansett sig böra beräkna i statsverkspropositionen för lindrande av nöd, för den händelse det blir behöfligt, så skall jag be att få säga några ord i den frågan.

Förhållandet är ju, att framställningen om att ett sådant anslag skulle beviljas har, som också den förste talaren erinrade, framförts från dem, som tidigare haft hand om det s. k. dyrtidsanslaget. Förhållandet är ju också, som han påpekade, att riksdagen mycket bestämt uttalat sig för att denna verksamhet icke skulle komma att fortgå. När denna framställning från avdelningen för dyrtidsanslaget några dagar före jul kom in till Kungl. Maj:t, var det naturligtvis för mig en överraskning så till vida, att jag ju hade hoppats, att i den formen icke behöva vidare besvara med anslagsäskande. Men efter närmare övervägande från min sida och efter överläggning med de mycket erfarna kommunalmän, som handhaft dessa uppgifter i den centrala ledningen, vågade jag icke taga på mitt ansvar att icke beräkna ett sådant belopp i budgeten. Och meningen är ju, att utredning först skall verkställas av arbetslöshetskommissionen och socialstyrelsen tillsammans med representanter för fattigvårdsinspektionen och för pensionsstyrelsen. Som herrarna behagade finna på propositionen, har Kungl. Maj:t ännu icke tagit någon som helst ståndpunkt till vare sig anslaget i och för sig eller ännu mindre den form, i vilket det skulle komma att utgå, eller vilka myndigheter i orterna, som skulle handhava detsamma. Jag har från samma sakkunniga eller åtminstone säkert från samma håll, som herr Lindman åberopade.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

fått påpekande av att detta anslag på sista tiden icke skulle hava i alla avseenden motsvarat sitt ändamål och att, om en sådan verksamhet skulle komma att fortgå, den borde handhavas av de ordinarie myndigheterna d. v. s. fattigvårdsmyndigheterna i orterna. Jag vill också, utan att föregripa den utredning, som kommer att framläggas, eller Kungl. Maj:ts beslut, för min del uttala den förhoppningen, att så skall kunna bli förhållandet. Men jag ber tillika få framhålla, att är det så, att detta anslag över huvud taget behöver komma till användning i någon större omfattning, så lär det nog vara nödvändigt — icke minst av det skäl, som den förste talaren framhöll, nämligen att kommunerna äro så ansträngda — att även staten bisträcker kommunerna i deras verksamhet för att verkligen kunna motverka den nöd, som kan uppkomma på grund av den rådande svåra depressionen, och i någon större utsträckning utöva den förebyggande verksamhet gent emot nöden, som den nya fattigvårdslagen förutsätter från kommunernas sida. Den frågan få vi emellertid sedermera återkomma till, och det är ju att hoppas, att det kanske icke skall erfordras för det ändamålet så stora belopp, som här ifrågasätts. När jag icke vid beräkningarna ansett mig böra göra några som helst jämkningar eller ändringar i det av de sakkunniga framlagda preliminära förslaget utan endast upptagit den beräkning de gjort, så är det av två skäl. Dels har det icke varit möjligt att under den korta tiden ingå i någon närmare prövning, men dels har jag tänkt mig, att man icke uteslutande på grund av önskan att få ned siffran, borde göra en begränsning.

Jag har nämligen underlåtit det också av det skälet, att jag var fullt medveten om — och det har också kommit till uttryck i propositionen — vad herr Thorsson anförde, nämligen att beräkningen av anslaget för bekämpande av arbetslösheten var för låg. Är det nu så, att detta sistnämnda anslag beräknats för lågt, vilket jag, som sagt, för min del också håller för sannolikt, och detta anslag för lindrande av nöd är för högt beräknat, vilket jag hoppas det är, så torde en utjämning därvidlag kunna ske och arbetslösheten, om den icke blir alltför ohygglig, få kanske tillräckligt belopp, utan att de sammanlagda beloppen, som av mig framförts, behöva ökas.

Medan jag nu en gång har ordet, kan jag icke underlåta att till sist gentemot en ärad talare på Stockholmsbanken, som här yttrade sig om åttatimmarsdagen, säga några ord. Jag skall icke komma in på den frågan i och för sig. Den har ju redan berörts av hans excellens statsministern. Jag skall endast vända mig mot det uttryck, som den åsyftade talaren tillät sig att använda, då han talade om den behårda byråkratiska tillämpningen av åttatimmarsdagen. Man bör ju icke tala i egen sak, och denna hans erinran torde närmast vara riktad mot mig såsom förutvarande ordförande i arbetsrådet. Men jag är dess bättre i tillfälle att kunna bemöta honom icke med egna ord utan med en auktoritet, som jag är övertygad om att den ärade talaren har minst lika stor respekt för som jag, nämligen Svenska arbetsgivareföreningens direktör, häradshövding von Sydow, som allt ifrån början varit bisittare i arbetsrådet. Jag tror, att om den ärade tala-

ren tager del av hans anförande i den frågan i första kammaren förliden riksdag, så kanske han icke kommer att upprepa sitt förklenande omdöme ännu en gång.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.*

(Forts.)

Herr Lövgren i Nyborg: Herr talman, mina herrar! Om jag vore en riktigt renodlad bolsjevik och anhängare av katastrofteorien, så skulle jag bestämt önska lycka och välgång till herrar Lindmans och Nylanders riktlinjer, som de kommit fram i debatten i dag. Ty då kunde jag vara säker att få katastrofen som ett brev på posten inom en ganska snar framtid. Men när jag nu icke är det utan hoppas, att det likväl skall vara möjligt att ordna samhället på ett anständigt sätt utan alltför svåra slitningar mellan de olika grupperna inom detsamma, så skall jag fortfarande försöka deltaga, så länge det är mig förunnat, i arbetet på ett utjämnande av motsatserna. Men likväl vill jag från början ha sagt, att det är naturligtvis orimligt att begära, att kapitalistsamhällets anhängare skola komma fram med förslag, som tillfredsställa oss socialister. Likaså är det min fasta övertygelse, att det är tämligen hugget som stucket, om det är en liberal eller en socialdemokratisk eller en högerregering som sitter. Ty det är icke den regering som sitter, som i själva verket har makten, utan det är den kapitalistiska världens övre och inre cirkel, som har den verkliga makten och med hänsyn till denna sin ekonomiska makt tvingar den också alla regeringar, vilken etikett de än må ha, att dansa efter sin pipa. Jag skulle t. o. m. vilja gå så långt som att säga, att den verkliga ekonomiska makten är icke ens förlagd inom detta lands gränser utan utanför desamma. Och vi hoppa som en liten marionett, när de stora rycka i träden. Skall man likväl få ett samhälle ordnat, så att det är beboeligt, så vill jag säga, att då räcker det icke med den frihet, som herr Lindman i sitt anförande på förmiddagen var anhängare av. Den politiska demokrati, som vi nu ha, är icke så bottenskrapad, som herr Olsson i Kullenbergstorp ville göra gällande. Den politiska demokratin betyder ju icke, att folket har makten. Folket kan icke ha makten, förrän där är genomförd en ekonomisk demokrati, förrän den ekonomiska makten ligger i folkets hand. Skall det kunna ske, synes det mig vara den enda vägen, att producenterna, d. v. s. de verkligt produktiva bilda starka ekonomiska organisationer — framför allt gäller det bondeklassen — och i dessa ekonomiska organisationer söker samarbeta med fackföreningarna, med arbetarnas ekonomiska organisationer. Ty tillsammans äro de en så stor massa, så att ingen, vem det vara månne, kommer till att kommendera oss på något sätt. Det är den enda vägen: starka ekonomiska organisationer och ett förflyttande av den ekonomiska makten från de nuvarande storkapitalistiska kretsarna och till de breda folklagren. Men nu vet jag ju, att bondeförbundets och de borgerliga partiernas representanter äro fångna i den illusion, som heter den absoluta privata äganderätten, och att jag icke kan få med dem på ett program i den riktningen. Men jag är övertygad om att det blir framtidens väg.

Om man nu skall fortsätta och göra det så drägligt som möj-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

ligt inom det nuvarande samhällets ram, så vill jag då säga, att icke får man gå den väg, som herr Lindman föreslog i förmiddags genom slopande av 8-timmarsdagen, genom nedsättning av levnadsstandarden, som en annan talare uttryckte sig i första kammaren, åtminstone icke för de grupper i samhället, vilka 8-timmarsdagen berör. Ty de ha säkerligen icke någon så hög levnadsstandard, så att det går att pruta bort så särdeles mycket. Jag vet heller icke, huru det kan gå ihop, när herr Lindman ena ögonblicket talar om att avhjälpa den arbetslöshet, som råder, och i nästa ögonblick talar om att förlänga arbetstiden. En talare, som hade ordet tidigare, har ju varit inne på det spörsmålet, och jag skall icke taga upp det. Men det var en annan talare, som talade om den väl hårt byråkratiska tillämpningen av 8-timmarslagen. Jag tillåter mig också tala om en väl hård byråkratisk tillämpning av 8-timmarslagen och i tydligt syfte att skada den personal, som skulle hava fördel av den. Jag sade i debatten om sjöfolkets arbetstidslag, att den skulle i vissa fall giva dem 12—15 timmars arbetsdag och en 84 timmars arbetsvecka, och jag har här i min hand ett dokument, som styrker riktigheten av det, som jag då befarade. Vi kunna ju försöka räkna ut, huru hög levnadsstandarden blir för en man, som får sin arbetsvecka sönderplockad på det här sättet. Det gäller pingstveckan 19—26 maj. Det är på en båt, som går på norrlandskusten. Hans fritid plockas sönder i 3, 4 eller 5 perioder varje dag, och hans fritid ser ut på följande sätt: den 19 maj: fritid 2 perioder, den ena 7, den andra 4 timmar, summa 11 timmar; alltså en arbetstid på 13 timmar. Den 20 maj: 5 perioder fritid om resp. 4, 3, 1, $\frac{1}{2}$, 4 timmar, summa $11\frac{1}{2}$ timmas fritid. Den 21 maj: 5 perioders fritid om resp. 2, $1\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$, $5\frac{1}{2}$, 1 timme, summa 10 timmar. Den 22 maj: 5 perioders fritid om resp. 2 $\frac{1}{2}$, 2 $\frac{1}{2}$, 3, 1 $\frac{1}{2}$, 2 $\frac{1}{2}$ timma, summa 11 timmar. Den 23 maj: 3 perioders fritid om resp. 5, 1, 1 $\frac{1}{2}$ timmar, summa 7 timmar. Den 24 maj: 4 perioders fritid om resp. 3 $\frac{1}{4}$, 5 $\frac{1}{4}$, 1, 9 timmar, summa 19 timmar. Och den 25 maj, alltså när han har veckan full, har han 5 perioders fritid om 7, $\frac{1}{2}$, 1, 3, 2 timmar summa 13 $\frac{1}{2}$ timma. Under hela veckan har han då haft 84 $\frac{1}{2}$ timmars fritid och 83 $\frac{1}{2}$ timmars arbetsvecka. Därtill kommer att det arbete han utfört huvudsakligen har varit i hamn. Den fritid han åtnjutit har varit mellan hamnarna och på den fritiden skall han också intaga sina måltider. Nu kanske ni allihop känna till, att det är icke så särdeles behagligt att skaffa sig vila ombord på ett fartyg, i all synnerhet om det råkar vara dåligt väder. Skulle herr Lindman eller herr Nylander eller åtskilliga av dem, som tala om 8-timmarslagen som ett ont vilja byta plats med den där mannen och med 100 kanske 1,000 av hans arbetskamrater i olika delar av de svenska farvattnen. Det gäller framför allt den inre traden. Det är alldeles riktigt, att man behöver reformera arbetstidslagen, speciellt vad gäller sjöfolket. Men den skall sannerligen icke reformeras i den riktningen som herrar Lindman och Nylander äro anhängare av, utan skall det ske, så skall det ske i riktning mot en verkligt effektiv 8-timmarsdag. Och jag vill påpeka, att Amerika som nu börjar komma i ledningen vad gäller sjöfarten har en verkligt effektiv 8-timmarsdag. De ha

$\frac{1}{3}$ större manskap ombord på sina fartyg än på svenska fartyg, och talet om en övermäktig utländsk konkurrens är bluff och ingenting annat.

I en sak skall jag likväl vara ense med herr Lindman, och det är när det gäller kommittéernas verksamhet. Det synes mig, som om man skulle vinna åtskilligt, om man inskränkte antalet ledamöter i varje kommitté men samtidigt också utgick från, att en man kunde icke vara medlem av så många kommittéer som helst. Ty nu är det väl faktiskt så, att man plockar sönder arbetsdagen för en hel hop människor här på 5, 6 eller 7 sammanträden. Och hur i all världen skall en människa kunna vara sakkunnig i 7 eller 8 kommittéer och sköta det arbetet tillfredsställande. Dessutom vinner man ur samhällets synpunkt den fördelen, om man delar upp det där arbetet på flera personer, att allt flera och flera personer komma underfund med huru ett samhälle skall se ut. Som det nu är, blir det en liten klick, som faktiskt är yrkespolitici och som förr eller senare råka i händerna på dem som ha den ekonomiska makten.

Herr Löfgren i Stockholm sade, att en av hörnstenarna i folkförbundet var den fria handeln nationerna emellan. Jag har åtminstone icke sett skymten av den där hörnstenen ännu men däremot så mycket stötstenar för den fria handeln, som det har kunnat rullas upp, synes det mig att man har från Frankrikes, Englands och de övriga ledande makternas sida lagt upp. Och här i landet har man heller icke försökt, när det gäller framför allt handeln österut att få den förbindelse, som är behöfelig. Jag skall icke ingå på det, ty min partivän herr Vennerström var inne på den saken. Men det var någon hinder, som sade i eftermiddags, att regeringen visst icke lade några hinder i vägen, om svenska affärsmän ville skaffa sig förbindelser med Ryssland. Men hur går det ihop med det förhållandet att svenskar, som försöka resa till Ryssland, bliva stoppade vid estniska gränsen, om de icke äro innehavare av kabinettpass? Har man vanligt pass, blir man stoppad vid estniska gränsen. Det är således tydligen, den svenska regeringen, som på något sätt har överenskommelse med den estniska regeringen om, att man icke skall slippa igenom. Jag skall bli mycket glad, om den uppgift, som jag erhållit, är oriktig. Men jag fruktar, att man icke kan vederlägga den. När Finland, som för några månader sedan låg i krigstillstånd med Ryssland, nu har järnvägsförbindelser, har handelsförbindelser med Ryssland, så är det tydligen något fel på den svenska diplomaten, på de ledande inom detta land, om icke också vi kunna få upp förbindelserna med Ryssland. Ty svenska intressen kan det verkligen icke vara, som skulle hindra oss att skaffa oss denna förbindelse.

Herr Olsson i Kullenbergstorp talade om för oss, att nu hade demokratin bottenskratpat sina tillgångar så nu fanns det inga objekt mer i det här landet att hänga rösträtt på. Ja, huru skulle det vara, om herr Olsson och jag förenade oss om en motion att hänga rösträtt på alla de här pojkar, som vi hänga ett gevär på vid 20 års åldern? Det skulle ju ändå bli några tusen, som finge rösträtt på det sättet, och kanske de kunde färga om första och andra kammaren li-

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)

tet grand. Om vi sedan kunde få bort 3,000 kronors strecket, som nu faktiskt stänger ute en hel rad av dugliga arbetare och bonderepresentanter från möjligheten att kunna representera i första kammaren, även om de ha de största kunskaper och förmåga därtill, så tycker jag vi hade kommit ett stycke närmare en verklig demokrati. Och vill herr Olsson i Kullenbergstorp sedan arbeta på ett intimt ekonomiskt samarbete, ett underordnande av politiken under de ekonomiska organisationerna, så kanske vi skulle närma oss den ekonomiska demokration i hastigare takt än vad som nu sker.

Herr Nylander var anhängare av att man skulle höja tullarna till det tredubbla av vad de voro före kriget. När han talar om det, så kom jag att tänka på: vem är det nu, som hotar oss värst med sin invasion av varor? Ja, det är tydligen Tyskland, vars valuta ligger så oerhört lågt under vår. Men vart har då herr Nylanders och hans partis stora kärlek till Tyskland tagit vägen? Äro de rädda för att det land, som de voro så stora vänner av 1914, skall få litet förtjänst?

Sedan skulle jag önska att få veta, varför staten nu skall stödja näringslivet och taga det under armarna. Under kriget hette det från herr Nylanders sida hela tiden: bort med fingrarna från näringslivet; här har ni ingenting att göra; låt oss kravs in miljonerna och använd dem som vi för gott finna. Nu har bladet vänt sig och med det också herr Nylander.

Det finns en annan punkt. Jag har icke blivit i tillfälle att riktigt taga reda på, huru det hänger ihop, men jag fick en uppgift av en person idag, att man tänker använda 20 miljoner kronor av krigsförsäkringskommissionens vinstmedel till bestridande av vissa utgifter. Jag vill allvarligt hoppas, att riksdagen i stället ville gå på den linjen att använda dessa vinstmedel till att lägga grunden till en effektiv sjömanspensionering, ty det är någonting som kräves. Den urusla sjömanspensionering, som vi ha här i landet, behöver sättas på avskrivning och en verklig pensionering införas. Och jag hoppas på anslutning från alla partier, för den händelse en motion skrives i syfte att låta dessa krigsriskförsäkringsvinstmedel utgöra grundvalen till en sjömanspensioneringsfond. Jag vill erinra om att Frankrike redan för ett 10- eller 15-tal år sedan hade vid 65 års ålder, om jag icke minns fel, en 500 francs pension åt sitt sjöfolk. Det är naturligtvis icke mycket detta, men det är ändå storstilat i jämförelse med den svenska sjömanspensionen, som brukar uppgå till 90 och i bästa fall till 120 kronor.

En annan sak, som jag vill påtala — jag är icke på det klara med, om detta är rätta tillfället — det är det sätt, på vilket underordnade myndigheter här i landet ignorera klara och tydliga regeringsbeslut. Regeringen gav i ett utslag i juli månad rätt till att erhålla uppehållsbok åt en finsk flykting, som satt häktad i Haparanda, men den underordnade myndigheten hade honom fortfarande häktad till i början av november månad. Nu har det väl äntligen kommit rättelse. Ett sådant negligerande av en klar och tydlig order av regeringen hoppas jag icke kan få vara opåtalat.

I övrigt skulle jag vilja säga, att de underordnade polismyndigheterna ute på landsbygden ha en rentav otrolig förmåga att fara fram barbariskt och brutalt gentemot personer, som komma som politiska flyktingar, och naturligtvis framför allt om det är fråga om flyktingar, som flytt från Finland eller något annat reaktionärt land.

*Vid remiss av
statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

I går var det en person, som talade om för mig, hur en svensk medborgare mottogs, när han första gången landsteg på svensk mark. Han var svensk medborgare men hade varit i Finland och kunde icke svenska. När han landsteg, blev han häktad och satt häktad i 28 timmar. När han frågade efter skälet, svarade man, att man trodde att hans pass var falskt. Men när man fått klart för sig, att hans pass var äkta, kom man underfund med, att han icke fullgjort sin värnplikt, och då tog man in honom för att fullgöra värnplikten. Han kunde icke ett ord svenska, så att jag vet icke, om han kunde göra så särdeles stor nytta. Men nu tvingas hans hustru att leva på 50 öre om dagen. Icke är det ett så särdeles kärleksfullt mottagande, som beretts honom, första gången han kommer hit till sitt land.

Herr Olsson i Kullenbergstorp sade, att fäderneslandet väntar, att var man gör sin plikt. Ja, låt oss vara överens om det, herr Olsson! Men då kunna vi väl också vara överens om att man skall lägga de skatter som äro nödvändiga på deras skuldror, som kunna bära dem. Då skall man emellertid icke lägga skatterna på den indirekta bogen, så att de träffa hårdast dem som ha den största familjen. Om det är riktigt, att var man skall göra sin plikt och att detta ligger i fäderneslandets intresse, så vill jag säga: fördärva då icke levnadsstandarden för dem som ha det dåligt nog utan sänk den i stället för dem som ha den för hög.

Herr O s b e r g: Herr talman, mina herrar! Här har framkommit åtskilligt klander i dag mot den ministär vi hade förlidet år, nämligen den socialdemokratiska, för den mångfald utredningar, som kommit till under denna ministärs tid. Här skall jag emellertid framföra ett litet klander mot denna regering, för att den icke tillsatte en kommitté till.

Det är en fråga, som har legat mig länge varmt om hjärtat, och det är egnahemsrörelsen. Jag har arbetat här i riksdagen ett par år för att få fram en utredning angående vidtagande av åtgärder för uppläggande av en statens fria egnahemsfond för jordbruket och en statens fria fiskerifond. Beträffande en fråga av denna innebörd skulle man egentligen enligt mitt förmenande ha rätt att fordra, att den bleve föremål för utredning, i all synnerhet när regeringen tillsatt kommittéer och anordnat utredningar, som riksdagen icke begärt. Jag vet väl, att en regering icke behöver enbart hålla sig till sådana utredningar som riksdagen begär, men i varje fall är detta en utredning av den art, att man skulle kunna tänka, att det vidtoges åtgärder härför.

Här har talats mycket om både det ena och det andra, och miss-
Andra kammarens protokoll 1921. Nr 3.

Vid remiss av
statsverks-
propositionen
, m. m.
(Forts.)

nöjet har kommit fram i alla former. Men vad är den innersta orsaken till detta missnöje? Jo, det är, att vi sakna ett tillräckligt materiellt bärande underlag av präktigt folk i bygderna. Vi ha haft en ofantlig åderlätning, allt sedan emigrationen till Amerika börjat på allvar. Den har fortgått i många år, och under senaste tiden har det varit vårt eget lands städer och industri som mottagit en del av dessa emigranter. Man har emellertid icke sett till, att folk i bygderna, som önska jordbruksegnahem, blivit i tillfälle att förvärva sådana.

Men det är så med svenska folket, att det gärna vill flyga högre än vingarna bära. Vi syssla här så mycket med att söka lösa de mest skilda frågor, men vi glömma vad som innerst ligger till grund för och bär upp det hela.

Jag vill icke klandra tillsättandet av dessa kommittéer. Jag vet, att den socialdemokratiska regeringen hade många angelägenheter på hand, som den gärna ville få behandlade, och det fanns då ett tillfälle att göra detta.

Jag hade tänkt mig, att den nu tillkomna regeringen möjligen skulle vilja verkställa en sådan utredning, som jag begärt, men det vill synas, som om denna regering hade tagit patent på att icke alls låta utreda. Jag har visserligen varit uppe hos den nuvarande jordbruksministern och fått besked om att ärendet remitterats till egna-hemsbyrån, men vad öde det nu kommer att röna får framtiden utvisa. Jag får emellertid lov att säga, att jag icke hyser stora förhoppningar, att den utredningen blir av stort värde.

Jag tror för min del, att vi, när vårt folk nu kommit i trångmål, icke ha rätt att så att säga, slå dövörat till för allt. Jag anser det vara rätta tiden att arbeta och arbeta på sådant, som man rätteligen bör sätta in sin kraft på. Det gäller nämligen att se till, att de medel, som vi offra, offras på produktiva företag, då torde de vinnas igen med ränta. Om vi i tid tagit denna tanke under omprövning, anser jag, mina herrar, att vi skulle sluppit t. ex. att under senare riksdagar anslå medel till byggnader i städerna åt dem, som sakna bostad.

Vi ha kommit in på ett plan, som icke är alldeles riktigt utan bör rättas till. Jag hoppas verkligen, att riksdagen i framtiden kommer att så ägna sig åt sådana spörsmål, att man kan rätta det hela. Det gäller att från början se till, att folk ej i onödan behöver dragas ifrån de produktiva områdena. Jag skall nu icke längre uppehålla mig vid den saken.

Det är emellertid en annan angelägenhet, som har tilldragit sig min uppmärksamhet, nämligen frågan om fördelningen av rederilånen. Under de senaste åren har det knappast kommit i fråga, att ett mindre rederibolag fått något stöd i denna form. Lånen gå blott till de större bolagen, och fonden är egentligen avsedd att gå till dessa. Men, mina herrar, under sista tiden har det framkommit ansökningar med berättigade krav från åtskilliga andra håll. Ansökningarna ha avslagits med motivering, att instruktionen egentligen säger ifrån, att lånen i huvudsak skola gå till de större bolagen.

Låt oss tänka på ett större rederibolag, om vi säga ett miljonbolag! Det släpper ut sina aktier i marknaden och det bliver snart en vanlig handelsvara, när konjunkturerna gå upp finns det säkerligen framsynta aktieägare, som äro påpassliga nog att sälja sina aktier, under det att, när lågkonjunkturerna komma och bolagets rörelse går ned, det kanhända då är mindre bärkraftigt folk, som ha kvar sina aktier i bolaget. Så går det i likvidation, och det bildas ett nytt, som återigen kommer och begär lån ur rederilänefonden. Jag anser att detta tillstånd icke är riktigt, att man nämligen stöder endast de större bolagen. Man borde även tänka på att tillgodose de berättigade kraven från de *mindre*. Ty *de* göra icke på det sättet: de sköta vanligen sina fartyg och sin rörelse överhuvud på ett mera anständigt sätt. Det är en mångfald av dessa små rederier, som mycket väl behöva stöd, rederier, som göra stor nytta i kustfart, särskilt i bohuslänska skärgården; de omhänderhava t. ex. befraktningar av sten m. m. till Danmark, Tyskland och kringliggande länder.

Jag hoppas nu, att man vill beakta detta önskemålet, att även smårederierna få sin andel av lånen. Jag har tänkt mig att till innevarande riksdag väcka en motion med förslag om en sådan fördelning av dessa belopp, att exempelvis 20 % av desamma gå till de små och 80 % till de större rederierna. Och jag hoppas, att herrarna i denna kammare ville beakta spörsmålet och giva det sitt väl förtjänta stöd.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta den vidare debatten rörande förevarande propositioner till plenum nästkommande dag kl. 11 f. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 3.

Herr *Hansson* i Stockholm avlämnade en motion med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1921 års klass.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 18, bordlades på begäran.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Bärg* under den 18 januari.

Kammarrens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,14 e. m.

In fidem
Per *Cronvall*.